

חינוך למעשה

ליקוט הוראות והדרכות הרבי מליובאוויטש
משיחות שנת תשמ"ח - תשנ"ב

ליקוט ועריכה: לוי יצחק שי' סטאליק
עריכה לשונית: נחמי' שי' קפלון

יו"ל ע"י

מערכת "המעשה הוא העיקר"
שנת חמשת אלפים שבע מאות וששים לבריאה

פתח דבר

בשבת והודי'ה להשי"ת, הננו בזה להוציא לאור את ספר 'חינוך למעשה', הכולל הוראות למעשה בפועל והדרכות בעניני חינוך. והוא ליקוט משיחות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח - הן ה'מוגהות' והן ה'בלתי מוגהות' (ספר השיחות, 'התוועדויות', 'שיחות קודש', 'ראשי דברים') משנת תשמ"ח ואילך.

ליקוט זה בעניני 'חינוך' הוא בהמשך לסדרת הקונטרסים של 'המעשה הוא העיקר', שתודה לא-ל כבר יצאו לאור בקשר למועדים ו'יומי דפגרא' במשך השנה כולה.

ספר זה, הוא בבחינת 'פקיחת העינים', לעמוד על ההיקף הגדול של הוראות והתיחסות הרבי מה"מ בכל נושא לפרטי פרטים. כמובן, מטרתו העיקרית היא, שיהווה מקור לעצה ותבונה ולהוספה ודיוק בחינוך למעשה, לגדל הילדים כפי רצון הרבי מה"מ, לנחת-רוחו הקדושה. במיוחד, שעל ידי קיום ההוראות כמעשה, 'מכריעים את הכף' ומביאים את הגאולה בקרוב ממש.

שימוש יהודי ניתן לעשות בו, כאשר רוצים לקבל החלטות טובות בחינוך, אם זה ביום הולדת הילדים (או המבוגרים), או כחלק מהוראת הרבי ב'היום יום' - לחשוב בכל יום חצי שעה על חינוך הילדים, הרי שמספר זה ניתן לדלות הוראות למכביר.

וזאת למודעי, אשר ישנם הוראות שנאמרו בקשר לזמן, מקום או גיל מסוים, וגם על כך מתאימה ההוראה - 'עשה לך רב'.

בתור הקדמה, הובאו בפתח הספר קצור כמה הלכות על חובת החינוך בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן.

* * *

השיחות מובאות כציטוטים מהמקור, ככתבם וכלשונם, למעט עריכה לישונית קלה (מלבד ההערות) באי אלו מקומות. ענין שנכפל

חינוך למעשה

בשתי שיחות בשינוי לשון הוספה וכדו', נכנסה ההוספה, בדרך כלל, בהמשך אחד לציטוט.

העיקרון המנחה את הספר, הוא הדגשת כל ענין של מעשה בפועל הקשור ל'פף'.

בהערות מצוינים מקורות השיחות, במקרים רבים מובא גם קטע נוסף מהשיחה שלפניה או לאחריה להרחבת הענין, וכן ציונים לשיחות אחרות.

* * *

נציין כאן קטע משיחת הרבי, בדבר אותם הוראות שנזכרו לעתים נדירות או אף רק פעם אחת:

"..הסיבה לכך שלא מזכירים ומעוררים על זה בכל הזדמנות, היא, כיון שסומכים על ההתעוררות ו"השמורעם" שכבר נעשה בזה לפני משך זמן, ואין הזמן גרמא להרעיש בכל הזדמנות על כל הענינים כולם! ובודאי שאין כל חלישות ח"ו בענין זה, ואדרבה כו', כיון שנעשה לדבר הפשוט".

(שבת פ' שמיני תש"ג - התועדויות ע' 4-93)

* * *

הספר "חינוך למעשה" יוצא לאור לקראת יום הבהיר י"א ניסן, שנבחר גם כיום החינוך (ראה לקמן "מועדים לחינוך" אות נג), ובסמיכות להג הפסח שענינו לידת וחינוך עם ישראל, ויהי רצון שבזכות ההתעסקות בעניני חינוך נזכה לחנוכת בית המקדש השלישי והמשולש, "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" תיכף ומיד ממש. יהי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד.

מערכת

"המעשה הוא העיקר"

י"א ניסן (ה' תהא שנת סגולה),
"יובל שנה" לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח,
צ"ח שנה להולדת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח,
ברוקלין, נ"ר.

התוכן

C..... פתח דבר
H..... חובת החינוך בשולחן ערוך ארמו"ר הזקן.....

3..... חלק ראשון: "הנוך לנער".....

תחילת החינוך בראיית דברים טהורים וקדושים / עוד לפני הלידה / שיר המעלות בבתי הרפואה / תינוק שנולד - 'שליח' בבית הרפואה / נתינת שבח והודאה לה' / נטילת ידיים לקטן / קריאת השם בהזדמנות הראשונה / אמירת מודה אני / מודה אני - עבור התינוק / חינוך באמירת שמות קדושים, ברכות ואמן / סיפורי תורה פועלים עולם ומלואו / חינוך למסירות נפש / דוגמא חי' מהתנהגות במסירת נפש / להמנע מהפחדת הילד / חינוך על ידי מתנות / סדר לימוד האותיות / הכניסה ל'חדר' / לחנך בדברי אמת / אל"ף בי"ת מתוך תניא / התוכן הפנימי בצורת האותיות / חינוך הבנות לתורה / רואים שהוא בנו של חסיד / תינוקות של בית רבן הם - "משיחי" / קטן שבקטנים מציית להוראות התורה / נשיקת המוזהה בהתחלת וסוף היום / החיבה לספר תורה גדולה יותר / אהבת ה' מובנת לילד / נכון לחנכם באמירת המזמור שלהם / נתינה לצדקה מה'דמי כיס' / בנות בעזרת אנשים / חינוך לכשרות ע"י עזרה בהכנת הסעודות / נרות שבת קודש אף מגיל שנה / שהחיינו בחג או עם בגד חדש / טלית קטן - תזכורת לכל המצוות / הידור במצוות בטבע הקטנים / בשבילי נברא העולם - באופן המתאים / בית חב"ד בחדרם הפרטי / אישור הילד כי לה' הארץ / לייקר ולשמור את חפצי הקדושה / הקופה והסידור במקום בולט / חינוך באופן של הרגל ובהמשך על ידי יגיעה / לנצל טבעם להשפיע על אחרים / השתדלות ללימוד בעשרה גם בילדים / גם כשמשפיעים על הזולת צריך מלמד ומחנך / הפצה והשפעה על הזולת / פלפול בתורה עם ילדים - מנהג טוב / אפשר וצריך ללמדם פנימיות התורה / התמונות 'מחיות' ומעוררות / מלחמה עם היצר הרע / כשהחינוך כדרוש אין מה לדאוג

31..... חלק שני: המחנך.....

חובת החינוך על מי? / גם הנשים מצוות / כוחן של הנשים בחינוך / ניגון האמהות על מתיקות התורה / השתדלות בלימוד התורה של בניהם / חלקן של בנות ישראל בחינוך / העסק בחינוך מוסיף בידע ובנסיון / תשומת לב לסגנון דיבור התלמיד / הזהירות מחלב עכו"ם וכיוצא בזה / סגנון השאלות בעניני אמונה / אין להיכנס בוויכוחים / הפרשה מדבר האסור / למחנך אין לעזוב ח"ו תפקידו / השתדלות בלימוד והבנת התלמיד / להוסיף בחינוך טוב יותר / הוספה בחינוך בהתקרב הגאולה / חינוך לאלו הנמצאים בבתי ספר כלליים / חינוך הנוער בעולם לאחדות ואמונה / צמצום פער הדורות / חינוך מתוך אהבה

חינוך למעשה

וקירוב / שמירת הקשר עם התלמידים בעבר / לשלם למחנכים בכבוד
ולתפארת

חלק שלישי: מוסדות חינוך.....45

מוסדות חינוך לבנות / חלוקת שליחות לצדקה על ידי כל מנהל מוסד / להשפיע
על הורים לשלוח למוסד כשר / מצוות ושננתם לבניך על ידי מומחים /
השנהלות הגשמית ורוחנית ופגשו מזמן לזמן / למנות "ועד המוסיפים"

חלק רביעי: מועדים לחינוך.....55

יום הולדת התועדות יום הולדת / הוספה בנתינה לצדקה / אמירת ענין
בתורה שבת מבחן הילדים במשך השבת / החסידי'שע פרשה עם בני
המשפחה / הקהלת קהילות ומסיבות שבת / יום טוב מתנה של קודש לקראת
החג / ספרי קודש כמתנה / ראש השנה עניית אמן על ברכת שופר / שמחת
בית השואבה דוגמא חיה של שמחה / חינוך להפצת המעיונות / שמחת
תורה להביא להקפות גם תינוקות / חודש כסלו התועדות ולימוד
החסידות גם לטף / חנוכה ימי החנוכה מסוגלים לחינוך / שתי הצעות לחיזוק
החינוך / על פתח חדר הילדים / דמי חנוכה בכל יום והוספה בלימוד / כפליים
ושלש בליל ד' וה' / שמחה מיוחדת / מוסיף בקשר לרבתינו נשיאינו / מה
לעשות בדמי חנוכה / כינוס החלטות ומעות חנוכה על ידי מוסדות חינוך / זאת
חנוכה השלמה והוספה ב'זאת חנוכה' / הוספה לפי ערך הנחת רוח / ה' טבת
פדיון הכתבים על ידי רכישת ספרים חדשים / יו"ד שבט הכנות ליו"ד שבט /
שבת שירה הזכרת מנהג המהר"ל בשבת שירה / רחמנות על בעלי חיים /
ט"ו בשבט צמיחה בעניני יהדות ב'ראש השנה לאילן' / חודש אדר להרבות
בעניני שמחה / הוספה בכל הג' קוין בשבוע פרשת תצוה / תענית אסתר
מחצית השקל בעזרת ההורים / פורים השתתפותם במצוות פורים / י"א ניסן
ניצול היום מתוך שמחה / יום החינוך / ערב פסח בכורים קטנים בסיום
מסכת ערב פסח / יום הולדת הרמב"ם / פסח הגדה פרטית, ד' קושיות ומצה
שרויה / פסח שני לתקן ולהשלים החסרון / ל"ג בעומר התהלוכה - מנהג
ישראל / לדבר בתהלוכה אודות רשב"י והוספה בתורה ומצוות / דברים
היוצאים מן הלב ובשם אומרם / קיצור חריזות בהכנות לתהלוכה / לילדים
בעלי חב"ד די בפסוקים להתבוננות ועליה בקודש / ראש חודש סיון לימוד
הדרוש "בחודש השלישי" בתורה אור ובעניני מתן תורה / שבועות אף
תינוקות שבעריסה לעשרת הדברות / ברכה לקבלת התורה / תמוז ניצול ימי
הגאולה החל מג' תמוז / תשעת הימים לשתף קטנים בה"סיומים" דתשעת
הימים / חמשה עשר באב החלטות טובות בכל עניני תורה ומצוות / חופש
- קי"ן ניצול החופש ללימוד יהדות / לא לגרוע מלימוד התורה בתקופת הקיץ
/ השתדלות ברישום ילדים למחנות קיץ מבעוד מועד / השליחות של

התוכן

המדריכים והמדריכות / ניצול כל רגע בקיץ / מסיבת סיום לסיכום הפעולות הטובות ב'מחנה', ולפעולה נמשכת ביראת שמים / חודש אלול ברכת השנה על ידי ילדים / ערב ראש השנה יום הולדת ה'צמח צדק'

חלק המישי: הוספות - שיחות.....91

תפקיד הילד להלחם ביצר הרע / הוראה באחריות המדריכים / חרטה על התנהגות שאינה מתאימה לחייל בצבא ה' / דרישת הילדים לשמוע על צדיקים אבות העולם ונסיונותיהם!

פתיחה מעין הקדמה

חובת החינוך בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן

הלכות תלמוד תורה
פרק א' הלכה א':

. . ומאימתי אביו חייב ללמדו משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו'. ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים בעל פה . .

פרק א' הלכה ו':

..כל שהבן אפשר לו לעסוק בדברי תורה ואינו עוסק ויש יכולת ביד האב לכופו מוטל עליו מדברי קבלה לכופו לעסוק בתורה. וכן להדריכו בדרך מוסר ויראת שמים בכל דרכיו והנהגותיו בעוד ידו תקיפה על בנו . . שנאמר הנוך לנער על פי דרכו .

הלכות שבת, דין קטן בשבת
סימן שמ"ג הלכה ב':

..אבל אביו כיון שהוא מצווה מדברי סופרים לחנך את בנו או בתו אפילו במצות עשה משהגיעו לחינוך כל שכן שמחוייב מדברי סופרים לגעור בהם ולהפרישם מלעבור על לא תעשה ואפילו על איסור של דברי סופרים..

סימן שמ"ג הלכה ג':

ושיעור החינוך במצות עשה הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי עניניו כגון היודע מענין שבת חייב לשמוע קידוש והבדלה היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית, וכן כל כיוצא בזה בין במצות עשה של תורה בין בשל דברי סופרים אבל החינוך בלא תעשה בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול ..

חלק ראשון: "חנוך לנער"¹

תחילת החינוך בראיית דברים מהורים וקדושים
א. ידוע הצורך בהזירות ממשחקים וציורים בדמות בעלי-חיים
שאינם מהורים, כדי שהילדים יראו רק דברים מהורים, ועד לדברים
קדושים. הזהירות בזה מתחילה תיכף ומיד כשנולד ויוצא לאויר
העולם,² שמנחים ותולים מסביבו דברים של טהרה וקדושה, עניניי
פסוקי תורה,³ "שיר המעלות" וכיוצא בזה.⁴

---

(1) ראה ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 163-4: "החינוך המוכרח
הוא דבר הפשוט עד שאין צורך בציורי מן התורה, ומפורש בתורה בסגנון של סיפור
דברים (בהנהגתו של אברהם אבינו): "כי ידעתיו למען אשר יצה את בניו ואת ביתו
אחריו"⁵. וראה ש"פ אחרי תשמ"ט - התועדויות ע' 75: "וכמשנ"ת בארוכה במק"א
שאע"פ שענין החינוך אינו בגדר של חיוב ומצוה מן התורה, ה"ז ענין הכי מוכרח ע"פ
תורה, כמו "הכשר מצוה", כמובן וגם פשוט". ועוד.

(2) וראה ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנש"א הערה 70 - התועדויות ע' 315: "ואדרבה -
הרגע הראשון שיצא לאויר העולם יש לו מעלה יתירה, להיותו בסמיכות ממש לזמן
ש"נר דלוק לו על ראשו . . ומלמדין אותו כל התורה כולה" (נדה ל, ב), שמהוה נתינת-
כח לעבודתו לאחרי שיוצא לאויר העולם (אף ש"כיון שבא לאויר העולם בא מלאך
וטרור . . ומשכחו כו") - ראה לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ".

ובהערה 71 שם: "ומ"ש רבינו הזקן בשו"ע (או"ח (מהדו"ת) סוף ס"ד) ש"תחלת כניסת
נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ומצוות שחייבו חכמים לחנך, גם במצות מילה" . .
בודאי שנפש זו הקדושה נמצאת ונכנסת בו ברגע שיוצא לאויר העולם. [ולהעיר
מחילוקי הדעות בסנהדרין שבהערה 68 שם [ראה הערה 20]: "קטן מאמתי בא לעוה"ב .
. משעה שסיפר . . משעה שנורע . . משעה שנימול . . משעה שיאמר אמך" - דכיון
ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים", יש לומר שהם חילוקי דרגות בהשייכות לעוה"ב.] -
ולהעיר שעבודתו של אברהם אבינו במשך רוב שנותיו (תשעים ותשע שנים) היתה לפני
המילה".

(3) ראה ש"פ במדבר תש"נ הערה 48 - התועדויות ע' 246.

(4) ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תש"נ - התועדויות ע' 364.

(5) ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 179.

“חנוך לנער”

עוד לפני הלידה

ב. ומתחילים בזה עוד לפני לידתם, על ידי שתולים “שיר המעלות” בחדר הלידה, ולפני זה על ידי מהרת המשפחה.⁶
ג. יש להזהר בכך, עוד לפני שנולד - בזמן העיבור, כידוע המנהג הנשי ישראל שבזמן העיבור גזזרים ביותר שלא להביט על דברים שאינם מהורים, כי אם, על דברים מהורים וקדושים.⁷

שיר המעלות בבתי הרפואה

ד. גם בבתי הרפואה יתלו את ה”שיר המעלות”. וכפי שראינו שעל ידי ההשתדלות הראויה בזה השינוי רשיון בכמה בתי-רפואה לתלות את ה”שיר המעלות”, שאז הלידה נעשית בנקל יותר, והתינוק נולד בריא יותר, הן בגשמיות, והן ברוחניות.⁸

תינוק שנולד - ‘שליח’ בבית הרפואה

ה. כאשר תולים “שיר המעלות” ליד ילד קטן שזה עתה נולד, או בבית הרפואה ליד היולדת, אזי אותו ילד קטן מקיים את שליחותו של הקב”ה בעולם, על ידי זה שמביא עניני קדושה בתוך בית הרפואה.⁹

נתינת שבת והודאה לה’

ו. החינוך “ליראה את ה’ ולאהבה אותו ולזכרו תמיד” מתחיל מהרגע שיוצא לאויר העולם, על ידי המזווה שבפתח הדרו, שיר המעלות וכיוצא בזה. וכן על ידי זה שאביו ואמו וכל העומדים סביבו ורואים אותו, תנועות ידיו ורגליו והתפתחותו בו, מתפארים בו (ובאופן

6 שיחת ט’ סיון - בעת ה”יחידות” - הערה 42 תשמ”ט - התוועדיות ע’ 304.

7 ש”פ לך לך תשנ”ב - שיחות קודש ע’ 288: “כולל גם שהוא מתכוון כבר להבין אח”כ, לכשיגדל, את תוכן ה”שיר המעלות” שרואה”. ושם ע’ 287: “...”תורה חדשה מאתי תצא”, שהיא יוצאת (כביכול) מעצמות ומהות, ומתאחדת “ביחוד נפלא” עם שכלו של כאו”א מישראל ע”י לימודה, אנשים ונשים (על ידי הלימוד בהלכות דידה), וכמו-כן הלימוד ד”מודה אני” וכיו”ב.

ואפילו בטף שרק עתה נולדו, הרי מקשרים זאת מיד עם “שיר המעלות” שתלוי בחדרם, כך שמיד כשהתינוק פותח את עיניו הוא רואה את ה”שיר המעלות”.

8 שיחת כ”ג אדר תש”נ - לידידי ליובאוויטש - התוועדיות ע’ 433.

חינוך למעשה

שאינן נתינת-מקום כלל לענין דעינא בישא כו"ט) ונותנים ברכה ושבת והודיה להקב"ה¹⁰.

ז. רואים מסדר החינוך אפילו בסדר העולם, שמתחילים לחנך ילד תיכף משנולד, עוד לפני שיש לו הבנה כלשהי – מראים לו תנועות בידים וכיוצא בזה, ומלמדים אותו לחקות וכו"ו.

נשילת ידים לקמן

ח. פרטי דרגות הם בכניסת נפש הקדושה לגוף, עד שיעשה הגוף בפני עצמו קדוש – גם בעת השינה, כמובן מתוכן ההלכה על דבר הזהירות מנגיעת קמן קודם נשילת ידים, כי בחזרת הנשמה לגוף בכל בוקר מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים, עד לאחר נשילת ידים¹².

קריאת השם בהודמנות הראשונה

ט. מנהגנו ליתן השם בקריאת התורה הראשונה, גם אם היא בימי החול, ולא להמתין להקריאה דיום השבת. והלואי שיתפשט מנהג זה בכל תפוצות ישראל, להקדים נתינת השם ככל האפשרי, אשר, ענין זה קשור גם עם זירוז הגאולה¹³.

אמירת מודה אני

י. מחנכים את הילדים שלעת עתה אין ביכולתם, מצד גילם, לומר את כל התפלה, ומכינים אותם לכך שיתחילו את היום באמירת

---

9) ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנש"א הערה 73 - התוועדויות ע' 315: "ולמעיר ממנהגי נשים זקנות בישראל (ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט) בענין זה".

בהראשי דברים שם: "...שאלו העומדים סביבו משבחים את הוריו ע"ז שהקב"ה בירכם בילד כזה. ואע"פ שהאמא יורקת מיד לבטל עין-הרע וכו"ו".

10) תנש"א התוועדויות שם ע' 315-6: "ועי"ז ניתוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה, שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ביחד עם כל בניהם ובנותיהם, כולל גם אלה שיוולדו לאח"ז, משפחה גדולה מרובה בבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות".

11) ש"פ בהעלותך תשמ"ט - התוועדויות ע' 369.

12) ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנש"א הערה 71 - התוועדויות ע' 315.

13) ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשי"ג - התוועדויות ע' 364: "כמארז"ל "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף" (אוצר ששמו גוף), והרי חיבור הנשמה בגוף הוא ע"י אותיות השם".

“חנוך לנער”

“מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתִי”¹⁴. מיד כשהוא מתעורר בבוקר הוא מכריז ומודיע, ואומר זאת בדיבור בשפתיו – ומכיון שחינכו אותו שכל דבר של יהדות נוגע לו, הרי כל גופו מתנועע, ‘כל עצמותי תאמרנה’ – “מודה אני לפניך!” וכפרט שהסבירו לו (או שהבין בעצמו) את הפירוש בזה, שהוא קיבל את הנשמה מהקב"ה באופן חדש, שיפעל על כל היום עד שהוא יירדם. וגם אז, כשהוא עומד לישון – הוא אומר “שמע ישראל ה' אלקינו”¹⁵.

מודה אני – עבור התינוק

יא. גם תינוק קטן שאינו יודע לדבר, מנהג נשים צדקניות לומר “מודה אני” עבור – ועם – התינוק¹⁶.

חינוך באמירת שמות קדושים, ברכות ואמן

יב. ה'יה נהוג בעבר לחנך הילדים שלא הגיעו עדיין להבנה בשכל, באמירת שמות קדושים של בני ישראל, ועל אחת כמה וכמה – שמות שבטי ישראל, שמות האבות והאמהות, וכן שמות ספרים קדושים, (ובנדון דידן – שם הספר “צמח צדק”)¹⁷. וכשמתחיל לדבר,

14 שיחת ט' סיון - בעת ה"יחידות" - תשמ"ט התועדויות ע' 304.

15 ראשי דברים משיחת יום ג' דסליחות, כ"ד אלול, לנשי ובנות חב"ד תנש"א: “שהוי' לשון מהוה, שברא את השמים והארץ החל מהשמש והירח והכוכבים - הוא האלקים והבח והחיות שלו. ומובן שזה חודר בכל הרמ"ח איברים ושס"ה גידים שלו, ועד"ז בילדה.

והתחלת החינוך צ"ל מיד כשהילד יכול לדבר ולהבין, שההבנה הראשונה תהיה - “מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתִי בחמלה רבה” - “אב הרחמן” ו"אב-הרחמים". ומסיים “אמונתך” - שזהו באופן של אמונה, כי הילד אינו מבין בשכלו איך ייתכן שהקב"ה יניח כביכול את כל עניניו ויתעסק בהקשבה לילד יהודי שאומר “מודה אני לפניך”, ועד שזה גורם לקב"ה (כפי שהוא עליון - “אויבערשטער” - בפשטות) נחת-רוח ותענוג הכי גדול. ועוד, כי הילד מבין שהקב"ה הוא שלא בערך להעולם, אלא שהוא מאמין - ש"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" וצבאם. ועד שגם כשילד זה ואחיו ואחיותיו נולדו, הרי הקב"ה ברא אותם גם אז, כתורת הבעש"ט שהקב"ה מהוה את העולם בכל רגע, מידו “המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה”.

ולהעיר מהערה 7.

ראה לקמן אותיות לט, סב.

16 ש"פ וישב תשמ"ט - התועדויות ע' 37.

17 ליל ה' דחג הסוכות תש"ג - התועדויות ע' 2-181.

חינוך למעשה

על ידי לימוד "מעט מעט פסוקים בעל פה", ואחר כך לימוד "אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה"¹⁸.

יג. גם הקטנים יותר שלא הגיעו לגיל חינוך¹⁹, עד לתינוקות שמתחילים לדבר - מתחנכים אותם באמירת ברכות ועניית אמן²⁰.

יד. לא רק שמקפידים עליהם ומוזהרים אותם שלא יאכלו בלא ברכה ח"ו, אלא גם על ידי זה שנותנים להם מיני מתיקה כדי להרגילם בריבוי ברכות, עד שאמירת הברכות נעשית אצלם דבר הרגיל ובדרך ממילא²¹.

טו. אין זה רק אמירת הברכות בפה, אלא גם ובעיקר באופן שחודר בכל מציאותו, חפצו ורצונו שכלו ומדותיו - על ידי החינוך בתוכן הברכות, "ליראה את ה' ולאהבה אותו ולזכרו תמיד על ידי הברכות שמברך תמיד"²².

טז. מתחנכים אותם בברכת המזון, הברכה שחיובה מן התורה, ובאופן שמבינים בשכלם שצריכים לברך ולהודות להקב"ה על המזון הגשמי²³.

---

18 ש"פ אחרי תשמ"ט - התוועדות ע' 75: "כמבואר בפרטיות בהלכות ת"ת לרבינו הזקן בתחילתן".

19 ראה ש"פ חיי שרה תנש"א - הערה 66 שם: "ובכללות - בר שית" (ראה כתובות ג, א. ועוד), אף שבפרטיות יותר, "שיעור החינוך במ"ע הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי עניניו" (שו"ע אדה"ז א"ח סש"מ"ג ס"ג).

20 תנש"א שם ע' 315. ושם הערה 68: "להעיר ממארח"ל "קטן מאימתי בא (זוכה) לעוה"ב . . משעה שיאמר אמן, שנאמר (ישעי' כו, ב) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, א"ת שומר אמונים אלא שאומר אמן" (וראה חדא"ג מהרש"א שם).

21 תנש"א שם הערה 67.

22 תנש"א שם - ע' 315.

23 ש"פ וירא תשנ"ב - סה"ש ע' 88-9: "וענין זה (הגילוי ד' וירא אליו ה"י" בכניסת נפש זו הקדושה . . במצות מילה") מתבטא בפועל בכל פרטי הענינים שבחיי האדם גם בקטנותו - ומהדוגמאות לזה: לכל לראש - ההכרה באלקות, ש"המאור הוא בהתגלות ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלקה מצוי כו" . . ועוד ועיקר - לא רק בנוגע לענינים ורוחניים, תפלה להקב"ה אלא גם בענינים הגשמיים, כמו אכילה ושתיה, כמודגש גם אצל קטנים שמחנכים . . ולהודות להקב"ה על המזון הגשמי, כמודגש בסיפור הגמרא (ברכות מח, ב). אודות אביי ורבא שישבו בקטנותם לפני רבה, ושאלם "למי מברכין"

“חנוך לנער”

יז. הענין ד"מאה ברכות בכל יום" הוא דבר השייך ובנקל לכל אחד ואחת מישראל, הן אנשים והן נשים, וגם טף פחות מגיל שש²⁴, שהרי גם לפני בר מצוה (ובת-מצוה) מהנכים אותם באמירת מאה ברכות בכל יום²⁵.

סיפורי תורה פועלים עולם ומלואו

יח. חינוך הקטנים והקטנות שלא הגיעו עדיין ל"בן חמש שנים למקרא" - "חנוך לנער על פי דרכו", הוא גם - ובמיוחד - על ידי סיפורי התורה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, אגדות ומדרשי חז"ל שבספר עין יעקב, שפועלים "עולם ומלואו" בחינוכם של הקטנים²⁶.

(ברכת המזון), "אמרי לי" לרחמנא (ושאלם) ורחמנא היכא יתיב, רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא" (ובסיום הענין: "היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפי ידיע").

24 ראה ראשי דברים ש"פ חיי שרה, כ"ב מר-חשון תנשא: "וכמו"כ בנוגע לבני, ש"כולן שוין" בעבודה זו - אנשים ונשים, ואפילו טף. ואע"פ שהחיוב ד"מאה ברכות" הוא רק לאחר בר-מצוה, וכ"ש בטף שאינם שייכים ל-ג' תפילות ביום - שזהו חלק עיקרי מה"מאה ברכות" - הרי ע"י שמחנכים אותם לברך לפני כל אכילה ושתי' ושאר הנאות אפשר להשלים את ה"מאה ברכות" בלי השתדלות מיוחדת, כמבואר בשו"ע דאדה"ז.

ומזה יש ללמוד הוראה לפועל: להקפיד על אמירת מאה ברכות בכל יום. ועד"ז בנוגע לטף - שההורים והמחנכים, ועד"ז האח או האחות המבוגרים - ידאגו לכך שגם הילדים הקטנים יברכו "מאה ברכות" בכל יום. ולא רק בטף מגיל שש ומעלה שמאו מחויבים בחינוך, אלא אפילו לפני" מיד "כשהתינוק מתחיל לדבר אביו . . מלמדו תורה".

. . וע"י שמחנכים אותו כך בקטנותו, הרי לא רק ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", אלא אפילו בקטנותו ה"ז נעשה הטבע שלו שהוא מברך בדרך ממילא. ובלשון הידוע "כי מטא למודים מנפשיה כרע".

25 ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנשא" - התוועדיות ע' 315. וראה ש"פ ויחי תשנ"ב - שיחות קודש ע' 514: "...כולל גם הענין ד"מאה ברכות" (כמאמר חז"ל "אל תיקרי מה אלא מאה"), שכל יהודי מקיים זאת בכל יום, כולל גם ילדים קטנים. ויתירה מזו - גם "עוברין שבמעיי אמין" אומרים "שירה" ומברכין להקב"ה, ויש לומר שאדרבה, בעוברין ענין זה באופן נעלה יותר, ע"פ דברי הגמ' וכו".

26 שיחות (ליל ומוצאי) ל"ג בעומר תשמ"ח הערה 6 - התוועדיות ע' 307: "...אגדות ומדרשי חז"ל שבספר עין יעקב (שרוב סודות התורה גנוזין בה - אגה"ק סכ"ג) . . ובנדו"ד, סיפורי חז"ל אודות תלמידי רבי עקיבא, אודות רשב"י וכו".

חינוך למעשה

חינוך למסירות נפש

יט. יש להתחיל בחינוכו של ילד יהודי, דוקא עם מעשי נסים ומסירות נפש, דוקא זה מתקבל אצל ילד יהודי²⁷, כידוע הוראת כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שצריך ללמוד עם הקטנים גם פרשת העקידה וכיוצא בה, שלא כדעת הטועים שזה יפחיד את הילד. כי ילד יהודי בטבעו יכול להבין ולהרגיש ענין המסירות נפש, ואדרבה – אצלו זה יותר בגילוי מאשר אצל מבוגר ובר שכל²⁸. מובן גם, שאף על פי שמסירות נפש הוא היסוד והקדמה לעבודת ה', צריך להיות אחר כך גם עבודה על פי טעם ודעת²⁹.

דוגמא חיה מהתנהגות במסירת נפש

כ. מכיון שיש לו "חלק אלקה ממעל ממש", והוא מחשיב זאת כעיקר, הרי הוא גם כן מוסר נפש ילדיו על ידי החינוך מתוך מסירת נפש שלו. שהילדים ידעו ששליחותם בעולם היא להראות דוגמא חיה מהנהגתם הפרטית³⁰ – על ידי ענינים של צדקה וכיוצא בזה. וכאשר מראים דוגמא חיה בחיות אמיתית, הרי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם, ועל אחת כמה וכמה שפועלים פעולתם על ילדים יהודים אחרים על ידי הדוגמא חיה שלהם, איך שילד יהודי צריך להתנהג³¹.

להמנע מהפחדת הילד

כא. בכלל יש להמנע מהפחדת ילד, כדי שיוכל לחיות חייו ולנצל כחותיו מתוך מנוחה ושלוה, שמחה וטוב לבב, ואז יוכל לנצל כוחותיו בשלימות³².

---

27) ש"פ יתרו כ"ב שבט תשמ"ט - התוועדיות ע' 291: "...הסיפור הידוע בנוגע לחינוך בנותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהמלמד שלהם רצה להלביש הכל בשכל, ולא להפחיד אותם עם מעשי נסים ומסירות נפש, אמר לו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאדרבה".

28) ש"פ חיי שרה תשמ"ט - התוועדיות ע' 349.

29) ש"פ יתרו כ"ב שבט תשמ"ט שם.

ראה ע"ד זה לקמן אותיות סב-ג.

30) "מהנהגתם הפרטית שהיא באופן שמתכוננים לבנין ביהמ"ק השלישי (ע"י ענינים של צדקה וכיו"ב), כדי למהר את בנין "מקדש אדני-כוננו ידיך".

31) ראשי דברים משיחת מוצאי יום ד' כ' מנחם-אב תנש"א.

32) ל"ג בעומר תש"נ - בעת ה"פאראד" הערה 38 - התוועדיות ע' 194.

“חנוך לנער”

חינוך על ידי מתנות

כב. חינוך, ענינו להתרגל לדבר חדש. ומכיון ש”כל התחלות קשות”, נצרכים לזה כחות נעלים יותר מכפי הרגיל. והיינו ש”החינוך אינו על ידי הלימוד בלבד שזהו דבר ההוה לו תמיד אלא שמחנכין אותו על ידי איזה תוספת כמו איזה התקרבות או איזו מתנה”³³.

כג. כשמתחילים לחנך ילד בלימוד, הסדר הוא שנותנים לו “מתנות רבות”, דברים היקרים אצלו, “כדי להרגילו להתחיל בלימוד”. אלא שזה גופא צריך להיות “על פי דרכו” תכונות ומטבע דכל אחד ואחת, כפי שנברא על ידי הקב”ה. ולכן, אצל ילד קטן ה”מתנות רבות” לפי הבנתו - מצד המטבע שהמטבע בו הקב”ה - הם דברים קטנים (מיני מתיקה וכיוצא בזה)³⁴.

סדר לימוד האותיות

כד. בגיל שנתיים לערך³⁵ מלמדן התינוק אותיות ונקודות, ואחר כך, כשנתגדל כלי שכלו, לומדים עמו חיבור האותיות והנקודות וכו’³⁶. כידוע גודל הזהירות של רבותינו נשיאנו בקדושת האותיות והנקודות, וסדר לימודם בחינוך ילדים וילדות³⁷.

הכניסה ל’חדר’

כה. נוהגים לעשות זאת כשהתינוק נעשה בן ג’ שנים, מכיון שבכל יהודי ישנם כל הענינים שהיו ב”אחד הי’ אברהם”, ביהודי הראשון, שמאז היותו בן ג’ שנים הותחל ה”שמע אברהם בקולי”³⁸.

33 משיחות ש”פ מקץ, שבת חנוכה תשמ”ח - התוועדיות ע’ 123.

34 תשמ”ח שם: “ומובן, שענין זה - ה”התקרבות” ו”מתנות רבות” - הוא ע”פ אמת, כמש”כ בתורת אמת “חנוך לנער על פי דרכו”: כי הסדר האמיתי בחינוך ע”פ תורה הוא, שכדי להרגיל לדבר חדש צריך לכות נעלים יותר . . . אבל ב”מתנות רבות” אלו (על פי דרכו) ישנה בפנימיות הענינים תוספת ההמשכה ההכרחית מצד ענין החינוך [הערה 22: כמו בהנהגה דוריקת ממתקים ע”י מלאך מיכאל (וראה לקמן)].

35 ש”פ במדבר תשי”ג הערה 48 - התוועדיות ע’ 246.

36 משיחת חג השבועות תשמ”ט הערה 32 - התוועדיות ע’ 278.

37 שוה”ג שם: “וראה אגה”ק של אדני”ע ח”ב ע’ תפב ואילך. ועוד”.

38 אור ליום ג’, כ”ח מרחשון תשנ”ב - שיחות קודש ע’ 343: “שבחיו מצינו חלוקה כללית: “עקב אשר שמע אברהם בקולי” - שמאז היותו בן ג’ שנים הותחל ה”שמע

חינוך למעשה

כו. מנהגו ישראל, כשמכניסים ילד ל"הדר", זורקים עליו מיני מתיקה, ואומרים לו, שמלאך מיכאל זרקם - כדי שיהי לו רצון וחיות ללימוד ב"הדר"³⁹.

לחנך בדברי אמת

כו. מובן שהאמור לעיל זהו האמת, - כי נוסף להאיסור ד"מדבר שקר תרחק", ידוע גודל הזהירות בחינוך הקטן בדברי אמת⁴⁰ - אלא שההורים וכיוצא בהם הזורקים הממתקים, עושים זאת בשליחותו של מלאך מיכאל, ושלוחו של אדם כמותו⁴¹.

אברהם בקולי", שנמשך במשך קע"ב שנה כמנין "עקב", עד לסוף ימיו - "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"³⁹.

39) משיחות ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשמ"ח - התועדויות ע' 123. בהערה 18 שם: "ראה ס' השיחות תש"א ע' 30".

40) ראה שיחת ז"ך אלול תשמ"ט - לנשי ובנות חב"ד - התועדויות ע' 378: "...שמחה והארת פנים אמיתיים (כטבעם של ילדים שאינם שייכים להעמדת פנים, וכל מה שעושים הוא בתמימות ואמיתיות)".

ראה שיחת יום ב' פ' ראה, כ"ב מנ"א תש"נ - למחנה קיץ יומיים - התועדויות ע' 164: "ובהקדמה - שהענין ד"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" מודגש יותר אצל ילדים:

אצל ילדים לא שייך המושג של אחד בפה ואחד בלב, כי, מצד טבע התמימות שלהם, אומרים מה שחושבים באמת, וזוהי גם השלימות שלהם (תמימות מלשון שלימות), שאמירתם בפה היא בהתאם למחשבתם בלב, שאומרים מה שחושבים וחושבים מה שאומרים.

ובמילא, כשהם אומרים "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" - הרי זו אמירה אמיתית שמתאימה להרגש שלהם, שהם מרגישים [הערה 4: ומבטאים הרגשה זו גם כלפי ההורים, המדריכים והמדריכות, המורים והמורות]. שתכלית בריאתם היא כדי שתהי' להם הזכות לעבוד את ה' במשך ימי חייהם (החל מקטנותם, לפני בר-מצוה) [הערה 5: ולהעיר, שלפעמים רואים שמצד התמימות שלהם מהדרים הילדים בקיום מצוה עוד יותר מאשר הוריהם ומוריהם]. ע"י לימוד התורה וקיום המצוות,

והרגשה זו באה לידי ביטוי בחיי היום-יום, שכל היום חדור אצלם במחשבה שהם ילדים יהודים ("אידישע קינדער") שנבראו ע"י הקב"ה, ויתירה מזה - שיש להם חביבות מיוחדת אצל הקב"ה וכו".

41) משיחות ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשמ"ח הערה 19 - התועדויות ע' 123. וראה שיחות (ליל ומוצאי) ל"ג בעומר תשמ"ח הערה 8 - התועדויות ע' 307: "וכמדובר כמ"פ שגם ההסברה לקטנים צ"ל הסברה אמיתית ע"פ תורת-אמת, ובפרט ע"פ הידוע בגודל הזהירות מדבר שקר כו' בהדיבור לקטנים".

“חנוך לנער”

כת. מנהג ישראל, שכשמכניסים ילד לחדר ללמוד תורה, נוהגים לקשר זאת עם מאכל גשמי, “לעקאח” - לאחרי ההתחלה באמירת פסוק בתורה⁴².

כט. ומעמידים אותו בסמיכות לספר-תורה - ספר-תורה כפי ששייך לילד, ולא ספר-תורה כשר שנכתב על קלף, שהרי בזה יש להזהר מלתתו לתינוק, בכדי שהספר-תורה ישאר בשלימותו גם בפשטות⁴³.

אל”ף בי”ת מתוך תניא

ל. ידוע המנהג שמתחילים ללמוד עם ילד אל”ף-בי”ת מהאותיות של דף-השער של התניא, או בתחלת ספר התניא⁴⁴.

התוכן הפנימי בצורת האותיות

לא. ידוע⁴⁵ אודות דרך הלימוד דאל”ף-בי”ת, להסביר לילדים התוכן הפנימי בצורת האותיות⁴⁵, ולדוגמא⁴⁶:

לב. והתחלת האותיות, אל”ף - קשור עם האל”ף ד”אנכי ה’ אלקיך”, כידוע פתגם כ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו בנוגע למנהג ישראל בלימוד האותיות, ש”קמין אל”ף א” האל”ף בניקוד קמין ד”אנכי”⁴⁷.

42 אור ליום ג', כ”ח מרחשון תשנ”ב - שיחות קודש ע' 343.

43 שם: “עד כדי כך, שאפילו גוי יכיר מיד עד כמה שיהודים מייקרים ספר-תורה”.

44 ש”פ דברים תשמ”ט - התוועדיות ע' 109-110. [להעיר מש”פ אמור, ערב ל”ג בעומר תש”נ - התוועדיות ע' 179: “ולהעיר, ש”חנוך לנער” הוא גם התחלת שער היחוד והאמונה, וע”פ הידוע שרבינו הזקן חשב להתחיל ספר התניא בשער היחוד והאמונה, ועד שנשאר רמז לדבר בהקדמה שכותב “כמו שיתבאר (ולא “נתבאר”) במקומה באריכות” אודות ענינים שנתבארו בחלק ראשון שלפנינו - נמצא, ש”חנוך לנער” קשור גם עם התחלת ספר התניא”].

45 ראה “היום יום” ח' אדר א'. לקו”ד ח”ד תרמא, א.

46 ש”פ קרח תשמ”ח הערה 44 - התוועדיות ע' 538.

47 שיחת י”א סיון תש”נ - בעת היחידות - התוועדיות ע' 309: “ולהעיר מהרמזים שבלימוד הא”ב - התחלת וסיום האותיות . . ויש להוסיף בהרמז דניקוד קמין - שקשור עם ה”קומץ” דמנחה (”וקמץ משם מלא קומצו”) שעל ידו נעשית המנחה כולה קודש . . וסיום האותיות, תי”ו - קשור עם הענין ד”ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר”, תי’ עלמין דכיסופין”, שהם באופן ד”עובר לסוחר”, בבחי' מקיף (ואעפ”כ נמשכים ומתגלים בפנימיות)”. להעיר מלקמן הערה 96.

חינוך למעשה

לג. אות ב"ת, התחלת התורה – "שהעולם דומה לב' שהוא מסובב משלש רוחותיו ורוח צפונית אינה מסובבת"⁴⁸, כדי לרמוז שעבודתו של יהודי – לסבב רוח הצפונית, שעל ידי זה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית⁴⁹.

לד. אות יו"ד – כלשון הרגיל שקורין ליהודי "א יוד", שצורתה נקודה בלבד, "די פינטעלע איד", ומספרה (10) רומז לעשרת הדברות. וכיוצא בזה בשאר האותיות⁵⁰.

חינוך הבנות לתורה

לו. החינוך דבני ובנות ישראל הוא, הן בנים והן לבנות, שגם בנוגע אליהן מודגש הצורך להנכם "לתורה לחופה ולמעשים טובים". שכן, גם הנשים חייבות בלימוד הלכות הצריכות להן, ועל ידי זה מקיימות מצות לימוד התורה, מצוה מן התורה⁵².

רואים שהוא בנו של חסיד

לז. החינוך צריך להיות באופן⁵³ שרואים ומכירים שהוא בנו של חסיד ותמים כו', עד כדי כך, שההבדל בינו לבין אביו אינו אלא בענין הזקנה, שלאביו יש כבר זקן שיבה, ואצלו לא התחיל לצמות זקן להיותו ילד קטן⁵⁴...

---

48 "מדרש הנעלם לשה"ש בזהר חדש בתחלתו. רבותינו בעה"ת ר"פ בראשית. ועוד".

49 ש"פ קרח תשמ"ח הערה 44 - התוועדויות ע' 538.

50 תשמ"ח שם.

51 ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תש"נ - התוועדויות ע' 179.

52 ש"פ אחרי תשמ"ט - התוועדויות ע' 75.

53 "ש"העידו הכל אברהם הוליד את יצחק", שכאשר מסתכלים על ילד יהודי רואים ומכירים ("כל רואיהם יכירוים") שהוא בנו של אברהם ("אחד הי' אברהם"), ו"קלסטר פניו . . דומה לאברהם".

54 ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנש"א - התוועדויות ע' 317: "שענין זה נעשה עי"ז שהתחלת החינוך (משעה שיוצא לאויר העולם) היא באופן שמחדירים בו הנקודה

תינוקות של בית רבן הם - “משיחי”
לח. החינוך⁵⁵ של תינוקות של בית רבן צריך להיות באופן
שהתינוקות, גם קטנים ביותר - “תינוק” מלשון יונק⁵⁶, נעשים הדורים
לגמרי תוך תוכם עם הענין והנקודה של “משיח”. כך, שכאשר רק
נותנים מבט על ילד יהודי, מה רואים? - את משיח!⁵⁷

קטן שבקטנים מציינת להוראות התורה
לפני גם קטן שבקטנים שעדיין לא הגיע להתחלת לימוד התורה,
לפני ‘בן חמש למקרא’ - יודע כבר החשיבות דתורה שצריך לקיים
דברי התורה. ולדוגמא: בנוגע לאמירת⁵⁸ “מודה אני לפניך” בהתחלת

הכללית שבכללות העבודה (“ליראה את ה’ ולאהבה אותו ולזכרו תמיד”), שמצד נקודה
זו “כולן (מגדול ועד קטן) שוין לטובה”.

55) “...כמאמר חז”ל: “אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן”. אחד מהביאורים
בוה (נוסף להפירוש במפרשים) [הערה 36 שם: “שדרך תינוקות למושחן בשמן” (פרש”י),
או “ע”ש גדולתן וחשיבותן כדאמרי’ למשחה לגדולה, כדמסיק שאין בהם הבל של חטא
(חדא”ג מהרש”א)] החינוך וכו”.

56) ראה ש”פ דברים תשמ”ט - התוועדיות ע’ 112: “...מובן וגם פשוט, שהעיקר הוא
ה”טף”, כולל ובמיוחד בנוגע לגאולה העתידה, כמובן ממארו”ל ש”תינוקות של בית רבן”
[שבזה נכללים גם הקטנים ביותר - “תינוק” מלשון יונק] נקראים “משיחי”, שמו של
משיח צדקנו”.

57) משיחת ליל שמחת תורה תשנ”ב - התוועדיות ע’ 148-9: “כל מציאותם היא
“משיח” - הגילוי ד”אתה הראת גו’ אין עוד מלבדו”... ראה בשיחות קודש תשנ”ב ע’ 192-
3: “אבל עיקר הטעם לזה הוא, כיון שהענין ד”משיחי” הוא כל תוכנם וענינם של
התינוקות של בית רבן. וכנראה במוחש, כשמביטים על התינוקות של בית רבן שחונכו
בשנה האחרונה (ובדאי יהי’ כן גם בשנת “נפלאות בה” הבאה), רואים מיד שכל ענינם
הוא “משיחי”!

וממילא מובן, שאין מקום כלל להקושיא מדוע נקראים תינוקות של בית רבן בשם
“משיחי”: רק הבט בהם (“גיב אויף זיי נאַר אַ קוק”) ומיד תראה שמציאותם היא
“משיחי”; ואם כן, איפוא, הקושיא היחידה שנתורה היא להיפך - “עד מתי”?!... מדוע,
אם כן, לא באה עדיין הגאולה האמיתית והשלימה?!...”.

58) להעיר מראשי דברים מכינס צבאות-השם, יום ג’ י”ז אלול ה’ תנש”א: “ועוד ועיקר
- לא רק לומר זאת, אלא כל ילד צריך להרגיש בכל ליבו שהקב”ה נותן לו את כל
הדברים הטובים: החל מ”שהחזרת בי נשמת”י, ואח”כ במשך כל היום - כל הדברים
שילד זקוק להם, ושהוריו ומחנכיו וכל בני זקוקים להם”.

היום – כשאומרים לו שכך ציוותה תורה, הרי זה מספיק עבורו לעשות כן בפועל ממש⁵⁹.

נשיקת המזוזה בהתחלת וסוף היום

מ. רואים במוחש אצל ילדי ישראל שטבעם מושך אותם לנשק את המזוזה, ומגביהים את גופם למעלה כדי לנשק את המזוזה, וכמה פעמים במשך היום, ובפרט בהתחלת היום, תיכף בקומם משנתם, ובסוף היום, קודם השינה⁶⁰.

החיבה לספר תורה גדולה יותר

מא. מביאים אותו לבית-הכנסת לנשק הספר תורה מתוך חיבה, באותה חיבה שמנשק דבר שלו הכי חביב עליו – אביו ואמו. ויתירה מזה: מכיון שהוריו, וכן רבו, מהנכים אותו כדבעי, מונח אצלו שהנשיקה להספר תורה היא מתוך חיבה גדולה יותר מאשר הנשיקה והחיבה להוריו⁶¹.

אהבת ה' מובנת לילד

מב. אהבת ה'⁶² הוא ענין השייך לכל אחד ואחת מישראל⁶³. ומובן בפשטות גם לקטן שבקטנים, אשר, להיותו "מאמין בן מאמין"

---

59) ליל שמחת תורה תשמ"ט - התועדויות ע' 203. וראה ש"פ ויחי תשנ"ב - שיחות קודש ע' 509: "וכפי שרואים שענין זה "מונח" בפשטות אצל אנשים ונשים וטף, שכשישאלו ילד קטן - מדוע כשמתעורר משנתו הוא אומר מיד "מודה אני לפניך" הרי הוא עונה בפשטות: מכיון שכך כתוב בתורה!... ועד"ז בכל הנהגותיו במשך כל היום, עד לאמירת קריאת שמע שעל המטה (באם הוא שייך כבר לזה, או עכ"פ בקיצור), שהוא עושה זאת מתוך ידיעה ש"היא חיינו ואורך ימינו". ועוד ועיקר - שמכיון שמדובר בילד שמתחנך בבית יהודי, אין צורך אפילו להסביר לו ענינים אלה, להיותו חדור בזה מצד חינוכו". להעיר מלקמן אותיות עו-עז.

60) ש"פ וירא תשנ"ב - סה"ש ע' 89.

61) ליל שמחת תורה תשמ"ט - התועדויות ע' 203.

ע"ד בנות בעזרת האנשים ראה לקמן אות מז.

62) ש"פ אה"ק, י"ג אייר תשמ"ח הערה 25 - התועדויות ע' 281: "לא רק "אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו" (תניא רפי"ח), אלא גם אהבה גלויה ברגש הלב".

63) תשמ"ח שם ע' 281: "כפי שאומר כל אחד ואחד מישראל בקריאת שמע (פעמיים בכל יום) "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך גו'". הערה 26 שם: "גם הקטנים, ש"מלמדים את הקטנים לקרותה כו' כדי לחנכן במצוות" (רמב"ם הל' ק"ש רפ"ד), ועד ש"משייתחיל

“חנוך לנער”

שהקב"ה "זן ומפרנס לכל", גם אביו ואמו, ועל ידם גם אותו – אזי אוהב את הקב"ה שמטיב עמו.⁶⁴

מג. על ידי החינוך הראוי יכולים לפעול אצל ילד קטן, בן ד' או ה' שנים, שרצונו יהיה בגילוי אלקות, עד שיבכה על שה' אינו נראה אליו, שזהו תוכן הענין ד"חולת אהבה"⁶⁵, עד כדי כך, שיהיה צורך לשלול אצלו הענין הכלות הנפש!⁶⁶

לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה (ופסוק ראשון מפרשת) שמע ישראל" (רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן), ובמילא, עוד לפני שנעשה "בן חמש שנים למקרא" יודע ואומר גם הפסוק "ואהבת את ה' אלקיך".

64 תשמ"ח שם ע' 281. ראה ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון תנש"א - התועדויות ע' 317: " . . . ועוד ועיקר - שהחינוך ברוח זו ("לנטוע . . . הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה'") צריך להיות גם בנוגע לילדים קטנים, כפי שלמדים מהסיפור הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו אודות בעל יום ההולדת, שבקטנותו (בהיותו בן ד' או ה' שנים) השתוקק לגילוי אלקות עד כדי כך שבכה על זה שה' אינו נראה אליו כמו שנראה לאברהם! . . ."

וראה משיחות ש"פ וירא תשנ"ב הערה 63 - סה"ש ע' 85: "דכיון שכבר מקטנותו, "בוצין בוצין מקטפי ידיע", הי' מוכן וראוי להיות נשיא בישראל, נעשית הנהגתו (גם בקטנותו) הוראה לכל בני ישראל בחינוך הקטנים. ובפנים שם: "שגם ילד קטן צריך להשתוקק לראות את ההתגלות ד"וירא אליו ה'", עד כדי בכי!"

וראה ש"פ וירא תשמ"ט הערה 46 - התועדויות ע' 334: "להעיר גם מהסיפור הידוע אודות אדנ"ע . . . שבקטנותו, בהיותו בן ד' או ה', בכה מדוע נראה ה' לאברהם ולנו (לו) אינו נראה ("היום יום" ט' חשון) - שמוזה לומדים שע"י החינוך כדבעי יכולים לפעול אצל ילד קטן שתהי' לו תשוקה לגילוי אלקות, עד כדי בכי, ולא עוד, אלא, שגם אצלו יהי' הגילוי ד"וירא אליו ה'", ע"י ההנהגה דוגמת אברהם אבינו, כמובן מתוכן המענה של הצ"צ. ראה בארוכה לקר"ש חט"ו ע' 129 ואילך, ומש"פ וירא תנש"א - התועדויות ע' 285. ועוד.

65 ש"פ אחו"ק, י"ג אייר תשמ"ח - התועדויות ע' 291: "ואדרבה - בנוגע לקטן, מכיון שהרצון שלו הוא בתוקף גדול יותר (כפי שרואים במוחש שכאשר רוצה דבר מסוים - מבקש בכל התוקף, ובוכה כו'), הרי, גם המצב ד"חולת אהבה" קרוב יותר. אלא מאי, ש"הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך, לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם", אבל אעפ"כ, ע"י החינוך המתאים יכולים לפעול אצלו הרצון לדברים נעלים כו', כידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות אביו, כ"ק אדנ"ע, שבהיותו בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא, והתחיל לבכות, באמרו, מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה! . . ."

ובע' 281 בהערה 31 שם: "ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ג: "האהבה הראוי' הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה עד מאוד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא

נכון לחנכם באמירת המזמור שלהם

מד. המנהג המקובל מהבעש"ט לומר בכל יום מזמור תהלים שמתאים למספר שנותיו⁶⁷, שייך לכל אחד ואחת, גם לקטנים, שנכון לחנכם גם באמירת המזמור - בזמן הפנוי מעניינים שבהם חובת החינוך גדולה יותר⁶⁸.

נתינה לצדקה מה'דמי כיס'

מה. בדורנו כבר חינוכו והרגילו ילדים יהודים קטנים (וממשיכים בזה) - לתת צדקה: נוסף לכך שעושים אותם שלוחים לתת לצדקה, נותנים להם גם כסף שנעשה ממונם הפרטי, בכדי שהם יתנו מכספם הפרטי לצדקה⁶⁹.

מו. כנהוג בזמנינו מקבלות הבנות, וגם הילדות הקטנות, 'דמי כיס', ובודאי שה'הוצאה' העיקרית שלהן היא ליתן מטבעות אחדות ('פעני'ס', 'ניקל'ס' או 'דיימ'ס') בקופת-הצדקה שלהן⁷⁰.

שוגה בה תמיד כאילו חולה חולי האהבה, ומסיים (ה"ה): "כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים . . מגלים להם רו זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת כו'".

66) תשמ"ח שם ע' 281: "ומכיון שכך, מובן, שאצל כל אחד ואחת מישראל יכולה להיות מדת האהבה והצמאון להקב"ה בעילוי אחר עילוי, עד לדרגת ד"חולת אהבה", ועד כדי כך, שיהי' צורך לשלול אצלו הענין דכלות הנפש!"

67) ש"פ שלא, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז תשמ"ט - התוועדויות ע' 392 הערה 85. עיין שם.

68) תשמ"ט שם ע' 399.

69) וראה משיחת לילות ד' ה' ו' וש"פ תרומה תשנ"ב - סה"ש ע' 1-390: "...וע"פ דברי הרמב"ם "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר", מובן שכך הוא גם בנוגע לבית השלישי, שכל יהודי ישתתף בוה ע"י נדבותיו, אנשים ונשים, ויש לומר - גם טף - (כפי שהי' בנדבת המשכן)".

70) משיחת כ"ה אייר תש"נ - לנשי ובנות חב"ד - התוועדויות ע' 229. ולהעיר משיחת י"א ניסן תשמ"ח - התוועדויות ע' 51: "לתת לכל אחד ואחת שליחות-מצות לצדקה". ובהערה 165: "כולל קטנים, שהרי, בנוגע לתכלית ומטרת הצדקה, "החיית את נפש העני", אין נפק"מ אם הנותן הוא גדול או קטן. ואדרבה - בנוגע לנתינת הצדקה בסבר פנים יפות, הרי זה בגלוי ובנקל יותר אצל קטנים, משא"כ אצל גדול, בעל שכל ובעל מדות כו', שצריך לפעול על עצמו שיהי' באמיתיות וכו'".

ראה לקמן "מועדים לחינוך" אותיות ג-ד, ל-לא.

בנות בעזרת אנשים

מז. מעשה רב, בהסכמת גדולי ישראל, שגם ילדות קטנות באות עם אבותיהן לבית הכנסת, לא רק לעזרת נשים, ואפילו לאחרי גיל שלש שנים – כל זמן שלא הגיעו לכלל חינוך והבנה בענין זה⁷¹.

חינוך לכשרות ע"י עזרה בהכנת הסעודות

מח. מנהג נשי ישראל לחנך את בנותיהן בענינים הקשורים עם כשרות האכילה ושתייה באמצעות עזרתן בהכנת הסעודות⁷².

נרות שבת קודש אף מגיל שנה

מט. מצוה זו שייכת לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה בת שלש שנים, שנתיים וחצי, שנתיים, או אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך⁷³.

נ. כפי הנהוג – מדליקות הילדות שקודם בת-מצוה לפני האם, כדי שאם יהי צורך לתקן או להוסיף משהו, יוכלו האם או האחיות הגדולה לסייע בזה⁷⁴.

שהחיינו בחג או עם בגד חדש

נא. כדאי ונכון שיתחילו להדליק פעם הראשונה תיכף בחג [השבועות], שאז יברכו שהחיינו גם על התחלת קיום מצות הדלקת נר יום טוב ושבת. והמהדרות להתחיל בשבת קדש הקודמת – יקנו להן שמלה חדשה⁷⁵.

71 משיחות ש"פ וילך, ו' תשרי תשמ"ט הערה 25 - התוועדויות ח"א ע' 39.

ראה לקמן "מועדים לחינוך" אות טו בהערה.

72 שיחת ז"ך אלול תשמ"ט - לנשי ובנות חב"ד - התוועדויות ע' 9-378.

73 תשמ"ט שם: "שיש לה את הזכות והכח להאיר את החדר והבית כולו, הן כשמדליקה בחדרה הפרטי, והן כשמדליקה בחדר האוכל של כל המשפחה, ביחד עם אחיותי, ועאכו"כ אמא (שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר), דכיון שאין שיעור לאור, הרי, כשמדליקים עוד נר ניתוסף יותר באור, ורואים במוחש את גודל השמחה והארת הפנים של ילדה קטנה, אפילו בת שנה, בראותה שהנר שלה דולק ומאיר - שמחה והארת פנים אמיתיים (כטבעם של ילדים שאינם שייכים להעמדת פנים, וכל מה שעושים הוא בתמימות ואמיתיות)".

74 כ"ג אייר תשמ"ט - לנשי ובנות חב"ד - הערה 26 - התוועדויות ע' 209. ועוד.

75 משיחת כ"ה אייר תש"נ - לנשי ובנות חב"ד - הערה 38 - התוועדויות ע' 225.

טלית קטן – תזכורת לכל המצוות
נב. מנהג ישראל לחנך גם את הילדים הקטנים שהגיעו לחינוך⁷⁶, בלבישת טלית קטן⁷⁷, שהציעה דהקטן מזכירה לא רק מצות הציצית הגדול אלא יתירה מזה - שמזכירה ומביאה לידי קיום ד"כל מצוות ה'", גם לכל אחד ואחת מישראל שרואה את הציצית - גם דהקטן⁷⁸.

הידור במצוות בטבע הקטנים

נג. גם כשנמצאים בדרגא, נמוכה יכולים וצריכים להתחיל מיד בהידור מצוה וכיוצא בזה, כולל גם בנוגע לחינוך דקטנים, ואדרבה, כטבע הקטנים שלוקחים כל דבר טוב⁷⁹, טוב אמיתי, כל עניני תורה ומצוות (וצריכים לחנכו שלא ליטול מעצמו אלא לבקש כו')⁸⁰.

בשבילי נברא העולם – באופן המתאים

נד. מטבע הקטנים שאצלם מודגש ההרגש שבשבילם נברא העולם.. דאף שזקוקים על כל צעד ושעל לעזר וסיוע של ההורים וכו', הרי, ביחד עם זה נרגש אצלם שכל העולם נברא בשבילם.. אלא, שצריכים לחנכם שרגש זה יהי' באופן המתאים⁸¹.

---

(76) כ"א אדר תשמ"ח - סיום ה"שלושים" - התועדויות ע' 421: "כאשר איש פרטי מישראל, אפילו קטן שהגיע לחינוך, לובש טלית קטן וכו'".

(77) ש"פ משפטים תשמ"ח - התועדויות ע' 377: "שע"ז נעשה אצלם הענין ד"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם" עוד בקטנותם".

(78) כ"א אדר שם ע' 421. וראה שם הערה 27: "ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (הועתק ב"היום יום" ד' אייר. ועד"ז באגרות-קודש שלו ח"ח ע' תקנ"ח): מיום הגויזה והנחת פיאות הראש נהגו להדר להרגיל את התינוק בענין נשיאת טלית קטן וכו'. וראה גם צוואת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לווגתו ע"ד בנם כ"ק מו"ח אדמו"ר ("בחלק הצוואה . הנהגה וחינוך לילד משנולד בפרט"): וכשיתחיל לילך ברגליו להלבישו ציצית (אגרות-קודש שלו ח"ב ע' תתקפ"ה)".

וראה שם הערה 31: "סיום הפרשה - "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (יצ"מ, שהיא התחלת ושוש כל הגאולות), היינו, שמצות ציצית [שה"ג: "ארבע כנפות . . כנגד ד' לשונות של גאולה . . הוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני" ולהעיר, שגם הגאולה היא "מארבע כנפות הארץ"] קשורה ומביאה את הגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

(79) ש"פ ואתחנן תשמ"ט - התועדויות ע' 138.

(80) תשמ"ט שם ע' 142.

(81) ש"פ ויחי תש"נ - התועדויות ע' 139.

בית חב"ד בחדרם הפרטי

נה. כדאי ונכון ביותר שלכל ילד וילדה אפילו קטנים⁸², יהיו בחדרו מקום קבוע⁸³ לספרי-קודש, חומש וספרי תורה אחרים, סידור, ומה טוב - גם תניא קטן פרטי⁸⁴, וקופת צדקה השייכים לו⁸⁵. וזה יוסיף לו חיות ומרץ לנצל אותם בפועל⁸⁶.

אישור הילד כי לה' הארץ

נו. כדי להראות ולהדגיש את חשיבות ויוקר הקשר עם הקב"ה - רושם כל ילד על סידורו או חומשו או על הנייר שמדביק על קופת הצדקה או שאר עניניו - שהם שייכים להקב"ה⁸⁷.

---

82) כ"ה תשרי תש"נ - בעת ה"יחידות" - התועודיות ע' 261: "ואפי' ילדים קטנים פועלים וזאת ע"י שיש להם בחדרם סידור ("סידור-ל"), חומש וקופת-צדקה".

ראשי דברים מהתועודות ש"פ תבוא - שבת סליחות, כ"א אלול תנש"א: "סידור הוא שזה לכל נפש, גם לילדים קטנים, וכמדובר כמ"פ שלכל ילד צ"ל סידור, שבו מופיעים אותיות הא"ב - שע"ז הוא יודע שהוא שייך לא רק לאותיות של שמו, אלא לכל כ"ב אותיות התורה והנקודות. וישנם סידורים (עד שישנו סידור של דף אחד בלבד) שבהם ישנם רק הדברים הנוגעים לילדים (ה"ביכורים" משאר הענינים). ואחד מענינים אלו הוא הברכה על המזון - "ברוך רחמנא אלקנא" וכו'".

83) ש"פ שמיני תש"נ - התועודיות ע' 89: "כולל - ע"ז שילד קובע מקום קבוע בחדרו לחומש, סידור קופת צדקה ונכותב עליהם "לה' הארץ ומלאה" קודם ולפני שמו הפרטי, וכיו"ב".

84) ש"פ יתרו, וליל ויום כ"ב שבט תשנ"ב - סה"ש ע' 360: "חומש (וספרי תורה אחרים), סידור, קופת-צדקה, ומה טוב - גם תניא קטן פרטי".

וראה ז"ך אלול תשמ"ט - לנשי ובנות חב"ד - התועודיות ע' 380-379: "וכן ההוספה בהחזרת קדושה בחדרו של הילד ע"י הקופת-צדקה שבחדרו, נוסף על הסיידור והחומש וספר התניא (כמדובר כמ"פ)".

85) ש"פ וירא תשנ"ב - סה"ש ע' 89: "שע"ז נעשה הבית כולו בית תורה תפלה וגמ"ח, מעין ודוגמת בית המקדש, כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחת, בנפשו פנימה, ובביתו הפרטי".

ראה לקמן "מועדים לחינוך" אות יא.

86) ש"פ ויקרא תשמ"ח - התועודיות ע' 480. וראה כ"ד אלול, ג' דסליחות תשמ"ח - לנשי ובנות ישראל - התועודיות ע' 346: "וטעם הדבר, מאחר שחינוך הילד אינו רק בזמן שנמצא בשיבה, בבית ספר וכיו"ב, אלא גם כשהוא בבית, ולכן כשתהי' בחדרו קופת צדקה, סידור וחומש, אוי בדרך ממילא הוא יזכר על עניני התורה ומצוות".

87) ב' דחזה"מ סוכות תש"נ - ל"צבאות ה'" - התועודיות ע' 170. עיי"ש.

נז. ובנוסף הידוע – "לה' הארץ ומלואה"; ובהמשך לכך, מתחת למילים אלו, חותמים הילדים את שמם, כלומר, שחתימה זו משמשת כ'עדות' ואישור' של הילד או הילדה כי "לה' הארץ ומלואה"⁸⁷!

לייקר ולשמור את חפצי הקדושה

נת. על הספרי⁸⁸ קודש שלו וכל עניני קדושה – המשכן ומקדש הרוחני בחייו הפרטיים שלו – צריך הוא 'לשמור'. עליו לייקרם במיוחד, יותר מדברי החולין שלו, ואפילו מ"מעשיך" שהנם לשם שמים ו"דרכיך" שהם "דעהו"⁸⁹.

הקופה והסידור במקום בולט

נט. יש לקבוע את הקופה בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר של צדקה"⁹⁰. וגם לא יטלטלוה לחדר אחר, וישכחו אותה שם, או ישאירו את הקופה שם בכוונה, מפני שזה נראה בעיניהם כחדר חשוב יותר⁹¹.

---

88) "ובזה נוספת העבודה הרוחנית דשמירת המקדש מפני כבוד המקדש, כבוד השכינה - שספרי קודש וכו'".

89) ש"פ שמיני תש"נ - התוועדויות ע' 89: "אבל בכ"ז הרי הם "מעשיך" ו"דרכיך".
90) כ"ד אלול, ג' דסליחות - לנשי ובנות ישראל תשמ"ח - התוועדויות ע' 346. ושם ע' 345: "על פי ההלכה, כאשר מחברים וקובעים את קופת-הצדקה בקיר הבית וכיו"ב במסמר וכדו', נעשה הדבר חלק מהבית, ואז הוא כביכול בונה בית חדש - "בית של צדקה" . . ומזה טוב לעשות זאת עוד היום תיכף לאחרי הכנס, ולא להמתין אפי' ללילה. הדברים אמורים לכל אחד ואחת . . ואפי' בנות קטנות לפני בת-מצוה, שיעשו מיד החלטות טובות". שם ע' 346: "ובפרט שדבר זה לא דורש טירחא יתירה - למרות שגם באם ה' דורש טירחא יתירה ה' זה כדאי, משום שנוסף לכך שזה (נתינת הצדקה בכלל) ציווי התורה, הרי זה גם סגולה להמשכת כל הברכות עד אין קץ! כולל הצלחה בפרנסה בגשמיית . . ועאכו"כ שאין צורך בטירחא יתירה - כי אם ל"החי יתן אל ליבר", שימת-לב, ואפי' כבדרך-אגב, על נחיצות הענין, כי בזמנינו, ובפרט בעיר גדולה זו, ברגעים ספורים, וללא כל הכנה מיוחדת, אפשר לרכוש חומש, סידור, קופת צדקה, ומסמר לקבוע את הקופה".

91) שם תשמ"ח הערה 33.

ס. על⁹² הילד להניח את הקופה במקום בולט, כך שהקופה עצמה תזכיר לו להכניס בה מטבעות לצדקה, ועל דרך זה בנוגע לסידור - שהסידור יזכיר לו לומר ברכה, או “מורה אני”⁹².

סא. באם אי אפשר שהקופה הקבועה תבלוט, מפני שהיא קבועה בקיר, שיניחו עוד קופה מיטלמלת במקום בולט, ואז, יהיו ב' המעלות דקבוע וכולט יחד⁹³.

חינוך באופן של הרגל ובהמשך על ידי יגיעה

סב. החינוך דילד יהודי הוא באופן של “חקיקה” - מרגילים אותו לעשות מצוות עוד בהיותו ילד קטן, כך שזה נעשה טבעו ורגילותו. לדוגמא, כשקם משינתו, אומר מבלי לחשוב לפני זה, “מורה אני”⁹⁴.

---

92) ראשי דברים מהתוועדות ש”פ בהעלותך, י”ט סיון תנש”א: “הוראה זו היא גם לילדים קטנים, שגם הם (גם פחות מבני חמש) יודעים כשמתחילים פרשה חדשה בו, ולכן מבקשים שיקנו להם מתנה - חומש, סידור או (ניט אין שבת גערעדט) קופת-צדקה. וההוראה ד”שתהא שלהבת עולה מאליה” היא -שעל וכו”.

ראה כ”ד אלול, ג’ דסליחות תשמ”ח - לנשי ובנות ישראל - התוועדויות ע’ 346: “וכאמור לעיל יש להשתדל שהקופה תהי’ מונחת במקום בולט, ואז כאשר יבוא אליו אורח, אשר מסיבה שונה ומשונה אינו יודע מענינים אלו, הרי כטבע הילד שכשהוא רואה דבר חדש הוא מיד שואל מה זה? והמארח יענה לו - שזה סידור בו מתפללים לה’, וספר של תורה בו לומדים תורת ה’, ו”קופת צדקה” אשר בה מקיימים מצווה גדולה נתינת כסף לעניים,

ותיכף יתעורר באורח הטבע היהודי שבו - “רחמנים ביישנים וגומלי חסדים”, והוא יחליט לעשות כך גם בחדרו הפרטי, ועד שכטבע הילד שאין לו סבלנות, וכשהוא רואה דבר טוב הוא רוצה לעשותו מיד, ובפרט כשהמארח יזרו אותו, וממילא מיד יוציא האורח כסף מכיסו ויתנו לקופת הצדקה.

ומוסיפים ומסבירים לאורח, שאחד העיקרים בענין זה הוא מצוות “ואהבת לרעך כמוך”, שיש לאהוב ילד יהודי אחר כמותו, ולכן יש לדאוג שגם הוא ינהג כך, ובמילא כשהוא יפגוש ילד שהוא יודע שאין לו את שלושת הענינים האמורים, או אפי’ שיש לו ספק אם יש לו או אין לו, הוא יעורר אותו ויסביר לו על שלושת הענינים. ובהדגשה שאין צורך לשום הכנות מיוחדות בשביל לקיים את זה, כי זה כנ”ל דבר קל שבאפשרות כאו”א לעשותו בקלות.

ובענין זה (שהילדים יקבעו קופה בחדרם) יש שליחות מיוחדת לנשי ובנות ישראל, כי, כאמור לעיל, עיקר חינוך הילדים מופקד בידיהן”.

93) שם תשמ”ח הערה 32.

94) ש”פ בחוקותי, כ”ב אייר תשמ”ט - התוועדויות ע’ 188: “כי בהיותו עדיין ילד קטן ואינו שייך עדיין להבין טעמי המצוות, הדרך להביאו לקיום המצוות הוא עי”ז שחוקקים

סג. אמנם, כשמתבגר וניתוסף אצלו בהבנתו, אזי שוללים אצלו קיום המצוות באופן ד"מצות אנשים מלומדה", ודורשים ממנו שילמד ויבין תורה ומצוות, וזה יביאו לקיים המצוות בעבודה ויגיעה⁹⁵.

לנצל טבעם להשפיע על אחרים

סד. נוסף על לימודיהם בחדרים ובישיבות קמנות, ישתדל כל ילד וילדה לייסד שיעור, ללמד לילדים אחרים עניני התורה שלמד בעצמו. ובפרט שמטבע הקטנים שאוהבים וחפצים להשפיע על ילדים אחרים, וצריכים לנצל טבע זה ללימוד התורה⁹⁶.

השתדלות ללימוד בעשרה גם בילדים

סה. מה טוב ללמד לעשרה מישראל. ואף שהעילוי דעשרה בנוגע לאמירת דבר שבקדושה הוא באנשים לאחרי בר-מצוה, יש לומר שגם בנשים וקטנים יש עילוי מיוחד בעשרה, מצד המעלה שבמספר עשר⁹⁷.

אותם בטבעו, כך שעושה אותם בדרך ממילא, ע"ד (פי' הפשוט ב) "כי מטא למודים מנפשי כרע"⁹⁵.

95) תשמי"ט שם: "ובזה גופא דורשים שהעבודה בתורה ומצוות שלו תהי' (לא רק כאותיות הכתב, כתב יפה וקלף יפה - אבל בכ"ז מציאות נוספת על מציאותו אלא), כאותיות החקיקה - חקוק ונחקק בו עצמו".

96) יום ב' דחג השבועות תש"נ - התועדויות ע' 276. וראה משיחת י"א סיון בעת ה"יחידות" תש"נ - התועדויות ע' 309: "ויש להוסיף ולהדגיש שענין זה נשם, ע"ד יסוד שיעורי תורה ומה טוב ברבים] שייך לכל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים, כאמור, כל חד לפום שיעורא דילי. וגם טף, ובפרט שדרכם של ילדים וילדות לספר לחבריהם וחברותיהן מה שלמדו היום ב"חדר", ב"גן הילדים", או ששמעו מהוריהם, החל מלימוד אותיות האל"ף בי"ת (כמ"ש רבינו הזקן בריש הלכות תלמוד תורה ע"ד לימוד האותיות והנקודות)".

ובע' 276 הערה 99 שם: ומתחיל מלימוד האותיות והנקודות, קמץ אל"ף א, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"קמץ אל"ף א, הוא התחלת עשה"ד - האל"ף ד"א נכ"י (סה"ש תש"ג ע' 44. אג"ק שלו ח"ז ע' קמו)".

ראה לקמן אותיות סז-סח, בענין הפצה והשפעה על הזולת.

97) יום ב' דחג השבועות תש"נ בהערה 97 - התועדויות ע' 275: "'העשירי יהי' קודש", הקשור עם עשר ספירות וכו'. ועצ"ע".

גם כשמשפיעים על הזולת צריך מלמד ומחנך סו. כל אחד ואחת מצבאות ה' צריך להיות מאיר ומשפיע על הזולת. יש לחנך ילד יהודי באופן כזה שיידע כי מכל דבר טוב שיש לו צריך להיות הנאה גם לזולת. לאורך גיסא - בהכרח⁹⁸ שהילד יזכור שבכל מצב עליו לחפש מלמד, "רבי", ראש ישיבה וכיוצא בזה. (והילדה - מחנכת הלומדת עם ילדות)⁹⁹. כי אף על פי שהוא כבר התרגל בהנהגה כדבעי כו' - בכל זאת עליהם לזכור שהם עדיין באמצע הדרך, באמצע הגידול והצמיחה שלהם, וכמובן מעצמו - צמיחה וגידול של יהודי היא על ידי הוספה בלימוד התורה, בידיעת התורה וכיוצא בזה¹⁰⁰.

הפצה והשפעה על הזולת

סז. הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה שייכת לכל אחד ואחת מישראל, שגם הקטנים יכולים וצריכים להשפיע על אחרים, שכן בימינו אלו נתבארו גם עניני החסידות באופן המובן גם לקטנים¹⁰¹.

סה. מלה לבבית¹⁰², אפילו של ילד קטן, יכולה להיות לה השפעה חזקה על יהודי שלעת עתה הוא זר לענינים אלו. ואפילו אם אין זה

---

98 "...ובהדגשה שכל א"א מ"צבאות ה'" צריך להיות מאיר ומשפיע על הזולת, יש צורך להבהיר ולהדגיש לאורך גיסא - שאסור לו לשכוח ולהזניח את עצמו. ...ונמצא, שלילד יהודי ישנו תפקיד כפול: מחד גיסא - להיות "מקבל" ממוריו ומחנכיו ולהוסיף ידיעות בתורה כו', ולאורך גיסא - להיות "משפיע" על חבריו ועל כל הסביבה שלו".

99 ההמשך שם: "ולהוסיף וללמוד יותר, כי אע"פ שהוא כבר שייך ל"עם חכם ונבון", ונוסף ע"ז - הוא ילד, או ילדה, שכבר נמצאים ב"צבאות ה'" כמה שנים וכבר התרגלו בהנהגה כדבעי כו'".

100 שיחת י"ט ניסן תשמ"ט ל"צבאות ה'" - התוועדויות ע' 2-31: "ועד שיתאחד עם התורה באחדות גמורה (כנ"ל), שלא שייך לחלק בינו ובין התורה, ובכל דבר שהוא עושה, אכילה ושתי', בהליכתו, בדיבורו עם חבר (שאומר "ברוך ה'" וכיו"ב) - ניכר שכל מעשיו הם ע"פ התורה".

101 ש"פ וירא תשמ"ט - התוועדויות ע' 4-333: "ולשון הזהר בפרשתנו "כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא ומינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'" (בבחינת "וירא אליו ה'").

ע"ד החיוב לחנך בהפצה ראה לקמן "מועדים לחינוך" אות יד.

משפיע מיד, הרי זה משפיע ודאי לאחר זמן, אחרי שהשומע מתעמק בזה, ומסבירים לו זאת¹⁰².

אפשר וצריך ללמד פנימיות התורה

סמ. יש להשתדל ביותר בהענין דהפצת המעיינות גם בנוגע לקטנים, על כל פנים מיד לאחר בר-מצוה, ומה טוב אפילו לפני בר-מצוה¹⁰³, ללמד גם ענינים הקשורים עם אמונת ה', אהבתו ויראתו כו¹⁰⁴.

ע. צריך להשתדל לבאר ולהסביר להם תוכן הענינים¹⁰⁵ עד שיקלטו בהבנה והשגה באופן שיהיה מובן גם לקטנים. ולא עוד, אלא, שיכולים להסביר גם לקטן החילוק שבין לפני הצמצום ולאחרי הצמצום כו' בנפש האדם¹⁰⁶.

102 ש"פ בראשית תש"נ - התועדויות ע' 292: "ועבודה זו שייכת לכל יהודי, אנשים נשים וטף - כפי שרואים שלמלה לבבית . . . ובפרט כשמדברים אתו דברים היוצאים מן הלב, ואומרים לו שתומ"צ הם באמת לא דבר זר ח"ו וח"ו, אלא זוהי ירושתו שלו, ויתירה מזו - מציאותו שלו האמיתית, היותו יהודי שיש לו חלק אלוהי ממעל ממש. ועוד ועיקר, שבו הדבר תלוי שכל בני האחרים, כולל גדולי ישראל, וכל הנשמות שבכל הדורות ו"שכינתא בגלותא" - יצאו מהגלות!"

103 ובהערה: "ואדרבה לפני בר-מצוה ישנו גם העילוי ד"מפי עוללים ויונקים יסדת עז גו" (תהלים ח,ג, וראה גם ד"ה וקבל היהודים פרו"ת)".

104 ש"פ נח תשמ"ח - התועדויות ע' 418: "ויש להוסיף, שהתחלת הפעולה דהפצת המעיינות חוצה היא - בנוגע לקטנים, שהם בגדר "חוצה" ביחס לחיוב הלימוד, שעדיין לא נתחייבו בעניני תורה ומצוותי, אשר, עי"ז נעשה הענין דהפצת המעיינות גם ב"חוצה" כפשוטו.

ולהעיר גם ממאמר הזוהר "כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא זמינן לאשכחא טמירין דחכמתא כו", אשר, זוהי ההכנה לקיום היעוד "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם". ובהתאך לכך, יש וכו". וראה ש"פ דברים תשמ"ט - התועדויות ע' 10-109: "וגם אצל הטף . . . שגם עמם לומדים פנימיות התורה . . . לפי ערכם". ובהערה 84 שם: "ולהעיר שענין זה - לימוד פנימיות התורה עם טף, באופן של עונג - נרמז בריש ספר התניא וכו'".

ראה לקמן "מועדים לחינוך", אות ז.

105 "ובגנ"ד, פרטי הדרגות דקיי"ס בעולמות העליונים כו' כפי שהם בנפש האדם - שיכולים להסביר זה גם לקטן, שגם הוא אומר "אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראת אתה יצרתה אתה נפחת בי", ד' לשונות כנגד ד' עולמות אבי"ע".

106 לילות חג הפסח תשמ"ח - התועדויות ע' 121: "גם קטן יודע בעצמו שלפעמים יש לו רצון כזה שאין מקום אצלו שיהי' באופן אחר, ע"ד לפני הצמצום, שאין מקום

“חנוך לנער”

פלפול בתורה עם ילדים – מנהג טוב

עא. בדורות האחרונים נתחדש¹⁰⁷, שמתחילים ללמוד גמרא, פלפולא דאורייתא, גם ילדים לפני בן חמש עשרה, עד – בסמיכות להזמן שבו מתחילים ללמוד משניות¹⁰⁸.

עב. כיון שסדר ומנהג זה הולך ומתפשט בתפוצות ישראל הרי זה הוכחה שזהו מנהג טוב, ועד לפסק דין הרמב”ם ש”מנהגות” שנתפשטו בתפוצות ישראל מקבלים התוקף דמצוות עשה ומצוות לא תעשה¹⁰⁹.

למציאות אחרת כו', ולפעמים, רוצה אמנם דבר מסויים, אבל יש מקום אצלו שיהי' גם באופן אחר, אלא שרוצה באופן כזה, היינו, שיש כאן תואר של “רצון” (משא”כ כשאין מקום שיהי' באופן אחר, אין זה תואר של “רצון”, מכיון שלא יתכן כלל באופן אחר), ולא עוד, אלא, שיכולים לדבר ולהתווכח עמו לשנות את רצונו כו', ע”ד לאחרי הצמצום.

ועאכ”כ בנוגע לדרגות שלמטה מאצילות - עולמות בי”ע, שהם כנגד לבושי הנפש, מחשבה דיבור ומעשה - שלא צריך “הסברה” ע”ד קיומם, מכיון שמרגישם בעצמו, ובהתאם לכך, יכולים להסביר לו תוכן הענין דקיי”ם בכל דרגות אלו, כולל גם - שעיי ההתבוננות והעבודה בכחות נפשו, פועל גם בעולמות דלמעלה כו”.

להעיר מראשי דברים מכינס צבאות-השם, יום ג' י”ז אלול תש”א: “...שמצד רוב טובו של הקב”ה - הרי נוסף על כך שברא את העולם בפעם הראשונה (שלכאורה היה די בכך, ובפרט שהיתה אז הבריאה דאדם הראשון שהכריז לכל העולם ע”ד הקב”ה), הוא בורא ומחיה אותו בכל רגע מחדש. וזאת כיון שהוא רוצה שאצל כל אדם - ועאכ”כ אצל ילד יהודי - יתוסף בכל רגע עוד יותר ידיעה והרגשה בזה, ושיקבל עוד יותר מחסדי הקב”ה (בנוסף לכל הדברים הטובים שהקב”ה נתן לו קודם, בתחילת היום ועכ”פ לפני רגע זה) “מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה”, ובאופן שהוא ירגיש שהקב”ה נתן לו זאת”.

107) שי”פ תשא תשי”ג - התועדויות ע’ 12-411: “זהו נתגלה בדורות האחרונים, כשעומדים בסמיכות יותר, עד בסמיכות ממש, להגאולה העתידה - כפי שזה בנוגע לכמה ענינים שמתגלים במשך הדורות כשמתקרבים להגאולה, גם בתור מעין וטעימה דהגילויים שיהיו לע”ל, כולל (בנדו”ד) - שלימות בלימוד התורה, כולל בפלפולא דאורייתא”.

108) שם. וראה שיחת ליל ד’ דחג הסוכות תשי”ג - התועדויות ע’ 162: “נעשה סדר הלימוד עם קטנים באופן שלא ממתנינים עד שיהי' בקי בחלק הפשט שבנגלה דתורה ורק אז ילמדו עמו פלפולא (כהסדר ד”לגמר איניש והדר ליסבר”), אלא כבר בהתחלת הלימוד לומדים עמו גם ענינים השייכים לפלפולא דאורייתא”.

109) תשי”ג שם ע’ 162.

התמונות 'מחיות' ומעוררות

עג. מכיון שהכינוס נערך ביום-חול, עושים מזה גם תמונות ('פיקטשערס'), ומראים באופן 'חי' איך שהילדים קראו את הפסוקים, וגם הניפו בידיהם ובכל גופם, כדי להראות את הקשר שלהם עם התורה - שקשר זה הוא הן עם הנשמה והן עם הגוף, שדוקא אז הרי זה דבר שלם וחי¹¹⁰.

עד. כדאי¹¹¹ להוציא לאור ספר, שיכלול תמונות מכל השלוחים, ביחד עם בני ביתם, כולל גם ילדים קטנים. כיון שעל ידי זה שיראו את תמונותיהם בספר, הרי זה יעורר אותם יותר ללכת בדרך אביהם ואמם, ולהיות שלוחים בפועל¹¹². - על ידי שהילד מביט בספר, ורואה את תמונתו, הוא נזכר שגם הוא בעצם שליח. אלא שלפועל עליו ללמוד תורה כמה שנים עד שיגדל ויהיה שליח בפועל, כפי שהוריו מחנכים אותו¹¹³.

---

110 ראשי דברים מכינוס "צבאות השם", יום ד' י"ג מנחם-אב תנש"א: "כנהוג אצל יהודים - ובפרט בנוגע לילדים שגדלים ומתחנכים באופן יהודי - ה"ה מראים דוגמא לכל שאר הילדים, אפי' לאלה שעדיין לא זכו לחינוך יהודי. ובמיוחד שזה מסיבות שאינן תלויות בילדים, אלא מכיון שהם חיים בפינה נידחת (א פארווארפענעם ווינקל) בעולם, שלשם עדיין לא הגיע כראוי יהדות - וממילא הילדים אינם אשמים בזה - הרי עוד יותר חשוב לעשות הכל כדי להראות להם דוגמא חיה, שאז סוף-סוף יספרו לכל הילדים, גם לאלו שנמצאים רחוק, ומכיון שהכינוס וכו'".

111 "בהוספה על "ספר השלוחים" שכבר הוציא-לאור (שיש בו תמונות של חלק מהשלוחים בלבד) - הי' כדאי להו"ל ספר, שיכלול תמונות של כל משתתפי הכינוס, ומה טוב - מכל השלוחים [וכאמור לעיל, הן השלוחים בדרגא עליונה, והן בדרגא תחתונה] וכו'".

112 ש"פ תולדות תנש"א - התועדויות ע' 332.

113 שם ראשי דברים תנש"א: "...שלפלא שעד עתה עדיין לא הצליחו להביאו לידי פועל, שהסיבה האמיתית לכך היא מפני שמבולבלים מבולבולי הגלות ולכן לא מבחינים מה עיקר ומה טפל, והוא: לערוך ספר השלוחים, שבו יהיו שמות כל השלוחים והשלוחות וילדיהם, ביחד עם התמונות שלהם. שבספר זה שנערך לאחרונה ישנם רק חלק מהשלוחים, אבל חלק חשוב, ועד לרובם של השלוחים אינו מובא בפרטיות, ואפילו לא מוזכר כמה ילדים יש להם. ולכן יערכו מחדש את הספר, עם התמונות של כל משפחות השלוחים, שעי"ז נעשה למזכרת נצח".

מלחמה עם היצר הרע

עה. יש לחנך¹¹⁴ את הילד שמכיון שיש לו יצר הרע, שעל ידי זה יתכנו ענינים בלתי-רצויים, צריכה להיות המלחמה להימנע מזה, וכדאית המלחמה הכי קשה, כיון שזהו לאבינו שבשמים¹¹⁴.

כשהחינוך כדרוש אין מה לדאוג

עו. האמת היא, שיש לו רק יצר הרע קמנטן (א קלייניקע יצר- הרע), וכאשר ענין החינוך הוא כדבעי, הרי אין צריך כלל לדאוג בנוגע להילד, אף שהוא מסתובב ברחוב - שאז ייתכן שיתחבר עם ילדים לא-יהודים - כיון שהקב"ה שומר. אלא שמכל מקום על ההורים לקיים מצות “חנוך לנער”¹¹⁵.

עז. אין צריך שהוריו, ואפילו סבו, יאמרו לו דבר פעמיים, אלא הוא שומע בקולם מיד בפעם הראשונה שאומרים לו¹¹⁶. ועל דרך זה לילד, מספיק לו שהדבר כתוב בקיצור שולחן ערוך¹¹⁷ כדי שיעשה זאת¹¹⁸, ועד שמספיק לו שהדבר כתוב בסידור¹¹⁹.

---

114) ראשי דברים מהתועודות ש"פ כי-תצא, י"ד אלול תנש"א: "ועד שכ"ה גם בנוגע לענין ד"בן סורר ומורה". דלכאורה, ילד ש"איננו שומע בקול אביו" ועד שצ"ל "ותפשו בו אביו ואמו" - ה"ז דבר הכי מבהיל! איך ייתכן שילד יהודי לא ישמע בקול אביו (אף שדיברו אתו לפניו וכו')?! ובפרט שהענין ד"בן סורר ומורה" אפשרי רק במשך תקופה הכי קצרה. ואע"פ שהגמי אכן אומרת ש"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות", מ"מ הרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו", ובפרט כשלומדים עד"ז עם ילד. והביאור בזה - שמכיון שצ"ל ענין החינוך (מדרבנן עכ"פ, כמדובר בארוכה עד"ז בהתועודות שלפנ"ז, וכבר נדפס), הרי יש לחנך וכו'".

115) ראשי דברים שם.

116) "ועד שיש להוריו נחת ממנו, וכן לסבים - נחת מהנכד. ועד"ז לילד עצמו יש נחת מעצמו".

117) "כיון שעדיין לא למד שו"ע באריכות ובפרטיות, ועאכו"כ כשלמד זאת".

118) "ובפרט שבדורנו ניתוספו גם ענינים שלפנים משורת הדין".

119) ראשי דברים מהתועודות ש"פ כי-תצא, י"ד אלול תנש"א: "כיון שילד אינו למדן ואינו מבין "פלפולים", אלא כאשר דבר כתוב בסידור - ה"ז הלכה למשה מסיני. וי"ל - שזהו באמת הלכה למשה מסיני!"

חלק שני: המוחנך

חובת החינוך על מי?

א. חוב קדוש ומצווה קדושה על כל אחד ואחת לעשות כל התלוי בו בענין החינוך, כולל שמתחיל מהוספה מוחינוך עצמו שעל ידי זה מיתוסף בחינוך בני-הבית!

ב. חובת החינוך מעיקר הדין הוא על האב, "אביו.. מצווה מדברי סופרים לחנך את בנו או בתו אפילו במצות עשה.. כל שכן.. להפרישם מלעבור על לא תעשה".

גם הנשים מצוות

ג. כתב השל"ה ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויות ומצויות יותר בבית כו".

ד. עיקר חינוך ה"טף", לא סתם קטנים, אלא קטני קטנים, אינו על ידי האב, המלמד, ראש הישיבה או רב העיר, אלא על ידי האם. בפרט החינוך של הילדים הקטנים ביותר "מפכם", שכמעט כל כולו נתון בידי האשה.

כוחן של הנשים בחינוך

ה. נוסף לכך שהילדים יהיו עוסקי תורה ומצוות על דרך הרגיל, מהדירה בהם האם את התענוג והחום, עם העדינות והאהבה שישנן

(1 ראשי דברים מהשיחה לנשי ובנות חב"ד, כ"ח אייר, תנש"א. נראה בקשר לשנת הילד והילדה, ש"פ בלק, י"ז תמו - נדחה ויהפוך לשמחה - תשמ"ח - התועדויות ע' 41: "ובפשטות - להתמסר לגמרי ("אריינווארפן זיך אינגאנצן") בעבודת החינוך, ולא להתפעל ממניעות ועיכובים כו, ועד - "שפאלטן דעם ים"...").

(2 ש"פ אמור תש"נ - ע"ד חיוב נשי ישראל בחינוך ובלימוד התורה - התועדויות ע' 171.

(3 שם תש"נ: "אבל נוסף לכך שהחינוך והנהגת הבנים והבנות (ובפרט הקטנים והקטנות) בפועל ממש תלוי במדה רבה ועיקרית בהדרכת האם, עקרת הבית, ובדרך ממילא נעשה עיקר החינוך על ידה, הרי, ידוע מ"ש השל"ה וכו".

(4 שיחת כ"ג אלול, ג' דסליחות תשמ"ח - לנשי ובנות ישראל - התועדויות ע' 341.

חינוך למעשה

במיוחד במטען של נשי ובנות ישראל. שהעסק בתורה ומצוות יהיו באופן נאה וטוב, כך שיכולים להצביע עליהם ולומר: "זה א-לי ואנוהו"⁵.

נינון האמהות על מתיקות התורה

1. כנראה, לדוגמא, בהמנהג טוב של אמהות יהודיות לנגן לילדיהם עוד בהיותם מוטלים בעריסה - שהתורה היא הדבר הכי טוב, הכי מתוק, הכי יפה וכו', שזה משפיע בילד, גם לאחר שמתבגר, אהבה פנימית ויוקר כלפי כל הענינים דתורה ומצוות⁶.

2. לנשים יש התכונות המתאימות - רכות ולבביות, התכונות הנצרכות אצל מחנך או מחנכת כדי שהדברים והסברתם יתקבלו בטוב ובעומק אצל המחונך או המחונכת, להנהיג ולחנך את הבית ובני-הבית ובפרט הבנים והבנות הקטנים והקטנות⁸.

3. מעלה מיוחדת לחינוך של האמהות, שהוא בדרך של אהבה וחיבה לילדים, מה שאין כן באב שעיקר דרך חינוכו הוא על ידי

---

5) ש"פ יתרו, וליל ויום כ"ב שבט תשנ"ב - סה"ש ע' 357.

6) תשנ"ב שם ע' 357.

7) ראשי דברים מהשיחה לנשי ובנות חב"ד, כ"ח אייר, תנש"א: "על ידי הסברתם שעל זה צריך חוש בחינוך ואזי זה מתקבל אצל המחונך באופן טוב ועמוק מכיון שהם משקיעים את כל לבם כטבעם ומסבירים באופן הכי טוב, ובאופן רך ובאופן חי ובאופן לבבי".

ושם: "ואלו שמאיזה סיבה חסר אצלם ביהדות הרי נשי ובנות ישראל בכשרון החינוך שלהם מאירים גם את ביתם של אלו שיתנהגו בהנהגה יהודית".

8) תנש"א שם: "התפקיד דנשי (ועד"ז בנות, שמתכווננים לבנות בית בישראל, בנין עדי עד, בבוא הזמן שידברו בשבילם שידוך) ישראל הוא להנהיג ולחנך את הבית ובני-הבית, באופן המתאים ע"פ תורה, שלכן נקראות בשם עקרת הבית כי הם העיקר של הבית כי להם וכו'".

יראה וכבוד⁹. ורואים במוחש, ובפרט בדורות האחרונים, שדוקא בדרך של קירוב ואהבה, גדולה יותר הצלחת החינוך¹⁰.
ט. גם כשיש צורך לפעמים, במקרים מסויימים, להשתמש בלשון של תוכחה, בשבט מוסר - כשרונם המיוחד של הנשים לעשות זאת בדרכי נועם¹¹.

השתדלות בלימוד התורה של בניהם

י. הנשים¹² מצוות גם להשתדל ולעשות כל התלוי בהן שבניהם ילמדו תורה. ופשוט, שבהשתדלותן של הנשים שבניהם ילמדו תורה¹³, נכללים כל האופנים של עידוד חיזוק וזירוז, שיוסיפו בלימוד התורה בהתמדה ושקידה¹⁴.

יא. מהאופנים בזה - על ידי ההתעניינות וההשתתפות של הנשים בתלמודם של בניהם. שכאשר הילדים חוזרים לבתיהם מה"חדר", "תלמוד תורה" או "שיבה", שואלת אותם אמם ומבקשת מהם שיחזרו ויעברו לה על תלמודם (מקרא ומשנה כו)¹⁴.

יב. נוסף לתועלת שבחזרת הלימוד כשלעצמו, שהיא באותה מדה בהלימוד עם האב, אלא ש"הנשים". פנויות ומצויות יותר בבית". הרי, הלימוד עם האם, בדרכה המיוחדת, ביתר חום ורגש לבבי

---

9 שיחת כ"ג אלול, ג' דסליחות - לנשי ובנות ישראל תשמ"ח - התועדויות ע' 341: "ולכן על הנשים נאמר "חכמת נשים בנתה ביתה", מכיון שדרך החינוך שלהן (בנתה ביתה) הוא בחכמה - מתוך אהבה וחיבה. ושיטת החינוך של הנשים היא, הדרך אותה למדו מהאמהות של עם ישראל - שרה, רבקה, רחל ולאה".

10 ש"פ אמור - ע"ד חיוב נשי ישראל בחינוך ובלימוד התורה - תש"נ - התועדויות ע' 171.

בענין חינוך מתוך קירוב ראה לקמן אות לב.

11 שם הערה 9.

12 "ובלשון חז"ל "באקרויי בנייהו לבי כנישתא" (תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת), "דמקרין ומתנין בנייהו" (שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר לקרוא מקרא ולשנות משנה)".

13 ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 2-171: "מאותו טעם ש"הנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם", ה"ה מצוות גם להשתדל וכו".

14 שם.

חינוך למעשה

מאשר האב¹⁵, מוסיף חיות והתלהבות יתירה בלימודם של הילדים, כנראה במוחשי¹⁶.

חלקן של בנות ישראל בחינוך

יג. גם לבנות ישראל יש קשר ושייכות לחינוך הילדים: הן אלו שבזמן שקודם לנישואין, שאז הן מתחנכות להיעוד והשליחות החשובה שלהן בעם היהודי – לבנות בית יהודי כראוי, ולחנך את הילדים כראוי. יתירה מזו, גם בנות קטנות, בכך שהן עוזרות לאם בחינוך אחיהן ואחיותיהן הקטנות¹⁷.

העסק בחינוך מוסיף בידע ובנסיון

יד. עצם העניין שהוא מתעסק בהשפעה וחינוך וכיוצא בזה, מוסיף אצלו ידיעות ונסיון שיוכל אחר כך להיות מסוגל להשפיע על אנשים נוספים¹⁸. כפי שרואים במוחש שעל ידי ריבוי ההתעסקות בחינוך הולך וגדל הידע והמומחיות בשיטות החינוך וכיו¹⁹.

טו. גם אם בתחילה היתה היכולת שלו בענין החינוך באופן מוגבל ומצומצם, ביכלתו עתה, לאחר ההתעסקות בחינוך משך זמן, לפעול הרבה יותר. הן בכמות, לחנך מספר גדול יותר של תלמידים, והן באיכות, לחנך גם סוג תלמידים שמקודם לכן לא היתה לו גישה אליהם²⁰.

תשומת לב לסגנון דיבור התלמיד

טז. הוראה לכל מלמד ומחנך, להקדיש תשומת-לב לסגנון הדיבור והשאלה של התלמיד והמחנך, שיהיה בזהירות מכל ענין שיש בו שמץ ונידנוד או אבק של דיעות שאינם ברוח האמונה²¹.

---

(15) "שהלימוד עמו הוא בדרך של "בחינה", כנהוג שהאב בוחן את בניו על לימודיהם, ביום השבת וכיו"ב".

(16) שם.

(17) שיחת כ"ג אלול, ג' דסליחות - לנשי ובנות ישראל תשמ"ח - התוועדות ע' 341.

(18) ש"פ בהעלותך תשמ"ט - התוועדות ע' 369.

(19) תשמ"ט שם ע' 378-9.

(20) תשמ"ט שם ע' 379: "ובכגון-דא נאמר "ובחננוני נא בזאת אמר ה'", כפי שמדגישים חז"ל בנוגע למצות הצדקה, וזוה מובן גם בנוגע לשאר המצוות, כי, צדקה היא כללות כל המצוות".

(21) ש"פ בראשית תנש"א - התוועדות ע' 201.

הזהירות מחלב עכו"ם וכיוצא בזה

יז. באם מוצא המתחנך ח"ו ענין בלתי-רצויו, עליו להשתדל לעשות כל התלוי בו כדי להושיע את המחונך, על ידי זה שיעורר אותו על דבר הזהירות מחלב עכו"ם, וכיוצא בזה בשאר ענינים שבגללם יכולים ליפול לו מחשבות בלתי-רצויות.²²

סגנון השאלות בעניני אמונה

יח. ענין²³ יסודי בהחניוך דבן חמש למקרא, שכאשר שואל שאלה בענינים כאלה, יש חילוק מן הקצה אל הקצה בין סגנון שאלה של ילד יהודי, לאותו שאלה כפי שנשאלת על ידי אפיקורוס.²³

יט. ילד יהודי שואל בסגנון [הפוך]: ברור ומחלט אצלו בוודאות שהתורה היא אמת, משה אמת ותורתו אמת, וברור אצלו ללא כל ספק שהקב"ה רואה את הנולד וכו', אלא שרוצה להבין בשכלו, מהי ההסברה בשינוי מחשבתו של הקב"ה, מהי הסיבה שהביאה לשינוי מחשבתו של הקב"ה, וכיוצא בזה.²⁴

(22) ש.ם.

(23) ש"פ בראשית תנש"א - התוועדויות ע' 201. שם ע' 200: "...וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ גוי וינחם ה' כי עשה את האדם ויתעצב אל לבו".

...בפירוש רש"י: "הקב"ה רואה את הנולד . . אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא . . לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידיים לעמוד מהם".

...ויש להוסיף בביאור פירוש רש"י "זוה כתבתי לתשובת המינים, אפיקורוס אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, א"ל אי אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו, נולד לך בן זכר וכו' בשעת חדותא כו', א"ל כך מעשה הקב"ה כו" - דלכאורה צ"ל:

(א) ענינו של רש"י לבאר פשוטו של מקרא לבן חמש למקרא, ולא לכתוב "תשובת המינים", ענין של "דע מה שתשיב לאפיקורוס?" (ב) ולאידך: השאלה בפסוק "וינחם גוי ויתעצב אל לבו" (איך שייך לומר הנ"ל אצל הקב"ה שרואה את הנולד) היא שאלה פשוטה אצל בן חמש למקרא, וא"כ, הי' לו לרש"י לבאר הענין ("אע"פ שגלוי לפניו וכו'") מבלי להקדים שזוה מענה על שאלה של "אפיקורוס" - דבר שיגרום חלישות הדעת אצל ילד יהודי: היתכן שעולה במחשבתו שאלה של אפיקורוס רחמנא ליצלן?!

יש לומר הביאור בזה, שכיון שרש"י מתרצה באופן שעל ידו מודגש ענין יסודי כו".

(24) תנש"א שם ע' 201: "סגנון שאלתו של אפיקורוס - "אי אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד . . והא כתיב ויתעצב אל לבו" - היא באופן של אפיקורוסות, ש"מוכיח" ממ"ש ויתעצב אל לבו" שאי אפשר לומר שהקב"ה רואה את הנולד".

אין להכנס בוויכוחים

כ. כאשר אפיקורוס שואל בן המש למקרא שאלה כוון, אין לו להכנס עמו בוויכוחים, ולכל היותר, עליו להפנות אותו לחכמי ישראל שבדורו²⁵.

הפרשה מדבר האסור

כא. ענין החינוך הוא, לא רק 'שלא ליספו להו בידים'²⁶, אלא גם בהפרשה מדבר האסור. עד כדי כך, שמדועזעים כאשר רואים אצל ילד נטייה לדבר בלתי-רצוי, ועושים כל התלוי בהגדולים שימשך אך ורק לדברים טובים²⁷.

למחנך אין לעזוב ח"ו תפקידו

כב. גם לאחר שמילא תפקידו כדבעי, להעמיד תלמידים כו, ועתה נמצאים התלמידים אצל מלמד גדול יותר ממנו, ובלשון הידוע "הגדלים נעשו תיישים", אין לו לעזוב, ח"ו, תפקיד זה ולחפש תפקיד אחר (לומר תהלים, או לתת צדקה וכיו"ב). כי אף על פי שאצל התלמידים לא יחסר מאומה, יחסר אצלו, בנוגע למילוי תפקידו ושליחותו בעולם. וברור הדבר שתפקידו ושליחותו בענין זה, מכיון שעסק בזה שנים רבות, והצליח בזה, לכן, כל זמן שהנשמה בקרבו - שבעים שנה, שמונים שנה, מאה ועשרים שנה, עד "כימי העין ימי עמי" - צריך להמשיך ולעסוק בענין זה, להיותו תפקידו ושליחותו בעולם²⁸.

---

25 תנשא שם ע' 201 הערה 88: "ועוד י"ל, שכונת רש"י לומר הוראה לבן חמש למקרא . . להפנות אותו לחכמי ישראל שבדורו שהם בדוגמת "רבי יהושע בן קרחה" שערך ויכוחים להשיב על טענותיהם של אפיקורסים".

26 שי"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תשי"ג הערה 51 - התועדויות ע' 163: "והדין שלא ליספו להו בידים - ה"ז איסור נוסף על הגדול, ועיקרו אינו מדין חינוך (ראה שו"ת חת"ס חאו"ח ספ"ג. ועוד), שלכן, החיוב מן התורה הוא רק שלא להאכיל בידים, ולא להפרישו מאיסור, אף שמצד חינוך (לא מספיק שלא להאכילו בידים, אלא) גם להפרישו מאיסור".

27 תשי"ג שם הערה 50.

28 שי"פ לך לך תשמ"ט - התועדויות ע' 326.

כג. כשרואה מישהו שמצליח בתפקיד זה יותר ממנו, אין זו סיבה לעזוב תפקיד זה. אלא אדרבה, עליו להצטרף אליו, כולל גם ללמוד ממנו, שעל ידי זה תתווסף שלימות בעבודתו.²⁹

השתדלות בלימוד והבנת התלמיד

כד. אין לצאת ידי חובה על ידי לימוד העניין עם התלמיד, ולהסתמך שהקב"ה ימלא משאלות לבבו שהתלמיד יתייגע ויבין לבד. אלא צריכה להיות השתדלות מיוחדת ללמוד עם התלמיד באופן הכי טוב עד שיוכל להבין בשכלו הוא, על ידי לימוד באופן ד"ליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין.³⁰

להוסיף בחינוך טוב יותר

כה. גם כשמתחנך כבר אצל מלמד טוב, ולומד תורה בו, הרי, בהזדמנות הראשונה שמתאפשר לתת לו חינוך טוב יותר, אצל מלמד טוב יותר, אין להסתפק במדת החינוך שבהוה, אלא יש לתת לו חינוך טוב יותר, עד לתכלית השלימות.³¹

---

29) תשמ"ט שם.

30) ש"פ פקודי תשמ"ט - התועדויות ע' 409: "הוראה זו היא בהדגשה בנוגע למחנכים ומלמדים... ד"ליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין" - לימוד באופן דיאלוגי המשפטים אשר תשים לפניהם", "כשולחן הערוך ומוכן לאכול" (כך שזה נעשה דם ובשר כבשרו ברוחניות, ועד - בגשמיות).

31) ש"פ לך תשמ"ט - התועדויות ע' 326. ושם ע' 325-6: "מסופר בזהר שר' אלעזר שאל ל"חד יודאי" מאי עבידתך, אמר לי' קרינא דרדקי באתרי, השתא אתא ר' יוסי דכפר חנין למתא וסליקו לון מגבאי ואותבו לון לגבי, והוו יהבין לי כל בני מתא אגרא כההוא זמנא דרדקי הוו גבאי, ואסתכלנא בנפשאי דלא אתחזי לי לאתהני מנייהו למגנא, ואגירנא גרמאי בהדי דהאי חכים", כלומר, אותו יהודי הי' מלמד תינוקות, וכשהגיע ר' יוסי, לקחו התינוקות ממנו והושיבו אצל ר' יוסי (שהי' חכם ומלמד יותר טוב ממנו), וכדי שלא להשיג גבולו המשיכו אנשי העיר לתת לו שכרו כמקודם, והתבונן שלא ראוי להנות מהם חנם (בתורת צדקה, נהמא דכיסופא), ולכן, הצטרף אף הוא למלמד הטוב ממנו בו'.

וצריך ביאור - מהי ההוראה והלימוד מסיפור זה, דלכאורה, מאי קמ"ל, הן בנוגע להתעסקות בחינוך התלמידים, ו"שנתם לבניך אלו התלמידים", והן בנוגע לשליחה דלקיחת שכר בחנם?

יש לומר שסיפור זה מלמדנו "מסכתא רבתי" בנוגע להפעולה על הזולת - ובשתים, הן בנוגע למחונך, והן בנוגע למחנך".

הוספה בחינוך בהתקרב הגאולה

כו. ככל שמתקרבים יותר להגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, הולך וגדל הצורך להדגיש ולהוסיף יותר באופן "משנה"³², בהפעולות דחינוך תינוקות של בית רבן שנקראים "משיח", שבזכותם באה הגאולה.³³

כו. בכדי לזרז יותר את הגאולה, שתבוא בהקדם הכי אפשרי – מתאים שכל התינוקות של בית רבן שנמצאים כאן יאמרו "לחיים". וגם המחנכים, מלמדים ומנהלים של "צבאות ה'", שישתתפו בזה על ידי שינגנו ביחד עם הילדים הניגון שקשור עם "צבאות ה'". – ומזה שואבים אחר-כך כח לעבודה במשך כל השנה – ובמיוחד אצל מחנכים ומנהלים בכלל, ובפרט שלוחים של נשיא דורנו, שעבודתם ושליחותם – במיוחד, העבודה והשליחות להביא את משיח צדקנו בפועל ממש, כולל – על ידי שימת לב והדגשה מיוחדת על ענין החינוך של ילדי ישראל שנקראים "משיח"³⁴.

חינוך לאלו הנמצאים בבתי ספר כלליים

כה. התיקון על חורבן בית-המקדש והגלות הוא על ידי זה שעוסקים ובריבוי בלימוד עם תינוקות של בית-רבן, בין בארץ ישראל ובין

---

32 ראשי דברים ש"פ בשלח, י"א שבט תנש"א: "...ובזה מיתוסף בעמדנו באלף השישי שהוא ע"ד יום השישי שאז "לקטו לחם משנה", וממילא מובן שבאלף השישי החינוך הוא גם באופן ד"משנה".

33 משיחת ליל שמחת תורה תשנ"ב - התוועדות ע' 2-151: "ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דתינוקות של בית רבן לביאת משיח צדקנו - שהלימוד דתש"ב כהכנה לזמן החיוב בלימוד התורה הוא ע"ד וברוגמת כללות לימוד התורה בזמן הזה בתור חינוך והכנה לזמן שבו יהי עיקר ושלימות הענין דלימוד התורה, "תורה חדשה מאתי תצא", שלימודה לכל בני"י יהי ע"י משיח, שהוא מלך וגם רב". וראה ש"פ מטות-מסעי תשמ"ט הערה 14 - התוועדות ע' 77: "ולהעיר, שקריאתם בשם "משיח" מדגישה את הקשר והשייכות למשיח צדקנו, היינו, שפעולתם של תש"ב ממחרת ומזרות שלימות הענין ד"משיח", ביאת משיח צדקנו".

34 משיחת ליל שמחת תורה תשנ"ב - התוועדות ע' 50-148. ושם: כמנהג העולם לצבא יש "הימנון" ("מארש"), ניגון משלהם; והרי צ"ל "אזלת לקרתא הלך בנימוסי" (בבואך לעיר נהג בדרכי). ובודאי כל הקהל יסייע בזה, ויחשיבו זאת כזכות עבורם, כיון שעל-ידי הילדים נפעל ונמשך גם בהם התואר שבו מכונים הילדים "משיח".

בחזון לארץ³⁵, ועם כל הסוגים של תינוקות של בית-רבן, כולל אלה שנמצאים לעת-עתה ב"פאבליק סקולס", שהם במיוחד צריכים לחינוך יהודי תורני³⁶.

כט. מבלי הבט על מה שכבר פעל בתחום זה, וכמה פעלו בזה אחרים – היות שהנאולה עדין לא באה, הרי זה ראייה שצריך ואפשר להוסיף בזה. נוסף על זה שרואים בפשטות את ריבוי הילדים היהודים ששייך להוסיף בהם חינוך יהודי תורני³⁷.

חינוך הנוער בעולם לאחדות ואמונה

ל. לחנך הנוער הכל אומות העולם, בגודל החשיבות והצורך באחדות ושלוש, עזר וסיוע הדדיים לטובת כל בני האדם שבכל העולם כולו, על ידי החדרת האמונה בבורא העולם ומנהיגו³⁸.

35 "שבזמן הזה רוב מנין ובנין של בני ישראל הוא בחו"ל, ובהו גופא - בחצי כדור התחתון".

36 ש"פ תצא תשי"ג - בקשר לפטירת הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה - התועדויות ע' 232: "גודל ענין הלימוד עם תינוקות של בית רבן מבואר בכמה מאמרי חו"ל, ובמיוחד - בקשר עם גלות וגאולה - כדברי הגמרא (בסוגיא הידועה בקשר לתשב"ר) "אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן, וכידוע המספר הגדול ביותר של מלמדי תינוקות של בית רבן שהיו בזמן בית שני: "ד' מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל או"א היו ד' מאות מלמדי תינוקות, וכאו"א היו לפניו ד' מאות תינוקות", ועד"ו מובן בנוגע לקהילות דבני ישראל בחוץ-לארץ (בזמן בית שני), ששם היו ריבוי בניי באופן קבוע [כמובן מדברי המשנה שבביהמ"ק היו קופה מיוחדת למחצית השקל של בניי שבחוץ לארץ].
ומזה מובן, שהתיקון וכו'".

37 ש"פ תצא תשי"ג - התועדויות ע' 235: "ועי"ז גופא ממזהרים עוד יותר את הגאולה (שהיא תלויי בהלימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל)".

38 ל"ג בעומר תשי"ג - בעת ה"פאראד" - התועדויות ע' 194: "ויש להוסיף בהדגשת ענין האחדות בעולם - בקשר ובשייכות לחינוך הנוער דכל אומות העולם: לכל לראש - חינוך הנוער וכו'".

וראה ראשי דברים מכינוס "צבאות-השם", יום ג' י"ז אלול תנש"א: "ומזה לימוד והוראה לכל הנבראים (יהודים ולא-יהודים), שעל כאו"א להיות מפיץ-טוב מסביבו. החל מילדים קטנים, שאפילו לילד קטן ישנה אפשרות לעשות דבר טוב לילד שני ושלישי ולילדים רבים נוסף לזה שכשילד נהג כראוי (אצל יהודים ולא-יהודים) הוא גורם את התענוג וטוב הכי גדול לאביו ולאמו, כשהם מביטים ורואים שילדם, שחינכו אותו באופן מסוים, מנצל זאת כדי לעשות טוב (לא רק לעצמו, אלא גם) לאחיו, לאחיותיו, לחבריו ולילדים בכל העולם, ובאופן של טוב כפול - הן בגשמיות והן ברוחניות".

חינוך למעשה

צמצום פער הדורות

לא. החינוך³⁹ הנכון מביא קירוב ואחדות בין הדור הצעיר – המתחנך, לדור המבוגר – המתנך, בין בנים להורים וזקנים, תוך כדי שלילת וביטול המושג של פער הדורות, ואדרבה³⁹.

חינוך מתוך אהבה וקירוב

לב. פעולת החינוך היא מתוך אהבה וקירוב, כפי שרואים במוחש שהינו מתוך אהבה גלויה מצליח יותר מחינוך מתוך יראה ופחד⁴⁰.

שמירת הקשר עם התלמידים בעבר

לג. ילדים שחנך בעבר, אפילו לפני כמה שנים, אף שעתה הם לומדים אצל מורה אחר או שנמצאים בעיר אחרת, אינו שוכח את תלמידיו (או התלמידות), ומחפש הזדמנות – והקב"ה מצליחו בכך – לבוא בקשר עם התלמידים⁴¹.

לד. לספר להם על ידי מכתב או על ידי המלפון, או כאשר נפגשים – שכיון שנוספה אצלו ידיעה ביהדות וכן בדברים טובים בכלל, דברי חכמה ודברי קדושה, רוצה הוא לשתף אותם בידעו שנוספו אצלו⁴¹.

לה. כי בשעה שלמדו כמה דברים לפני כמה שנים, היו מוגבלים אז למספר שעות מסוים. אבל כיון שנוסף עתה בחכמה בינה ודעת, של המתנך או המחנכת, לכן הרי הוא רוצה להוסיף בענין החינוך, אף אם במשך שנים אלו נעשו, התלמיד או התלמידה, מחנכים בעצמם⁴¹.

---

39 תש"נ שם ע' 194: "שנעשה קירוב ואחדות בין הדורות, שהבנים ההורים והזקנים מרגישים כמשפחה אחת שמתנהגת בהנהגה אחת, תוך כדי ניצול המעלות שהטביע הקב"ה בכאור"א מהם (וקן מבוגר וצעיר) לטובת המשפחה כולה".

40 תש"נ שם ע' 194. ושם ע' 195: "ולמעשה, שבדורנו זה ובתקופה האחרונה הגיעו להכרה זו גם בכמה מדינות שעד לפני זמן לא רב הי' בהם משטר נוקשה (ועד שהי' במצב של מלחמה עם שאר מדינות), שהשתמש בכפי' והפחדה גם בחינוך הנוער - שנתבטל משטר זה, ובמקומו נעשה משטר ששואף לשלום ואחדות, כולל גם ע"י חינוך הנוער - מתוך אהבה וקירוב דוקא - להנהגה של שלום ואחדות".

עוד על אומות העולם ראה לקמן "מוסדות חינוך" אות ג.

41 שיחת כ"ג אייר לנשי חב"ד - תשמ"ט התוועדות ע' 207.

וראה "מועדים לחינוך" אותיות סב-סד להמשך הענין.

לשלם למחנכים בכבוד ולתפארת

לו. כאשר הקב"ה מברך יהודי בעשירות⁴², יש לתתו עבור הכהנים משרתי ה', כמו רב, ראש-ישיבה, מלמד, שוחט וכיוצא בזה, לתת להם לא רק כפי המוכרה, אלא גם באופן ד"לכבוד ולתפארת"⁴³.

לו. פשיטא, שהמלמד לא יצטרך לבקש תחנונים שיוסיפו במשכורתו, ועל אחת כמה וכמה שלא יצטרך לפעול שישלמו את משכורתו הנוכחית על כל פנים בעתה ובזמנה!⁴⁴.

---

42 ש"פ ויק"פ תשמ"ח - התוועדויות ע' 455: "עד שנותן לו מטיל של זהב נלא רק שטרות של ממוון, שערכם תלוי ומשתנה בהתאם למצב באוצר המדינה, ובמילא, יש מקום לחשוש מפני "פיחות" וכיו"ב, אלא, מטיל של זהב עשירות במזומן] - הרי, לכל לראש עליו לדעת ש"לא נברא זהב אלא בשביל המשכן ובית המקדש!"

43 תשמ"ח שם ע' 456: "הוראה זו - מובנת גם לבן חמש למקרא, ולא עוד, אלא, שיכול להסביר את הדבר להוריו, שהקב"ה בירכם ונתן להם ריבוי זהב כדי שיוכלו לתת למלמד שלו (וכיו"ב), שכן, כשהמלמד יקבל כל צרכיו באופן ד"לכבוד ולתפארת", יוכל להתמסר יותר לעבודת הקודש".

44 תשמ"ח שם. וראה שם ע"ד הוריות בהנתינה.

ראה "מועדים לחינוך" על השליחות של המדריכים/כות בקיץ אותיות צג-צה.

חלק שלישי:

מוסדות חינוך

מוסדות חינוך לבנות

א. בדורות האחרונים ייסדו גדולי ישראל מוסדות-חינוך לבנות, בראותם שזוהו צורך הזמן, "עת לעשות לה", דכיון שבלאו הכי יוצאות מבתיהן ומקבלות השפעה מכהוין כו', בהכרח לייסד עבורן מוסדות-חינוך שבהם יקבלו חינוך הכשר ועד לחינוך על מהרת הקודש³.

ב. בבתי ספר לבנות לומדים נוסף על הלכות למעשה, וגם עוד עניני תורה, וטוב ונכון שיוסיפו בזה כהנה וכהנה⁴, ושקלא ומריא וקצת פלפול, שמוסיף חיות ותענוג בהלימוד, עם ההדגשה שהעיקר הוא – המסקנא בפועל בהלכה למעשה⁴.

---

1) להעיר משיחת י"א סיון תש"נ - בעת ה"יחידות" הערה 83 - התועדויות ע' 310: "וכמנהג ישראל שגם ילדות לומדות ב"בית רבן". - ולהעיר מדיוק הלשון "בית רבן" (בנו"ן ארוכה), לשון נקיבה, שקשור ורומז גם לחינוך הקטנות³.

2) ש"פ אמור תש"נ - ע"ד חיוב נשי ישראל בחינוך ובלמוד התורה - התועדויות ע' 173: "ובהקדם בנוגע לענין דוגמתו - שבדורות שלפנינו לא היו מוסדות-חינוך לבנות, ונתחנכו ברוח ישראל סבא בבתיהן (כל כבודה בת מלך פנימה)", שכל בת קיבלה מאמה ומזקנתה כו', ואעפ"כ, בדורות וכו'".

וראה ש"פ יתרו כ"ב שבט תש"נ - התועדויות ע' 284: "ובנוגע לפועל: כדאי ונכון לקשר היארצייט ע"י שמוסיפים ומרבים בהקמת מוסדות לעילוי הנשמה . . . ובפרט - מוסדות חינוך לבנות ישראל. כמו שנתחדש בדור שלפניו (הדור דכ"ק מו"ח אדמו"ר - אבי הנפטר), שגדולי ישראל ייסדו בתי ספר גם לבנות ישראל [אע"פ שבדורות שלפניו היו בתי-ספר רק לבנים, וועיקר) חינוך הבנות קיבלו בביתם מאמם או מהסתא, האחות המבוגרת, וכיו"ב], כמו המוסד חינוך, בית רבקה, שכ"ק מו"ח אדמו"ר ייסד (באמצע נשיאותו)".

3) ש"פ אמור, ערב ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 174. ושם: "ומעלה נוספת - שעייז יש באפשרותן לסייע ולהוסיף בתלמודם של בניהם, וגם בתלמודם של בעליהם, שנוסף על חלקן וכותן "באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", יכולות לעזור ולסייע ע"י ההתענינות וההשתתפות בהלימוד עצמו". ע"ש בארוכה. וראה לעיל "המחנך" אות לה.

4) ש"פ יתרו כ"ב שבט תש"נ - התועדויות ע' 284.

חלוקת שליחות לצדקה על ידי כל מנהל מוסד
ג. כדאי⁵ להנהיג, שמנהל כל מוסד חינוך, חדר, תלמוד תורה, ישיבה קטנה וגדולה, וגם של לא יהודיים, יחלקו מקופת עצמו או מקופת המוסד, שליחות מצוה לצדקה לכל תלמידי המוסד, ולכל עובדי המוסד המלמדים וכו'.⁶

ד. בכדי להקל – ניתן לחלק פרוטה וכיוצא בה. העיקר הוא, הדוגמא ח'יה – בכדי לעורר את התלמיד והתלמידה, והפועל – לתת צדקה, ובהוספה מדילי'ה, כפי נדבת לבו (לבה) המהור'.⁷

ה. יעשו זאת על כל פנים פעם בשבוע, ומה טוב בערב שבת, לפני שנפרדים לפני שבת, כשענין הצדקה, צרכי העניים, הוא בהדגשה יתירה.⁸

ו. יש לפרסם זה בכל מקום ומקום, ובודאי תתקבל ההצעה ותצליח למעלה מהמשוער.⁹

להשפיע על הורים לשלוח למוסד כשר

ז. בסמיכות לתחלת שנת לימודים, כשהורים רושמים ושולחים את ילדיהם למוסדות חינוך לשנה הבאה – כדאי ונכון ביותר שכל אחד יעשה כל התלוי בו להשפיע על ההורים, בדרכי נועם ובדרכי שלום (אבל אפילו מאה פעמים), שישלחו את ילדיהם למוסד חינוך הכשר ועל מהרת הקודש, בדרך התורה והמצוות.¹⁰

---

(5) ש"פ לך לך תש"נ - התוועדויות ע' 336: "אחת מהמצוות הגדולות היא - מצוות הצדקה, ששקולה כנגד כל המצוות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא. בכדי לקבוע הוספה בנתינת הצדקה בשנה זו בפרט - כדאי וכו'".

(6) תש"נ שם: "ויש מקום לומר - שכדאי גם להנהיג כך במוסדות ואירגונים לא יהודיים, מכיון שצדקה נוגעת לישוב העולם (ולכמה דיעות הרי צדקה היא אחת מהמצוות בני נח), ובפרט במדינה זו שעמוד התווך שלה - נתינת הצדקה".

(7) תש"נ שם.

(8) ש"פ ראה תשמ"ט - התוועדויות ע' 208. וראה ש"פ בראשית תשמ"ט - התוועדויות ע' 258-9: "אפילו כאשר עוסקים ב"ויעקב הלך לדרכו", הולכים בדרך לעשות דבר אחר, ופוגשים באמצע הדרך ילד יהודי - צריך לדעת ש"מה מצעדי גבר כוננו", הרי זה בהשגחה פרטית, בכדי שיתעסק עם ילד יהודי זה ולהשפיע עליו. ולדעת האחריות בזה - ואינו יכול לדעת האם יפגוש עוה"פ ילד זה.

חינוך למעשה

ה. גם בנוגע להחורים שלעת עתה הם רחוקים ר"ל מזה, ואי אפשר לפעול שידלגו מן הקצה אל הקצה, יש להשתדל עמדם עד כמה שאפשרי, מן הקל אל הכבד, בדרכי-נועם יחד עם ההסברה ובתוקף המתאים⁹.

מצוות ושננתם לבניך על ידי מומחים

ט. להסביר שישנן תרי"ג מצוות, ואחת מהן היא "ושננתם לבניך", ואומרים זאת פעמיים בכל יום ובקריאת שמע, ובאם הם עצמם אינם יכולים לקיים בפשטות "ושננתם לבניך", עליהם לשלוח את הילד למוסד חינוך כשר וקדוש¹⁰.

י. להסביר להם שהטוב של הילד תלוי בכך שמקבל חינוך טוב, והרי חורים רוצים כל-טוב לילדיהם¹⁰, צריכים הם לדאוג שאצל הילד יהיה הכל טוב ברוחניות, על ידי קבלת חינוך מתאים, על ידי ששולחים הילד למומחים בשטח החינוך, חינוך תורני, על פהרת הקודש¹¹.

שהנהלות הגשמית ורוחנית ופגשו מזמן לזמן

יא. הנהלה הרוחנית והנהלה גשמית צריכים להיות הנהלות נפרדות. ולאידך - דבר מוכרח הוא שהם (עכ"פ העומדים בראש שני הוועדים) יפגשו מזמן לזמן¹².

אפילו כאשר מדובר אודות ילדים שכבר חינוכו אותם, הרי ידוע הסיפור עם רב שמואל בר שילת שהי' מלמד תינוקות, ופעם בהיותו בגינתו, שאלו אותו "שבקתי להימנותך" (שהיית רגיל ללמדם באמונה וללמד ולישב ע"ג תמיד). וענה ש"השתא נמי דעתיאי עלויהו!"

ראה לקמן "מועדים לחינוך" אותיות פז, פט, ע"ד רישום הילדים למחנות קיץ.

(9) ש"פ ראה תשמ"ט - התוועדות ע' 208.

(10) "וכפי שרואים במנהג העולם, שבנוגע לטוב הגשמי ובריאות הילד - מתייעצים החורים עם מומחים [ולא רק אחרי לידת הילד, אלא גם לפני זה]. על אחת כמה וכמה, בשעה שהקב"ה מברך את החורים בילדים בריאים".

(11) תשמ"ט שם ע' 208: "ובפרט שזה נוגע לא רק לילד עצמו, אלא גם למשפחה שיקים כשיגדל. והנחיצות בזה חזקה יותר בדורות האחרונים, כשרואים שאת עיקר החינוך מקבל ילד יהודי במוסד חינוך, ושולחים אותו לשם מגיל צעיר (לא כפי שהי' פעם שחלק חשוב מהחינוך התקיים בבית)".

ע"ד משכורת המלמדים ראה לעיל "המחנך" אותיות לו-לז.

(12) ש"פ תבוא תשמ"ט סי' י"א - התוועדות ע' 316.

יב. כדי שזה יהי' בתוספת הצלחה - כדאי שימנו ועד משותף המורכב מכמה אנשים של הועד הרוחני וכמה של הועד הגשמי¹².

למנות "ועד המוסיפים"

יג. רואים בפועל כשאחרים רואים פעולותיו, ועל אחת כמה וכמה כשיודע שצריך ליתן דין וחשבון לבשר ודם אודות מעשיו - הרי מורא בשר ודם פועל עליו שיתנהג כדבעי (ולא להיכנע להיצר הרע)¹³. ולכן מציעים¹⁴, ועל מנת לפרסם בכל מקום כפי האפשר¹⁵:

ייד. כל שכונה, או קבוצה וכיו"ב (ובאם אפשר - כל יחיד) הן אנשים והן נשים (וילדים - אלו ששייכים לזה) - ימנו וועד משלשה¹⁶

13 "כמאמר ריב"ז לתלמידיו - "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" [דאף על פי שגם לבשר ודם השני יש יצה"ר, מ"מ הרי "אין אדם חוטא ולא לו" - אין לו אינטרס להחטיא את השני].

14 ש"פ עקב תשמ"ח - סי' י': "מזה מובן גם, שההוספות בהפעלות טובות הנ"ל צריכות להיעשות לא באופן ד"הצנע לכת עם אלקיך", אלא בפרסום, ובלשון הרשב"א (מובא בפוסקים) - מצוה לפרסם עושי מצווה,

ויש בזה תועלת הן בנוגע לאחרים - שממנו יראו וכן יעשו, נוסף לזה שדורנו זה במיוחד יש לו השלוחות מיוחדת דהפצת המעיינות חוצה (כנ"ל), וזה אי אפשר לעשות באופן ד"הצנע לכת";

ועוד וגם זה עיקר: מזה יוצא תועלת גם בנוגע אליו עצמו, כפי שרואים בפועל שכשטוענים שמסתירים ומחביאים המעשים טובים בגלל המעלה ד"הצנע לכת גוי" - הרי (א) זה יכול להיות תירוץ בהיצר הרע, ה"קלוגניקער" (בלשון כ"ק מו"ח אדמור"ר), שמחפש עצות למנוע יהודי מלעשות מה שצריך, כולל כששני רואה זאת, ו(ב) אפילו אם כוונתו היא רק לטובה בגלל "הצנע לכת", יכול אחר כך לבוא היצר הרע ולנצל זה כדי להחלישו בעבודתו. ולכן מציעים: וכי".

15 ראה ש"פ עקב שם - סי' י"ג: "ולסיכום - בקיצור, ועל מנת לפרסם בכל מקום כפי האפשרי: כל אחד ואחת, אנשים ונשים, ועאכו"כ מוסדות, יוסיף "מכאן ואילך" הוספות בפועל בפעולותיו הטובות, בלימוד התורה וקיום המצוות והפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה, ובכדי שזה יהי' בשטורעם המתאים - ימנו ועד של שלשה שהם יבררו ויבחנו מזמן לזמן לעתים קרובות היכן אוחזים בהוספות, ולעורר שיוסיפו יותר".

16 ש"פ עקב שם - סי' י"א: "כידוע המעלה דשלשה מישראל, ש"אין בית דין פחות משלושה", הוטעם "כדי שיהא בהן רוב ומיעוט אם היתה ביניהן מחלוקות", שבזה יש המעלה, שאחד יכול ללמוד זכות (חסד), והשני יכול לתבוע יותר (גבורה), והשלישי מכריע, ואזי הפס"ד הוא מכל השלשה (כי שלימות ההכרעה היא כאשר הדיעות חלוקות, וסוף-כל-סוף מסכימים לדעת המכריע).

חינוך למעשה

אנשים, שלהם יודיע כאחד ואחת אודות ההוספות, והם (השלשה) יבואו מזמן לזמן (ומה טוב - באופן יותר תכוף) לבחון אצל כאו"א בנוגע להוספות, ולעורר להוסיף עוד יותר וכו'".¹⁷

טו. כדאי ונכון מאד שמוסדות, ובפרט מוסדות של חינוך¹⁸, בכל מקום ומקום ימנו וועד של שלושה¹⁹ (מחוץ להנהלת המוסד), שמזמן לזמן (ובאופן תכוף יותר) יבחנו האם המוסד מקיים ומוסיף בקודש בקיום תפקידו²⁰.

טז. לעורר ולתבוע, בדרכי כבוד ונועם, להוסיף יותר ויותר, ומה שיתבעו יותר - עדיף, כי זה מעורר אצל חברה הנהלת המוסד

ונוסף לזה יש גם המעלה בשלשה - שניתוסף בהשראת השכינה וסייעתא דשמיא וברכות ה' בקיום כל פעולות אלר".

וראה שם בהוספות לש"פ עקב - התועדויות ע' 186: "וכאן יכולה להתעורר "בעי", - מי מהם ישב בראש, מי לימינו ומי לשמאלו, שהרי, הסדר הוא שהרב יושב באמצע, גדול לימינו, וקטן משמאלו". אמנם, מפני גודל חשיבות הענין, ישתדלו לפתור בעי' זו - ע"פ גורל, או ע"י הויתור על הכבוד לישיב בראש, או ויתור על הענווה לישיב בצד שמאל, וכיו"ב".

17 ש"פ עקב שם - סי' י"א.

18 ש"פ עקב שם - סי' י"ב: "ענין הנ"ל - למנות ועד של שלושה - נוגע ביותר למוסדות, כי מוסד נושא אחריות (לא רק של יחיד, אלא) בנוגע לריבוי אנשים, ובפרט מוסדות של חינוך והרבצת התורה והיהדות וכיו"ב. רואים בפועל (בפרט בדורות אלו), שלאחרי שממנים את חברי ההנהלה דמוסד מסויים ולאחרי שבתחילת המינוי שלהם התעסקו ב"שטרעם", יכול להיות שאח"כ יחסר בתשומת-הלב וההתלהבות שלהם לקיים תפקידם בתכלית השלימות, ועאכו"כ שעוד יוסיפו בזה; ולכן צריך שיהיו אחרים מחוץ למוסד - "מורא בשר ודם" - שהם יעוררו על זה".

19 ש"פ עקב שם - סי' י"ב. וראה שם - סי' ח: "מכל הנ"ל מובן, שכאשר יהודי מתגבר ביום, ומכל שכן בכמה ימים, ועל אחת כמה וכמה בשנה, ש"ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה" - צריך לנצלם להוסיף בתורה ומצוות:

נוסף לזה שצריך להיות מונח אצלו בפשטות שכל יום (ועד גם כל שעה וכל רגע) שהקב"ה נתן לו, זהו בכדי לעבוד השי"ת - צריך גם להיות מונח אצלו, שמה שניתוסף בכל יום בשכלו וכו', גם זה הוא עבור עבודת השם, בכדי שכל יום יתוסף אצלו בלימוד התורה (בהעמקה יתירה וכו') על הימים שלפני זה. ומכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה - הרי מובן, שעד"ז הוא גם בנוגע לקיום המצוות".

שם אות ט': "ואם בנוגע לכל יחיד כן הוא, עאכו"כ בנוגע למוסדות, מוסדות חינוך או מוסדות אחרים שתפקידם הרבצת התורה והיהדות וכו'".

(כשרואים שתובעים באמת ובדרכי נועם ובדברים היוצאים מן הלב) שיעשו יותר ויותר.²⁰

יז. כמה שיוסיפו יותר בפעולות - יתבעו יותר מהם, דמי שיש לו מנה רוצה מאתיים ומי שיש לו מאתיים רוצה ד' מאות וכו'.²⁰

יח. מה טוב שיודיעו אודות ההוספות הנ"ל בכתב²¹ לכאן (בצירוף אישור בחתימת הוועד של שלישה²²), לכתובת מיוחדת שייחדו במיוחד עבור ענין חדש זה ("מוסיפים") - בכדי להביאם להציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר²³.

---

20 ש"פ עקב שם - סי' י"ב. וראה שם הוספות עקב מ"ח ע' 186: "ולכן, ככל שירבו לעורר ולתבוע - יקבלו יותר, אבל, בתנאי שיעשו זאת בדרכי כבוד ונועם, שאז, נענה (בעיני, מלשון מענה) וגם נהנה (בה"א, מלשון הנאה) להוסיף יותר ויותר".

21 ש"פ עקב שם - סי' י"א: "בכדי להוסיף (עוד יותר) בהצלחה ותוקף דקיום ההחלטות בפועל בנוגע להוספות בכל פעולות הנ"ל מחמשה עשר באב ואילך - צריך להודיע אודות ההוספות לאחר, ומה טוב - ע"י נתינת דין וחשבון מההוספות בכתב, לבקשו שיבוא מזמן לזמן לעורר ולעודד אותו אודות הפעולות לברר האם מקיימים בפועל ולעורר שאולי אפשר להוסיף יותר וכו'".

22 ש"פ עקב - סי' י"ב: "הוועד של שלושה (או המוסד עצמו, עם אישור הוועד) יודיעו המסקנות בקיצור, לכתובת המיוחדת לזה, כנ"ל".

23 ש"פ עקב תשמ"ח - סי' י"א. וראה ש"פ עקב שם - סי' י"ג: "וכל זה גם להודיע, להביא פתקה פדיון נפש על ציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר . . . ובודאי שזה יוסיף עוד יותר בברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר בקיום כל הפעולות וההוספה - כשרואה שמקיימים בקשתו (ע"פ המבואר במאמרים ושיחות ואגרות שלו, או הוראות שלו לשלוחיו ושלוחי שלוחיו, ושלוח עושה שליח), וזה גורם נחת-רוח גדול, במכ"ש מהתענוג ושמחה שיש לכל אדם כאשר מציתים לו, עאכ"כ נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שזה לא תענוג הפרטי, כי הוא לגמרי בטל להקב"ה, הוא שלוחו של הקב"ה, ושמחתו היא כשמקיימים רצון ה'".

חלק רביעי: מועדים לחינוך

יום הולדת

התוועדות יום הולדת

א. ענין זה נוגע ושייך לכל אחד ואחת, הן אנשים והן נשים, וגם מן, עד לקמני קטנים, באופן שגם הם יחוננו את יום ההולדת מתוך התוועדות של שמחה, ביחד עם חבריהם (וילדות עם חברותיהן).

ב. בתחילה על ידי הוריהם, ועל אחת כמה וכמה לאחר שמוגיעים להבנה תמימה, שאז יכולים וצריכים להסביר להם, בסגנון המובן ושייך אליהם, שביום הולדת צריך להיות חידוש והוספה בכל עניני טוב וקדושה.²

הוספה בנתינה לצדקה

ג. לכך, שייכות מיוחדת לנשי ישראל, שעליהן מוטל התפקיד להשתדל שיום ההולדת של הילדים יהיה ענין של קדושה, ובפרט על ידי ההוספה בנתינה לצדקה.³

ד. מה טוב שכל ילד יתן מממונו לצדקה, כשמוגיע להגיל ששייך לזה.⁴

---

1) משיחת יום ב', כ"ה אדר תשמ"ח - התוועדויות ע' 461: "ובהדגשה יתירה בנוגע לקטנים - שמצד טבעם מקבלים כל דבר מתוך התרגשות והתפעלות, דבר שיפעל גם על אחיהם ואחיותיהם שישתוקקו לחגיגת יום הולדתם באופן המתאים".

וראה הערה 23 שם: "ולהוסיף, שבקיום המנהג ע"י קטנים יש עילוי נוסף - "והשיב לב אבות על בנים" (מלאכי בסופו - מהיעודים שלפני ובסמיכות להגאולה), שהבנים והבנות "ירעישו" גם להורים ע"ד קיום הנהגה זו, ובמילא ועיקר - ההחלטות הטובות, ביום הולדתם (של ההורים)". ראה גם ש"פ ויקרא תשמ"ח - התוועדויות ע' 480. ועוד.

2) תשמ"ח שם ע' 461.

3) ז"ך אלול תשמ"ט - לנשי ובנות חב"ד - התוועדויות ע' 379-80: "וכן ההוספה בהחדרת קדושה בחדרו של הילד ע"י הקופת-צדקה שבחדרו, נוסף על הסידור והחומש וספר התניא (כמדובר כמ"פ)".

4) שם ע' 380.

אמירת ענין בתורה

ה. יש מקומות שנוהגים כן גם בחגיגת ימי הולדת שלפני הבר-מצוה, שמשתדלים שהילד יאמר ענין בתורה, וכוללים בזה גם פלפולא דאורייתא.⁵

שבת

מבחן הילדים במשך השבת

ו. כפי שהי' נהוג בקהילות ישראל, שבליל שבת וביום השבת היו האבות לומדים עם הילדים ובוהנים⁶ אותם על מה שלמדו במשך כל השבוע ובמיוחד פרשת השבוע. כיון שבמשך ימי החול היו טרודים בעניני פרנסה⁷, ואילו ביום השבת היו יכולים להקדיש זמן ושימת לב מתוך מנוחה.⁸

החסיד'ישע פרשה עם המשפחה – גם פחות מגיל מבר-מצווה ז. אצל כמה וכמה חסידים מנהג ללמוד בכל שבוע ושבוע, ובמיוחד - בשבת, החסיד'ישע פרשה⁹. ואצל כמה הי' המנהג ללמוד אותה על כל פנים בשמחיות, עם בני משפחתם, גם עם ילדים בגיל בר-מצוה או גם פחות מזה.¹⁰

5 שיחת ליל ד' דחג הסוכות תש"נ - התועדויות ע' 162.

6 ראה ש"פ אמור תש"נ - ע"ד חיוב נשי ישראל בחינוך ובלמוד התורה - התועדויות ע' 172: "שהלימוד עמו הוא בדרך של "בחינה", כנהוג שהאב בוחן את בנו על לימודיהם, ביום השבת וכיו"ב".

ראה ש"פ תרומה תשנ"ב - שיחות קודש ע' 717: "כיון שבדרך כלל יחס האב אל הילד הוא גם באופן שאומר לו "דברים קשים" ("א שווערן ווארט") כאשר הוא בוחן את הילד, והילד לא עונה כדרוש וכיו"ב (אע"פ שמיד אח"כ הוא מנחם ומפייס אותו ("פארגלעט ער דאס"), שזה גופא מוסיף חביבות מיוחדת כו.), וכו".

7 ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תש"נ - התועדויות ע' 364: "ועאכו"כ לאחרי שגדל ולומד תורה, כולל ובמיוחד פרשת השבוע, כמנהג ישראל מדורות שלפנ"ז שביום השבת בוחן האב את ילדיו על לימודיהם במשך השבוע, ובפרט על פרשת השבוע, שלמדה בחדר, ושמעה זה-עתה בקריאת התורה בבית-הכנסת".

8 "ובפרט מפני צוק העיתים כו".

9 שבת הגדול תשמ"ט - התועדויות ע' 15.

10 ("בשבתות החורף - בתורה אור, ובשבתות הקיץ (וסיום החורף) - בלקוטי תורה").

11 ש"פ לך לך תשמ"ט הערה 29 - התועדויות ע' 315.

חינוך למעשה

הקהלת קהילות ומסיבות שבת

ח. על האנשים והנשים והטף "להקהיל קהילות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים"¹².

ט. בדורות האחרונים במיוחד ניתוסף אצל הנשים בעבודה עם נשים ובנות אחרות, כולל העניין דלהקהיל קהילות דנשים בכל שבת ללמוד תורה, ולנהל "מסיבות שבת" עבור ילדות וכיוצא בזה¹³.

יום טוב

מתנה של קודש לקראת החג

י. מה טוב - שלפני החג יקנו לילד סידור חדש [ודבר שהזמן גרמא - "הגדה של פסח"] וכיוצא בזה. במכל שכן מן הדין שיש לקנות קליות ואגוזים - דברי הרשות¹⁴.

ספרי קודש כמתנה

יא. ראוי ונכון לנצל את מנהג ישראל, לתת ספרי קודש הנדפסים, כמתנה לאחרים, כולל ילדים קטנים, לקראת שמחה שלהם או לפני חג וכיוצא בזה¹⁵.

---

12) ש"פ וארא תשנ"ב - סה"ש ע' 7-266: "...נוסף על ההתועדות בכל שבת ושבת, שנאמר בפרשת שבת ויקהל משה . . להקהיל קהילות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים". ושם הערה 91: "וי"ל שקאי על האנשים והנשים והטף, כמו "ויקהל משה" שנאמר בנוגע לציווי נדבת המשכן שהשתתפו בזה האנשים והנשים "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר" (רמב"ם הל' ביהוב"ח פ"א הי"ב), וגם הטף, שגם הם השתתפו בנדבת המשכן" (אדר"נ רפי"א).

13) ש"פ נח תנש"א - התועדויות ע' 244.

על "נרות שבת קודש" ראה לעיל "חנוך לנער" אותיות מט-נא.

14) ש"פ ויקרא תשמ"ח - התועדויות ע' 480. וראה לקמן אות נו.

15) ש"פ ויגש תשנ"ב - סה"ש ע' 227. וראה שם בשיחות קודש ע' 487: "וכנהוג, שנותנים מתנה - ספרים וכתבים של חסידות, הן כתבים ישנים שהודפסו כבר, אלא שמדפיסים אותם שוב, והן ענינים המופיעים לראשונה, ונותנים אותם בעין יפה, לכל אחד ואחת, לאנשים נשים וטף, כולל תינוקות. ומזה יש ללמוד, שנתנית ספרים וכיו"ב צריכה להיות בעין יפה וכיו"ב".

ראש השנה

עניית אמן על ברכת שופר

יב. מנהג ישראל להתאסף כולם יחדיו, הן אנשים והן נשים, ואף להביא את הילדים לשמוע תקיעת שופר, ואפילו קמני קמנים שעדיין לא שייכים להביין את תוכן הברכה – גם הם עונים בקול ("שרייען זיי אויס") עם כולם יחד "אמן"¹⁶.

שמחת בית השואבה

דוגמא חייה של שמחה

יג. אתם הילדים, מראים דוגמא חייה לחברים שלכם, והילדות – לחברותיהן, ונוסף לזה, אתם מראים דוגמא חייה להורים, ותובעים מהם להוסיף בשמחה עוד יותר לגבי שמחתם בשמחת יום טוב ושמחת בית השואבה עד עתה¹⁷.

חינוך להפצת המעינות

יד. לצרף את ילדיו לנסיעה אל מהוץ לעיר בימי חול המועד סוכות, בכדי להביא אל היהודים הנמצאים שם את שמחת בית השואבה, מפני שיש לחנכם גם לעניני הפצת המעינות; שצריכים לדאוג לכל בני ישראל, גם לאלה הנמצאים בריחוק מקום רחני, או על כל פנים בריחוק מקום גשמי¹⁸.

16) שיחת כ"ה תשרי תש"נ - בעת ה"יחידות" - התועדויות ע' 257.

17) שיחת יום ד' דחג הסוכות תשנ"ב ל"צבאות השם" - שיחות קודש ע' 140-1: "שכמו שאתם רואים בחייכם הפרטיים שכשישנו דבר משמח אין צורך כלל לעורר ולזרו אתכם על דבר השמחה, ואין צורך למנוע אתכם משינה, משום שזה מובן מאליו שאינכם יכולים להרדם אז, כי אתם נוטלים חלק בשמחה - כמו כן בשמחה זו, שנוסף על השמחה דסתם יו"ט הרי זה היר"ט השלישי, ומוזכר בו ג' פעמים החיוב ד"שמחה" כו' - שאין שום צורך לזרו אתכם בענין השמחה!...

ואדרבה... למרות שנמצאים אנו כבר ביום הרביעי דימי הסוכות".

וראה שיחת ליל ג' דחג הסוכות תשמ"ט - התועדויות ע' 130 הערה 77: "כולל גם הטלטול דנשים וטף, כאמור שגם הם משתתפים בשמחת בית השואבה".

18) ש"פ האזינו י"ג תשרי תשנ"ב - שיחות קודש ע' 8-97.

שמחת תורה

להביא להקפות גם תינוקות

מו. כשמסיימים כל התורה כולה, זוהיא שמחה הכי גדולה, שמקיפה ומאחדת את כל בני ישראל, האנשים והנשים והטף. כמנהג ישראל להביא ל"הקפות" גם את התינוקות, כמו לקריאת עשרת הדברות¹⁹.

חודש כסלו

התוועדויות ולימוד החסידות גם לטף

מו. בהתאם לזה שהודש כסלו הוא חודש הסידות, כדאי שזה יתבטא בעשיית התוועדויות הסידות במשך החודש בכל מקום ומקום, הן לאנשים והן לנשים (כמובן בנפרד) וכדאי לצרף גם טף²⁰.

יז. כל יום דחודש כסלו ילמדו כל אחד ואחת אנשים נשים וטף, ומה טוב – ברבים, בעת ההתוועדויות וכיוצא בזה, ענין נוסף

---

19) ש"פ האזינו י"ג תשרי תשמ"ט - התוועדויות ע' 87. ראה משיחת ליל שמחת תורה תנשי"א - התוועדויות ע' 173: "ושמחה זו נמשכת וחודרת כאו"א מישראל, בכל מציאותו, עד לעקב שברגל, שעל ידו נעשה הריקוד ברגלים בשוה אצל כל בני, למגדול ועד קטן, האנשים והנשים (בעזרת נשים), וכן הטף, קטנים וקטנות, [כ"ק אדמו"ר שליט"א הביט לכיוון ילדה קטנה, ואמר:] כולל גם ילדה קטנה שזכתה שהביאה בין האנשים, כדי להורות "דוגמא חי" גם להאנשים בעלי זקן-שיבה בנוגע לאופן השמחה והשירה כו' - כל זמן שלא שייך אצלה הענין ד"קול באשה" (להיותה פחות מגיל שלש שנים וכיו"ב)".

ראה ראשי דברים מהתוועדות ליל שמחת תורה, לפני הקפות, תנשי"א: "מפני שאינן שייכות עדיין להענין דקול באשה ערוה. אע"פ שהיא כבר בת ג' שנים, ואפילו אם היא לפני ג' שנים - היא נראית - בלי עין-הרע - כבת ג' שנים, ורואים עליה שהיא צנועה נאה וחסודה".

20) ש"פ ויצא י' כסלו תשמ"ט - התוועדויות ע' 404. וראה שיחת ליל ר"ח כסלו תשמ"ט - התוועדויות ע' 373: "כשאומרים שחודש כסלו הוא חודש חסידותי - אין צורך בהסברה נוספת, כיון שמוכן וגם פשוט לכל, אנשים ונשים, וגם טף, שגם כשמדברים עם ילד שגדל והתחנך בבית חסידי - יודע בפשטות שחודש כסלו קשור עם חסידות, ובפרט בדורנו זה שניתוספו ונתגלו בחודש כסלו כמה ענינים הקשורים עם פנימיות התורה שנתגלה בתורת החסידות.

ולכל ראש - י"ט כסלו... ועד"ז בנוגע לעוד כמה וכמה ענינים שנתגלו בחודש כסלו, ויתן לחכם ויחכם עוד" - כפי שבדאי ימצא כאו"א עוד כו"כ דוגמאות".

בתורת החסידות, מתורתם של כל אחד דרבותינו נשיאינו. הן מכל אחד בפני עצמו, והן כפי שהם קשורים והמשך זה לזה.²¹

חנוכה

ימי החנוכה מסוגלים לחינוך

יח. בימי החנוכה, מלשון חינוך²², מקבלים כוחות מיוחדים לחנך, לחזק ולחדש את "הנר מצוה ותורה אור" עם כל "השמורעם" ותוספת כח הבאים עם ענין החינוך²³. ומסוגלים ביותר להוסיף בכל הפעולות דחינוך ילדי ישראל²⁴.

שתי הצעות לחיזוק החינוך

יט. בשנים האחרונות הולך ומתדרדר מצב החינוך דילדי ישראל באופן מבהיל ולמרבה הצער כו²⁵. לכן כדאי ונכון לעורר ולהציע,

21 שי"פ ויצא י' כסלו תשמ"ט - התועדויות ע' 405. ושם הערה 94: "דיש בזה מה שאין בזה: ע"י לימוד תורתו של כל אחד בפ"ע - אפשר לעיין ולהתעמק יותר מאשר ע"י לימוד כולם יחד. לאידך גיסא: ע"י לימוד כולם יחד, אפשר לייקר ולהבחין ההוספה וחיידושו של כל נשיא בענין זה וכי"ב".

22 ראה שיחת כ"ח כסלו תשמ"ט - ל"צבאות ה'" - התועדויות ע' 58: וכיון ש"חנוכה" היינו חינוך, מובן עד כמה ימים אלו שייכים במיוחד לילדי ישראל, שבימי החנוכה יש להוסיף ו"לחנך" אותם, להשפיע בהם תוספת טהרה, שחיהם יהיו יהודים יותר וחדורים יותר בקדושה כו". וראה שי"פ מקץ תשמ"ח - התועדויות ע' 3-122: "ע"ש חנוכה המזבח וחנוכה המקדש ע"י החשמונאים בימי חנוכה... וענין זה חוזר ונשנה בכל חנוכה... בכל דור ישנם ה"עומדים עלינו לבלותינו", החל מהיצה"ר והחשך כפול ומכופל של זמן הגלות. ובימי החנוכה מידי שנה מקבלים כוחות מחודשים לחנך את המזבח ומקדש הרוחני, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוך כאו"א מישראל", ע"י חידוש חיזוק ההתקשרות עם התורה ומצוותי".

23 שי"פ מקץ תשמ"ח - התועדויות ע' 124: "ומזה לוקחים את הכח לעבודה בתורה ומצוות במשך כל ימות השנה - שלא יהי' באופן "רגיל" שמורגל ללמוד תורה ולקיים מצוות בכל יום כ"דבר ההוה לו תמיד", אלא באופן של התגברות חדשה מתאים לנתינת כח של חנוכה - חינוך חדש". וראה שי"פ מקץ תשמ"ט - התועדויות ע' 84: "ומובן, שבזה נכלל גם חינוך עצמו, החל מהתחלת החינוך ש"משביעין אותו תהי צדיק כו", וכפירוש הצ"צ "משביעין" הוא גם מלשון שובע, היינו, שמשביעים (בש"ן שמאלית) אותו בריבוי כוחות שיוכל להיות צדיק כו".

24 שי"פ וישב תשמ"ח - התועדויות ע' 64.

25 תשמ"ח שם ע' 64: "הן בחוץ-לארץ והן בארץ-ישראל)... ישנם מאות ואלפים כו' מילדי ישראל שאין להם שום מושג בעניני יהדות, תורה ומצוותי. ולכן צו השעה על

חינוך למעשה

במיוחד בקשר לימי החנוכה שני הצעות: א) בנוגע להדלקת נר חנוכה ב) בנוגע למנהג דמי חנוכה²⁶.

כ. התקווה חזקה, אשר הצעות אלו, שבדאי יפרסמום בכל מקום ומקום, תתקבלנה בסבר פנים יפות ובשמחה, והעיקר, שתתקיימנה בפועל ממש, "המעשה הוא העיקר"²⁷.

על פתח חדר הילדים

כא. כדאי ונכון שבפתח חדר הילדים, "מקדש מעט"²⁸, תהי' גם מנורת - והדלקת נר חנוכה, שעל ידי זה²⁹ יתוסף יותר בענין החינוך. שכאשר רואים את מנורת החנוכה בפתח החדר שלהם, נעשה רושם חזק יותר בנפשם²⁹.

כאו"א להשתדל כפי יכלתו ויותר מזה כו' - בחינוך ילדי ישראל ברוח התורה ומצוותי, בדרך יעקב ברוח ישראל סבא". ראה שם ע' 9-74 בארוכה ובפרטיות.

26) תשמ"ח שם ע' 64. ע"ד מעות חנוכה ראה שם ע' 65: "ומנהג זה קשור עם ענין החינוך - כמו "חנוך לנער, והוא כמו שמחנכין את הנער כשמתחיל ללמוד ("כשרוצים ללמוד, והוא רחוק מזה, צריך לחנכו, והחינוך הוא במתנות רבות שנותנים לר"), כי בחנוכה הוא התחדשות התורה מחדש אחר גזירת היונים שרצו להשכיחם תורתך, וכשמחנכין אותו הרי אז זורקין לו מעות"²⁹.
ראה לקמן אות כד ואילך.

27) תשמ"ח שם ע' 68. וראה שיחת י"ט כסלו תשמ"ח - התוועדויות ע' 50: "ומחמת גודל חשיבות הענין - אין סומכים על ההתוועדות דש"ק לעורר על ענינים אלו, אלא דוקא בהתוועדות זו, שהדברים נשמעים (ע"י כלי-תקשורת) גם במקומות אחרים, במדינות אחרות, וגם מעבר לים, ועד לארץ הקודש - כדי שכאו"א, בכל מקום שהוא, יתחיל תיכף להתעסק בענינים האמורים, וכל המרבה והזריז בזה - הרי זה משובח! ויהי רצון שכאו"א ינצל את דברי ההתעוררות כו'".

28) "דובר בארוכה בתקופה האחרונה ע"ד ההצעה שכאו"א מישראל יעשה את ביתו הפרטי דוגמת "מקדש מעט", בית תורה, תפלה, וגמ"ח, כולל ובמיוחד בנוגע לילדי ישראל - שיעשו כן בחדרם הפרטי, ע"י שיהי' בחדרם סידור (תפלה), חומש (תורה), וקופת צדקה (גמ"ח), ובכל יום ויום יתפללו בהסידור, וילמדו בהחומש, ויתנו לצדקה (בימי החול, ובערב שבת - כפליים משנה צדקה, גם עבור יום השבת).
ובהמשך לזה, כדאי כו'".

29) תשמ"ח שם ע' 64: "שע"י יתוסף . . והן בנוגע להחדר, "מקדש מעט", ע"ד ומעין ומרמו על חינוך בית המקדש בחנוכה".

וראה שיחת כ"ד כסלו תשמ"ח - בעת ה"יחידות" - התוועדויות ע' 91: "ידליקו מנורה גם בחדר הילדים, של הבנים והבנות. וע"י יוסיפו בחינוך ורגשות הילדים עצמם, ושל הוריהם, ושל כל אלו שיזדמנו לביתם".

כב. בנוגע לזה שאלו כמה שאלות³⁰, ומהם: א) האם כל ילד צריך להדליק³¹? ב) האם צריך להדליק בכל חדר או.. שידליקו רק בחדר אחד? ג) האם גם הבנות צריכות להדליק? – יש לעיין ולברוק בכל מקום לגופו של ענין את התוצאות בפועל, באיזה אופן יוסיפו בחינוך³².

כג. בודאי יסבירו להילדים התוכן והמשמעות דהדלקת נרות חנוכה, בסגנון המובן להם³³.

דמי חנוכה בכל יום והוספה בלימוד

כד. מנהג ישראל תורה היא, שבימי החנוכה נותנים דמי ומזון דוקא³⁴] חנוכה לילדים. וכן נהגו רבותינו נשיאינו, כליל רביעי או כליל חמישי, וכן נהגו כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לתת דמי חנוכה לבנותיו, גם אחר הנשואין, וגם לחתניו³⁵.

---

30 וראה ש"פ מקץ תשמ"ח - התועדויות ע' 133: "יש להזכיר אודות השאלה המוזרה... מה מקום להדליק בחדר השינה?! ... אין זה בגדר של "חדר שינה", מכיון שמלבד השינה משתמשים הילדים בחדרם גם עבור שאר צרכיהם, כולל ובמיוחד - לימוד התורה, תפילה, נתינת הצדקה וכו', כמדובר בארוכה כ"כ פעמים שחדרי הילדים צריכים להיות בבחינת "מקדש מעט".

31 ראה ש"פ ויצא תנש"א הערה 110: "מנהג כמה מישראל שגם הבנים הקטנים . . מדליקים נר חנוכה".

32 שיחת כ"ד כסלו תשמ"ח - בעת ה"יחידות" התועדויות ע' 91. ושם: "ע"ד שלכל המצוות יש תוצאה במעשה לפועל... ער"ז בנדר"ד: להדלקת המנורה בחדר הילדים ישנה מטרה, והיא הוספה בפירסומי ניסא והשפעה על חינוך הילדים, וא"כ יש לברוק באיזה אופן המטרה תתבצע טוב יותר".

33 ש"פ וישב תשמ"ח - התועדויות ע' 64.

34 ראה שיחת ז"ך כסלו תנש"א - בעת ה"יחידות" - התועדויות ע' 48: "מנהג ישראל ליתן "מעות חנוכה", "מעות" (ממון) דוקא, שבו יכול לקנות חיי נפשו, כל מה שלבו רוצה וחפץ, ולכל ראש, נותן מהממון לצדקה, שמקרבת הגאולה".

35 ש"פ וישב תשמ"ח - התועדויות ע' 64. וראה שיחת כ"ד כסלו תשמ"ח בעת ה"יחידות" - התועדויות ע' 90: "גם בנים ובנות מבוגרים כמנהג כמה משפחות".

להעיר מש"פ וישב תשי"ג - התועדויות ע' 51: "...וגם בנוגע להשפעה על בני ביתו, שאינו מסתפק עם זה שמחוק הקשר עם ילדיו ע"י לימוד התורה איתם . . אלא הוא גם מחנך בנוגע לעניני יהדות בכלל כולל לחנך בנו שלפני בר-מצוה ועד"ז בנות ישראל (קודם בת מצוה), בנוגע מצוות האחרות דחנוכה, דאף הם היו באותו הנס, ואדרבה - עיקר הנס הי' ע"י אשה".

חינוך למעשה

כה. כדאי ונכון לעורר שיתנו מעות חנוכה לילדים. מה טוב³⁶ בכל ימי חנוכה, או על כל פנים שני פעמים במשך ימי החנוכה³⁷, לבד משבת (גם לא בדבר המותר – גזירה כו³⁸). ובערב שבת, לפני כניסת השבת³⁹, [או במוצאי שבת(40?)], או ביום ראשון, יתנו גם עבור שבת. ולהסביר להם, שנתנית המעות היא כדי שיוסיפו יותר בלימוד התורה⁴¹.

שעבודה זו בחנוכה ב"חוי" (בערך לעניי קדושה - בדיוק) כולל גם, קיום המנהג דנתינת "דמי חנוכה" לילדים (כמנהג רבותינו נשיאינו), ולא לעשות את החשבון, שמכיון שעיקר הקשר איתם הוא ע"י לימוד התורה, אזי לא נוגע כ"כ קיום מנהג ישראל, אלא - חנוכה מלמד שהשפעה צריכה להיות גם בעניי רשות וכו".

36 ש"פ וישב תש"נ - התועדויות ע' 51: "ובפרט שההורים בטבע רוצים לשלדיהם יהי תענוג גם ע"י קבלת דמי חנוכה". ושיחת כ"ח כסלו תש"נ ל"צבאות ה" - התועדויות ע' 63.

37 כן הוא בש"פ וישב תש"נ - התועדויות ע' 51. ועד"ז בשיחת כ"ח כסלו תש"נ - ל"צבאות ה" - התועדויות ע' 63. וראה ש"פ וישב, ערב חנוכה תשמ"ט - התועדויות ע' 34-35: "ובשנה זו - להוסיף בזה, הן בכמות הנתינה, והן בימים שבהם נותנים "מעות חנוכה", שבנוסף לימים הרגילים בזה (כל חד וחד לפי מנהגו), יוסיפו ליתן בעוד ימים, וכל המקדים הרי זה משובח". [וראה שיחת כ"ד כסלו תשמ"ח - בעת ה"יחידות" - התועדויות ע' 91: "למרות שהמנהג הפשוט הוא ליתן דמי חנוכה פעם אחת או (כפליים לתושי") פעמיים, מ"מ בשנה זו שהיא שנת תשמח ושנת הקהל, ישתדלו לתת דמי חנוכה כל שמונת הימים, ובדאי שיהי' לזה השפעה הכי טובה והכי פעילה לחינוך הילדים".]

38 ש"פ וישב תש"נ - התועדויות ע' 51.

39 ראה בשיחת כ"ח כסלו תש"נ ל"צבאות ה" - התועדויות ע' 63: "ומה טוב - בכל יום [כולל גם בערב שבת - לפני כניסת השבת]."

40 ראה שיחת כ"ד כסלו תשמ"ח - בעת ה"יחידות" התועדויות ע' 91: "מובן ופשוט - שיש לתת דמי חנוכה גם ובקשר לשבת - כפי שמדליקים נרות החנוכה בערב שבת. וכמו"כ יש לתת במוצאי שבת בעת ההדלקה - עבור יום ראשון, ולאילו הנהגים שלא לתת כסף במוצאי שבת - בנדוד" שהמדובר אודות דבר מצוה (המשפיע על חינוך הילדים כנ"ל), ובפרט שאפשר לשוחח אודות הנתינה במוצאי שבת, ולתת בפועל ביום ראשון בבוקר לאחר עלות השחר ונץ החמה".

ראה גם שיחת ליל כ"ג כסלו תשמ"ט - התועדויות ע' 4-23: "בקביעות שנה זו שלילה הראשון דחנוכה הוא במוצאי שבת, כדאי להמנע מנתינת מעות חנוכה במוצאי שבת שלא להכנס לספיקות בנוגע לטלטול המעות לפני הבדלה כו', ומוטב שיתנו מעות חנוכה בלילה השני. וכשיבטיחו ויודיעו להילדים שיקבלו מעות חנוכה מחר, ובהוספה על מה שמקבלים בכל שנה - בודאי לא תהי' להם תרעומת על שרוחים נתינת מעות חנוכה מנר ראשון לנר שני".

41 ש"פ וישב תשמ"ח - התועדויות ע' 65.

כפליים ושלש בליל ד' וה'

כו. כדי לקיים גם הוראת רבותינו נשיאינו לתת דמי חנוכה "בליל הרביעי או בליל החמישי"⁴², אזי עצה היעוצה שבליל הרביעי או חמישי יתנו כפליים, או ג' פעמים ככה, אופן של חידוש⁴³.

שמחה מיוחדת

כו. נתנת דמי חנוכה תהיה באופן שהמקבל נעשה שמח על ידי זה, ועד לשמחה כזו – שאפילו בחנוכה, ואפילו לדעת הרמב"ם שבכל ימי החנוכה צריכה להיות שמחה – תהיה ניכרת הוספה בשמחה על ידי קבלת דמי חנוכה⁴⁴.

מוסף בקשר לרבותינו נשיאינו

כח. יש לחלק דמי חנוכה בפרסום המתאים, ועוד בהוספה ובהרחבה על ידי הוספה בנתינת "דמי חנוכה" בריבוי, שמלבד זאת שעל ידי זה מיתוסף בשמחתן של הילדים⁴⁵, הנה על ידי זה מתקשר עוד יותר עם רבותינו נשיאינו⁴⁶.

---

(42) וראה תשמ"ח שם ע' 6-65: "במנהג רבותינו נשיאינו בנתינת דמי חנוכה ישנה גם הגבלה דנתינת פעם אחת - "בליל רביעי או חמישי", ועפ"ז, אין מקום, לכאורה, להנהיג נתינת דמי חנוכה בכל יום. ובטעם הדבר - דלכאורה, מכיון שמנהג זה קשור עם ענין החינוך, מדוע לא נהגו כן בכל יום - יש לומר, כדי שלא יעשה דבר הרגיל, שאז, אין זה מעורר התפעלות והתרגשות כ"כ כמו דבר חדש ממש. ... וכדי לקיים הוראת רבותינו... כולל גם שלילת החשש שיהי' דבר הרגיל אזי עצה היעוצה...".

(43) תשמ"ח שם ע' 66.

(44) זאת חנוכה תשנ"ב - שיחות קודש ע' 474.

(45) ראה ש"פ ויצא - שיחות קודש תשנ"ב עמ' 380: "יש לקיים מנהג זה כדרוש, וממילא הסכום הניתן יהי' גם כן כדרוש, ובאופן שזה פועל התפעלות והתרשמות גם בילדים אלה שעדיין לא קיבלו דמי חנוכה, שבשמעם שהחבר שלהם (או החברה שלהן) קיבלו כבר דמי חנוכה, או עכ"פ שהבטיחו להם כבר הרי זה פועל התרשמות והתפעלות גם בשאר הילדים. ועד שמהוספה זו, נפעלת הוספה בכל הענינים תורה ומצוותי, וכמו כן בכל מנהגי ישראל".

(46) ש"פ ויצא תשנ"ב - סה"ש ע' 153: "שזה נותן תוספת כח להחדיר את תורתם, הוראותיהם, ומנהגייהם, אל תוך חיי היום-יום הפרטיים. כולל ובמיוחד - גם מנהג ישראל אשר הולך ומתפשט בזמננו זה ללמוד עניני גאולה ומשיח, כדי להתכונן ולהכין אחרים עוד יותר לגילוי של הגאולה האמיתית והשלימה".

חינוך למעשה

כמ. מנהג ישראל שמשתדלים שהילדים יקבלו מה שיותר מעות חנוכה, ולא רק מהאב, אלא גם משאר בני המשפחה⁴⁷.

מה לעשות בדמי חנוכה

ל. להסביר ולהדגיש לילדים, שהמעות ניתנים לרשותם, ונעשים שלהם, על מנת לעשות בהם מה שלבם, לב יהודי, הפיץ. ובודאי יתנו מעצמם חלק גדול⁴⁸ לצדקה ועניני מצוות בכלל⁴⁹, שכן, בשביל מה צריך ילד יהודי כסף⁵⁰...

לא. בודאי ישתמשו בזה בשביל להוסיף בה"מקדש" הפרטי שלהם, בביתם ובחדרם הפרטי⁵¹.

כינוס החלטות ומעות חנוכה על ידי מוסדות חינוך

לב. כדאי לכנס גם את הילדים בהמוסדות חינוך, לפי תנאי המקום והזמן, במשך ימי חנוכה, ולדבר אודות עניני חנוכה עם החלטות

---

47 שיחת ז"ך כסלו תש"א - בעת "היחידות" - התוועדויות ע' 48.

48 וראה גם שיחת ז"ך כסלו תש"א - בעת "היחידות" - התוועדויות ע' 48: "שחינוכם היא באופן שכשמקבלים ממון לרשותם, מנצלים חלק גדול ממנו עבור עניני צדקה, ועניני מצוות בכלל".

49 ש"פ וישב תשמ"ט - התוועדויות ע' 35.

50 שיחת כ"ח כסלו תשמ"ט - התוועדויות עמ' 4-63: "כאן המקום להדגיש שהכוונה בנתינת "דמי חנוכה" היא כדי לתת לילדים אפשרות להוסיף בצדקה. כלומר: הכסף שנותנים לכאור"א מכם אמנם נעשה שלו, אבל כאשר נוסף לו כסף, ובמיוחד כסף שלא שיער שיתנו לו - הרי זה על מנת שיתן יותר צדקה. שכן, בשביל מה צריך ילד יהודי כסף...".

הרי הוא סמוך על שולחן הוריו, אביו, בדרך כלל, מרויח את הכסף ואמו קונה לו את כל הדרוש (נוסף ע"ז שגם הם נותנים צדקה שהיא אחת מהמצוות הגדולות ביותר) ויש לו "לחם לאכול" ו"בגד ללבוש", ועאכו"כ - בית לדור בו ולמצוא בו מחסה, וכן ספרים ללמוד בהם כו', ואם כן, מובן שיעקר השימוש בכסף הוא - לעשות מצוות שאפשר לקיימן בממון, ולכל ראש - מצות הצדקה.

ובפרט ע"פ דברי אדמו"ר הזקן דאע"פ ששיעור מצות הצדקה הוא לכל הפחות מעשר, ומזה טוב - חומש, בכ"ז בזמן הזה, כדי לבטל לגמרי את היצה"ר שזוהי החולאת דומן הגלות ר"ל, יש להוסיף בצדקה עוד יותר מחומש כמ"ש "וחטאך בצדקה פרוק", לפרוק ולפדות הנפש (ע"ד "פדה בשלום נפשי") מהדברים הבלתי רצוים ע"י ריבוי מצוות, החל מנתינה לצדקה בריבוי.

51 ש"פ מקץ תש"נ - התוועדויות ע' 91.

טובות בזה, בתורה בעבודה ובגמילות חסדים, כדי לעוררם ולהוסיף בחינוכם, ובמעמד זה יתנו להם מעות חנוכה⁵³.

זאת חנוכה⁵³

השלמה והוספה ב'זאת חנוכה'

לג. מי שעדיין לא קיים את המנהג דנתינת דמי חנוכה, שיחליט תיכף למלא ולהשלים המנהג, 'ולחטוף' ("אריינכאפנדיק") – זאת בימים ובשעות שנתרו עוד בחנוכה⁵⁴ ובימים הסמוכים לחנוכה, וכל המקדים הרי זה משובח⁵⁵. גם כש'זאת חנוכה' חל בשבת ההחלטה על זה צריכה להיות ביום השבת, כשנמצאים עדיין בימי החנוכה, ובפרט ב'זאת חנוכה' סיום וחותם דימי חנוכה⁵⁶.

52) תשמ"ט שם, ושיחת ליל כ"ג כסלו שם עמ' 24. וראה שיחת כ"ו כסלו תש"נ - התועדויות ע' 59: "מכין שנותנים לילדים בגשמיות, יש מקום לתת גם לאלו השייכים לזה ברוחניות (וגם מצד הגשמיות שבנתינה זו - יש לה שייכות למבוגרים)".

53) ראה זאת חנוכה - לאחר תפילת שחרית - תשמ"ט - התועדויות ע' 90: "על כל אחד ואחת אנשים נשים וטף לנצל יום זה - שבו מאירים כל שמונת נרות חנוכה - להשלים הפעולות ד'מבצע חנוכה" הן השלמת החסר והן שלימות, עד לתכלית השלימות".

54) זאת חנוכה תשנ"ב - שיחות קודש ע' 473.

55) ש"פ מקץ, זאת חנוכה תש"נ - התועדויות ע' 88-9. ושם ע' 92: "כדי להדגיש שפעולות אלו הם בקשר ובהמשך וענין אחד ("ניט קיין צוגעטשעפעטע זאך") עם ימי חנוכה". ועיין שיחת "זאת חנוכה" - לאחר מנחה תשמ"ט - ע' 96: "וכן יעשה כאו"א - להשלים נתינת דמי חנוכה שלו, אע"פ שיהי' כבר לאחרי תפילת ערבית בביהכ"נ וביהמ"ד, שהרי, בכל עניני טוב אף פעם לא אבוד (כהפתגם הידוע), ובפרט לאחרי הנתינת כח מכל שמונת ימי חנוכה, כולל גם מיום השמיני דחנוכה (שכולל כולם), עד לסיומו וחזרתו בשלימות בכל הענינים ובכל הפרטים, הרי בודאי שלא זו בלבד שאין זה אבוד, אלא אדרבה - ביתר שאת וביתר עוז". ראה ש"פ מקץ תשנ"ב הערה 152 - סה"ש ע' 207: "ביום ראשון, ז' חנוכה, בסמיכות לתפילת מנחה והדלקת נר ח' דחנוכה (החל מלפני מנחה, ובעיקר לאחרי מנחה) - נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א מהנשים נשים וטף שיחיו, מטבע של דולר (דמי חנוכה) ושטר של דולר (לצדקה). ולמחרתו ("זאת חנוכה", לאחרי מנחה ומערב) נתן עוה"פ כנ"ל לכל הנאספים שיחיו. (המו"ל)".

56) ש"פ מקץ, זאת חנוכה תש"נ - התועדויות ע' 92. ושם: "גם בנוגע למקומות שבהם יפרסמו הדברים לאחרי הבלחה, וממילא, לאחרי חנוכה - כיון שמדגישים שדברים אלו נאמרו בהתועדות שהתקיימה כאן בבית-הכנסת ובית-המדרש שמגדלין בו תורה ותפילה וגמ"ח, בד' אמותיו של נשיא דורנו- ביום הש"ק זאת חנוכה, מובן, שהפעולות בהמשך לזה שייכות לחנוכה".

חינוך למעשה

הוספה לפי ערך הנחת רוח

לד. כדאי שגם אלו שקיימו המנהג יוסיפו, שהרי יש מקום לומר שהיו צריכים ליתן עוד יותר, ובפרט לפי-ערך גודל הנחת-רוח החסידותי שמקבלים מבניהם ובנותיהם, והנחת-רוח שיקבלו בעתיד על ידי זה שיוסיפו בהחינוך מכאן ולהבא⁵⁷.

ה' טבת

פדיון הכתבים על ידי רכישת ספרים חדשים

לה. כל אחד ואחת, אנשים נשים ומן, יכולים לזרו את הפדיון וההשבה של הספרים והכתבים הנמצאים בשבי' במדינה ההיא, על ידי זה שיעשה ענין דוגמתו – על ידי שיביא או יקנה⁵⁸ לביתו ולספרייתו וכיוצא בזה, ספרי (וכתבי) קודש חדשים בדברי תורה, בהוספה על הספרים שיש לו מקודם⁵⁹.

יו"ד שבט

הכנות ליו"ד שבט

לו. חיוזוק הפעולות בקשר ל'י שבט צריך להיות עם כל הסוגים בבני ישראל, אנשים נשים ומן, וכל סוג – לפי ענינו, שזה הוא אחד מחידושיו של נשיא דורנו⁶⁰. – שמומן לזמן היה מדבר בפני נשי ישראל לעודדן ולחזקן בעניני יהדות, ואפילו בפני מן⁶¹.

(57) תש"נ שם ע' 92.

(58) ראה ש"פ ויגש תשנ"ב - שיחות קודש ע' 488: "וכפי שנהוג, שרכישת הספרים והכתבים היא דוקא תמורת תשלום מסויים, בכדי שהקונה ייחס חשיבות לדבר, מכיון ששילם עבורו עיי"ש.

(59) ש"פ ויגש תשנ"ב - סה"ש ע' 226. ושם ע' 227: "וכל הזריז הרי זה משובח - שיתחילו לקבל את ההחלטות בזה כבר עתה, ולקיים זאת בהקדם האפשרי". וראה בשיחות קודש שם ע' 487: "כלומר, כאו"א יחליט תיכף ומיד עתה, עוד ביום השבת, להוסיף ספרים וכתבים על מה שיש לו מכבר, כולל גם - שאינו מסתפק בספרים שרכש בערב שבת קודש אחר הצהרים, אפי' לא בכמות הספרים שהייתה לו בערב ש"ק קודם הדלקת הנרות, ואפילו לא בספרים שניתוספו אצלו ביום הש"ק עד-עתה באופן המותר, כמו ע"י מתנה וכיו"ב - אלא הוא מוסיף בזה עוד ועוד".

(60) ראה שיחת ג' שבט, וש"פ בא תשנ"ב - סה"ש ע' 296: "הגם שמצינו דוגמתו בגדולי ישראל בשנים שלפניו [כידוע ממכתביהם וכיו"ב], ה"ז לא התקבל אצל כולם, ואפי' אלו שנתקבל אצלם זה היה עם כמה הגבלות; משא"כ פעולותיו של בעל ההילולא בזה התפשטו והגיעו לריבוי מקומות בעולם, והולך ומתפשט, ועי"ז התוסף שלא בערך בלימוד התורה דנשי ובנות וטף בישראל. . יחודם של טף הוא בכך שמחנכים אותם

לזו. כל יהודי בדורנו, אנשים נשים וטף, צריך לקבל החלטות טובות בנוגע לכל העניינים שבעל הגאולה תבע, החל מלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להזולת – העבודה והפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות הוצה כולל ובמיוחד – על ידי ההוספה בלימוד תורתו של בעל ההילולא וקיום הוראותיו⁶².

שבת שירה

הזכרת מנהג המהר"ל בשבת שירה

לח. המנהג שקבע המהר"ל מפראג בנוגע לשבת שירה – לקבץ ילדי ישראל ולספר להם הסיפור דקריעת ים סוף, כולל גם שילדי ישראל קטפו פירות מהאילנות שצמחו בקרקע הים והאכילו את הציפורים והצטרפו לשירת בני ישראל⁶³.

לט. אחר כך חילקו לילדים 'קאשע' שיתנו לתרנגולים והציפורים. אלא שלא ראינו⁶⁴ שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר ינהוג כן, אף שסיפר על דבר המנהג⁶⁵. ובכל זאת הרי זה רק בנוגע להאכיל העופות, אבל בודאי יש לספר לילדים כל זה. – ובכל אופן גם

קמעה קמעה, לפי הכלים שלהם באופן שיוכלו לקבל. . ונוסף לזה: טבע הטף לפרר האוכל, שעי"ז יכול המאכל להגיע גם לאחרים שאינם יכולים לקבל יותר מאשר פיוריים קטנים".

61) ראה ש"פ בא תשמ"ח - התועדויות ע' 275: "ולא עוד, אלא, שע"פ ציווי נתפרסמו הדברים גם בדפוס, שעי"ז נעשה בבחינת הוראה לדורות".

62) משיחת ג' שבט וש"פ בא תשנ"ב – סה"ש ע' 295-6: "ובנוגע לפועל בעמדנו בימי ההכנה ליו"ד שבט, יום ההילולא של נשיא דורנו - כשמיתוספת עלי' בנשיא הדור כ"ק מו"ח אדמו"ר, ועל ידו - בכל אנשי הדור, נשי הדור וטף הדור - צריך. . לקבל החלטות טובות..

וכל זה בהדגשה – שכל אחד יקבל על עצמו שהלימוד בתורתו של בעל ההילולא ישלים וימלא גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המעיינות בגלל המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן על ידי לימודו הפרטי בדיבור והן בהפצת המעיינות חוצה לאחרים".

63) ש"פ בשלח תשמ"ט - התועדויות ע' 270 הערה 118.

64) ש"פ בשלח תשמ"ט - התועדויות ע' 275: "ופשוט, שאין סברא לומר שנהג כן באופן ד"הצנע לכת" דמאי טעמא?!"

65) סה"ש תש"ב ע' 73.

חינוך למעשה

כשלא מקיימים המנהג להאכיל העופות בשבת שירה וכיוצא בזה בפועל ממש, יש לדבר ולהזכיר על דבר מנהג זה⁶⁶.

רחמנות על בעלי חיים

מ. במיוחד, לנטוע בהם מדה טובה של רחמנות על בעלי חיים, שמתבטאת גם בסיפור דהאכלת העופות, "ורחמיו על כל מעשיו"⁶⁷.

ט"ו בשבט

צמיחה בעניני יהדות ב'ראש השנה לאילן'

מא. לעורר את הילדים אודות קיום המנהג דאכילת מיני פירות, ובפרט פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל. כולל גם, להסביר להם בסגנון המובן להם, תוכן הענין ד'ראש השנה לאילן' צמיחה וגידול בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, להיות אילנות עושי פירות טובים⁶⁸.

מב. יש בכל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים והטף, כל פרטי הענינים ד'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש"⁶⁹, וב'ראש השנה לאילן' צריך להיות חידוש והוספה בכל עניני העבודה אצל כל אחד ואחת מישראל, כל חד לפום שיעורא דיליה⁷⁰.

---

66 ש"פ בשלח תשמ"ט - התוועדויות ע' 270 הערה 118. וע' 275, ושם: "...וי"ל, שזהו א' הטעמים שכ"ק מ"ח אדמו"ר דיבר על זה, וצוה לפרסם בדפוס - כדי שילמדו זה מזמן לזמן, ובפרט בזמן המתאים לענין זה (מענינא דיומא), ככל שאר עניני התורה שלו, שנעשו חלק מתושבע"פ".

67 (תשמ"ט שם.

68 ש"פ בשלח תשמ"ט - התוועדויות ע' 270.

69 "כמבואר בכ"מ פרטי הענינים בזה". עיין בארוכה בשיחת חמשה עשר בשבט תשנ"ב - סה"ש ע' 322 ואילך. וש"פ בשלח ט"ו בשבט תשי"ג - התוועדויות ע' 256 ואילך.

70 י"א שבט וש"פ בשלח תשנ"ב - סה"ש ע' 320: "ראש השנה לאילן" קשור ושייך ל'האדם ('אתם קרויין אדם', ע"ש אדמה לעליון) עץ השדה, ובפרט האילנות שנשתבחה בהם ארץ (ששייכת ונקראת ע"ש) ישראל, "כי תהיו אתם ארץ חפץ", ויש בכל אחד וכו'".

מג. בודאי ינצלו ההתוועדויות ד'ראש השנה לאילן' כדי לבאר ולעורר על דבר ההוספה והחידוש בעניני העבודה דשבעת המינים⁷¹ – שיש לו "אוצר" נפלא הכולל את כל שבעת המינים – גם לטף, ועל אחת כמה וכמה בני ה' ד' וג' שנים וכיצא בהם. שגם הם בכוחם להבין שיש להם את האוצר האמור, וממילא צריכים הם להשתמש בכלו!⁷²

חודש אדר

להרבות בעניני שמחה

מד. מהפתיחה דחודש אדר, "משנכנס אדר", צריך לשאוב מיד כוחות להרבות בכל עניני שמחה, על ידי זה שכל אחד ואחת מקבל החלטות טובות ומביאם לפועל, להשתדל בכל האופנים להוסיף ולהרבות בדברים המשמחים⁷³.

מה. הן בנוגע לשמחה את עצמו, והן לשמחה את הזולת, החל מבני ביתו. וההורים ובפרט האב⁷⁴ יוסיפו לשמחה את ילדיהם בענינים המשמחים אותם בטבעם כפסק דין השולחן ערוך⁷⁵.

(71) י"א שבט ו"פ בשלח תשנ"ב - סה"ש ע' 320.

(72) ראה ש"פ בשלח תשנ"ב - שיחות קודש ע' 1-600: "ובהתוועדויות אלו יבארו ויסבירו, שכל שבעת המינים ד"ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש" ישנם ב"ארץ חפץ" דכאו"א מישראל, שבעה ענינים ואופנים בעבודה. וע"ד הרגיל יש לכל אחד זמנים קבועים. אלא שבכוחו של יהודי להתעלות למעלה מכל מידה והגבלה, שאז הוא כולל בבת אחת ובגלוי את כל שבעת המינים!"

(73) משיחת לילות ד' ה' ו' וש"פ תרומה תשנ"ב - סה"ש ע' 391. ראה ש"פ תרומה תנשי"א - התוועדויות ע' 304: "שמחת פורים דוקא היא באופן של פריצת גדר בשלימות - "עד דלא ידע", שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, ועד"ז (ומעין זה) בהשמחה דחודש אדר". ראה עד"ז ש"פ תרומה תשמ"ט - התוועדויות ע' 337.

(74) תשנ"ב שם: "כפי שרואים בפועל שעי"ז שמשמחה את ילדיו, מיתוספת אצלם שמחה יתירה, מכיון שרואים שלפעמים אומר "מלה קשה" (בגלל חינוך), אבל באופן שלאחר מכן זה מביא להוספה יתירה בחביבות אליהם". וראה לעיל הערה 6.

(75) תשנ"ב שם ע' 392. ושם ע' 391: "...לכל לראש - ע"י ההוספה ב"פקודי ה' ישרים משמחי לב", לימוד התורה, נגלה דתורה ובפרט פנימיות התורה, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה - קיום המצוות בהידור, ועוד וגם זה עיקר - שעל ידי מרבים בשמחה בתורה ומצוות יתוסף בשמחה גם בפשטות, בענינים גשמיים ועל ידם, כהוראת השולחן ערוך".

חינוך למעשה

הוספה בכל הג' קוין בשבוע פרשת תצוה
מו. יש להציע, ובבקשה שיפרסמו בכל מקום האפשרי: במשך שבוע
הבא, פ' ואתה תצוה⁷⁶, החל מיום ראשון, עד (ועד בכלל) שבת
הבאה פ' תצוה – שכל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, יוסיף בג'
הקוים דתורה תפלה וצדקה⁷⁷. בפשטות – להוסיף בלימוד התורה, הן
בכמות (זמן הלימוד, ובענינים הנלמדים), והן באיכות – בעומק
הלימוד, ביתר חיות והתלהבות; להוסיף בנתינת הצדקה בכמות
ובאיכות – סבר פנים יפות; ולהוסיף בעבודת התפלה בכוונה
ובהידור כו⁷⁸.

תענית אסתר

מחצית השקל בעזרת ההורים

מו. מה טוב ומה נעים, שיחנכו קטנים לתת ג' מטבעות למחצית
השקל מכספם שלהם. ובאופן, שההורים עוזרים להם, שיוכלו לתת
זאת מתוך הרחבה, ושישאר להם עוד מספיק כסף לצרכיהם, כך
שלא יחסר להם כלום⁷⁹.

פורים

השתתפותם במצוות פורים

מה. מנהג ישראל לשתף גם את הקטנים בכל עניני הפורים.
ואדרבה, בענינים מסויימים נעשה עיקר ה"שמורעם" על ידי הקטנים

---

⁷⁶ "שמתברך משבת זו (פ' תרומה), החל מיום ראשון, ז' אדר, יום ההולדת ויום
פטירת משה רבינו וכו'".

⁷⁷ ש"פ תרומה ו' אדר תשמ"ט - התועדויות ע' 333: "(נוסף לשיעורים הרגילים שלו)
בג' הקוים. . (כנגד זהב וכסף ונחושת), שהם עיקר ב"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".
והערה 99: "וביום השבת - ע"י הכנסת אורחים או צדקה ברוחניות, או ע"י נתינה
בכפלים בערב שבת".

⁷⁸ תשמ"ט שם: "וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, ומצוה גוררת מצוה (ובפרט מצות
צדקה ששקולה כנגד כל המצוות) - הרי זה יביא בודאי גם הוספה בקיום המצוות
בהידור בכלל, כולל, כמובן, במצוה כללית ד"אהבת לרעך כמוך", גם ע"י הוספה
בעבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה".

⁷⁹ משיחת כ"ד אדר ראשון תשנ"ב - שיחות קודש ע' 788.

דוקא. כמו, בהכאת המין⁸⁰ על ידי "רעשנים" ושאר דרכים כיוצא בהם, נעשה על ידי הקטנים דוקא⁸¹.

מז. על דרך זה בנוגע להמנהג "ללבוש פריצופים ומסכות בפורים", כמובא בשולחן ערוך שבשביל זה התירו כמה ענינים, שנעשה בעיקר על ידי הקטנים⁸².

נ. מנהג ישראל, שמנצלים ימי הפורים להוסיף בהינוך התינוקות, וגם משתדלים שישתתפו במצוות פורים: שולחים על ידם משלוח מנות, ועוד, – שעל ידי התינוקות במלה הגזירה⁸³.

נא. על נשי ובנות ישראל ללמוד במיוחד מאסתר המלכה, להתחזק בהשתדלות יתירה ומתוך מסירת נפש, לעורר את כל ישראל לקיים – "כנוס את כל היהודים" – אהדות ישראל. וכמו כן להוסיף חיזוק בעיקר שליחותם: הינוך בני ובנות ישראל⁸³.

י"א ניסן

ניצל היום מתוך שמחה

נב. יש לנצל יום זה, יום ההולדת באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותי, ומתוך שמחה, על ידי התועדות של שמחה כמעמד

80 "שאצל הגדולים (אנשים ונשים) נעשה ענין זה בעיקר במחשבה ודיבור נויש שלוקחים חלק גם במעשה, כפי שראינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר מכה ורוקע ברגליו הקדושות], ואילו עיקר הענין דהכאת המן, ע"י "רעשנים" וכו'".

81 שיחת תענית אסתר תשמ"ט - התועדויות ע' 438. וראה שיחת תענית אסתר ופורים תשמ"ח הערה 114 - התועדויות ע' 410: "בעת מקרא מגילה נהגין תינוקות לקחת אבנים חלוקים ולכתוב עליהם המן, וכשמזכיר הקורא את המגילה המן הם מקישים זו על זו למחוק את שמו (אבורהם תפילת פורים)".

ראה ש"פ תרומה תנשי"א הערה 118 - התועדויות ע' 310: "כולל ובמיוחד – באופן השייך אליהם מצד עצמם (נוסף לכך שנכללים עם הגדולים ונגררים אחריהם), ובפרט שעל ידם נוסף גם אצל הגדולים". ראשי דברים ש"פ תרומה שם: "שבכל עניני פורים ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע ל"טף" וקטנים, מפני שגם הם נכללו בנס דפורים. והיינו, שאין להסתפק בזה שהוא משתף את הילדים בשמחתו הוא (שזהו חלק מחובת הינוך) וכו'".

82 תשמ"ט שם. ולהעיר מש"פ ויקרא תשמ"ח - התועדויות ע' 484: "בימי הפורים נהגו הקטנים והקטנות ללבוש "עטרה", ותבוא עליהם ברכה".

83 שיחת תענית אסתר ופורים תשמ"ח הערה 114 - התועדויות ע' 410.

חינוך למעשה

כמה וכמה מישראל, אנשים נשים ומן, שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם הגוף הגשמי.⁸⁴

יום החינוך

נג. החלטה שנתקבלה בימים אלו ב'בית הנבחרים', שהם הבאי-כח דכל העולם, כולל גם היהודים שבהם, על ידי כל הנמצאים שם⁸⁵ – בקשר לקביעות יום עשתי עשר יום לחודש ניסן [שנה זו] כיום מיועד במיוחד לחיזוק הטוב וכיוצא בזה⁸⁶ – להתחזק ולהוסיף בענין החינוך. וההוראה לכל מי שקרא או שמע אודות זה – להוסיף עוד יותר בחינוך ילדי ישראל בתורה ומצוות.⁸⁵

ערב פסח

יום הולדת הרמב"ם

נד. יש לנצל יום סגולה זה – שמולו גובר – מתוך "רעש" דקדושה בכל מקום ומקום⁸⁷ ולערוך בו התוועדות של שמחה, הקשורה עם

---

84) משיחת י"א ניסן תשמ"ח - התוועדיות ע' 38: "על ידי אכילה ושתי, "לחם לבב אנוש יסעד", ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח, ופשיטא - בהגבלות הידועות (ד' כוסיות קטנות, וגם זה - לאו כל מוחא סביל כו)". וראה שם הערה 19: "ואין להאריך בדבר המובן ופשוט לכל גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' ידגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה"... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לציווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה".

85) ראשי דברים שבת הגדול, ש"פ צו, ח' ניסן תנש"א: "לכל מי שקרא . . . או שמע ע"כ, או ששמע מזה עתה". וראה ראשי דברים ש"פ אחרי-קדושים תנש"א: "ובזה מיתוסף במיוחד בימינו אלו ובמדינה זו, שהפרעוידנט שלה הכריז, ששאיפתו היא להוסיף רבות בתחום החינוך. ורואים בפועל, איך שהוא מכריז ומצוה ושולח מכתבים כו' על עניני חינוך. כולל ובמיוחד - האישור והתמיכה בבתי-ספר דתיים, שבהם מתפללים הילדים לבורא עולם בבית הספר. וע"י החינוך כדבעי, מנצל הילד את זמנו הפנוי בבית ג"כ לתפילה והודאה להקב"ה על כך שהשפיע לו את כל צרכיו ע"י הוריו כו".

86) ש"פ צו, שבת הגדול, תנש"א סי' טז - התוועדיות ע' 443.

87) ש"פ צו תשמ"ח - התוועדיות ע' 8-517: "בהמשך להמדובר לעיל ע"ד ההצעה בקשר להנהגה ביום הולדת דכל אחד ואחת מישראל, קבלת החלטות טובות להוסיף בעניני יהדות, תורה ומצוות, מתוך התוועדות של שמחה הרי על אחת כמה וכמה שהנהגה זו צריכה להיות (ואדרבה - ביתר שאת וביתר עוז) בימי הולדת של צדיקים ונשיאי ישראל, כולל גם - יום הולדתו של הרמב"ם בערב פסח, שאז "מזלו גובר". ולכן, יש לנצל יום סגולה זה - שמולו גובר - מתוך "רעש" דקדושה בכל מקום ומקום, להוסיף

עניני יהדות, תורה ומצוותי' בהשתתפות רבים מישראל, אנשים נשים ומתק⁸⁸.

בכורים קטנים בסיום מסכת ערב פסח

נה. לשתף בה"סיומים" גם הקטנים, לא רק קטנים בידיעות אלא גם קטנים בשנים, שעדיין אינם שייכים להבנה והשגה, על דרך ובדוגמת הסיום דערב פסח שמנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים⁸⁹.

פסח

הגדה פרטית, ד' קושיות ומצה שרוי'ה

נו. כדאי שכל אחד, ובמיוחד ילדים, יהי' לו סידור משלו וכו', ודבר שהומן גרמא – 'הגדה של פסח', שדבר זה יוסף לו חיות ומרין לנצל אותם בפועל⁹⁰.

נז. לחנך הקטנים, הן קטנים בשנים והן קטנים בידיעות, "שלא ישנו התינוקות", אלא אדרבה יפעלו פעולתם, החל מהשאלה דד' הקושיות, גם אצל ה'שאינו יודע לשאול⁹¹.

נח. בנוגע לשבעת ימי הפסח, נזהרין ביותר ממצה שרוי'ה, גם בנוגע לקטנים, מצד ענין החינוך⁹². עד כדי כך, שמכסין המצות שעל השולחן שלא יפלו עליהן מים, וכן מכסין המים שלא יפול בהם פירור מצה⁹³.

עוד יותר בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', כולל ובמיוחד - בנוגע ללימוד תורתו של הרמב"ם (בהוספה על שאר השיעורים בתורה), ע"י עריכת וכו'".

88) משיחת י"א ניסן תשמ"ח - התועדויות ע' 38: "ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התועדויות "ברוב עם הדרת מלך" יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה - כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פרסום עוד יותר". ושם בהערה 23: "ע"ד שמצינו בקריאת המגילה (גאולת פורים), שבזמנה קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה בעשרה".

89) ש"פ מטות-מסעי תנש"א - סה"ש ע' 719.

90) ש"פ ויקרא תשמ"ח - התועדויות ע' 480. וראה לעיל "הנוך לנער" אות נה.

91) ש"פ ויקרא תשמ"ח - התועדויות ע' 444. ושם הערה 120.

92) לילות חג הפסח תשמ"ח הערה 258 - התועדויות ע' 111.

93) שיחת אחרון של פסח תשמ"ח - התועדויות ע' 171.

לתקן ולהשלים החסרון

נז. צריך להשתדל לתקן ולהשלים גם חסרון לגבי שלימות נעלית יותר. אשר גם בהתבוננות קלה ושטחית, בודאי יגיע כל אחד ואחת למסקנא שהיה יכול לעשות כמה וכמה ענינים בשלימות נעלית יותר.⁹⁴

ס. צריך להשתדל לתקן ולהשלים גם 'חסרון' זה, הן בנוגע לעבודתו בעצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת, החל מבני ביתו, ואפילו לאחרים כמה וכמה שנים⁹⁵, שבניו ובנותיו הם לאחרים הגיל ד"חנוך לנער", עד כ"ד שנה⁹⁶, ויש להם בעצמם בנים ובנות⁹⁷.

סא. ושייך גם למף, שגם להם קל להסביר שכמה וכמה ענינים היו יכולים לעשות בשלימות נעלית יותר, עד שיתעוררו מעצמם לתקן ולהשלים באופן נעלה יותר, עד כדי טענה "למה נגרע", ביחס לשלימות נעלית יותר⁹⁸.

סב. כולל ובמיוחד מורים ומדריכים, משפיעים, רבנים וכו', בנוגע לתלמידים שכבר גדלו ונעשו בעצמם מהנכים ומדריכים – יוכל למצוא דרכים להוסיף ולהשלים בהשפעתו שהיתה צריכה להיות בשנים שלפני זה, שתהיה בתכלית השלימות, ובעילוי אחר עליו⁹⁹.

94) משיחות ש"פ בהר תשמ"ט - התועדויות ע' 159.

95) שם הערה 122: "ואדרבה כיון ש"רוב שנים יודיעו חכמה" ניתוסף בחכמתו כיצד יכול לפעול ביתר שאת וביתר עוז".

96) ראה ש"פ בלק, י"ז תמוז - נדחה ויהפוך לשמחה - תשמ"ח - התועדויות ע' 1-40: "כדאיתא בגמרא (קדושין לא. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א סה"ן). "אדידך על צוארי דברייך", "בעוד ירך תקיפה על בנך קודם שיגדיל (פרשי"י שם)", "כתנאי, חנוך לנער על פי דרכו (דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו, ואיזוהי נערותו (סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך). . . חד אמר משיתסר ועד עשרין ותרתין, וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה".

97) תשמ"ט שם ע' 159: "ויש להוסיף ולהדגיש שכל האמור שייך לכאור"א ומישראל וכו'". ובהערה 124: "וכדרכם של ילדים - דבר שנוגע להם מבקשים ודורשים בתוקף, עד לבכי בדמעות (מכיוון המוחין שאינם יכולים לסבול הצער כו'), ועיי"ז מתעורר האב - במיוחד אבינו שבשמים - למלא רצונם".

98) תשמ"ט שם.

סג. בשעה שפלוגני, אנשים או נשים, לקח חלק בהקמת מוסד הקשור עם תורה, או יהדות בכלל כו', הרי על ידי התבוננות בפעולותיו ביום זה, הרי הוא עושה חשבון צדק, חשבון אמיתי, איך היה היום שלפני זה, הן בנוגע למוסדות שייסד בזמן שלפני זה, והן בחינוך ילדים שחנך בעבר (אפילו לפני כמה שנים) לחיים אמיתיים, חיי תורה מוארים⁹⁹.

סד. קשר זה בין המחנך לשעבר עם התלמיד לשעבר, צריך להיות עם כל החיות שהיתה בשעה שהיו יחד ולהוסיף בזה. כיון שבינתיים התבגרו גם התלמידים ונוספו להם חכמה בינה ודעת, ולכן לא מספיק בכך שיוסיפו כפי שהיה אז "היקף" הפעולה, אלא יש להתחשב בהתבגרותם של התלמידים¹⁰⁰.

ל"ג בעומר

התהלכות – מנהג ישראל

סה. מנהג ישראל 'תורה היא' מדורי-דורות, שבל"ג בעומר ממעטים בלימוד התינוקות של בית רבן, חצי היום או שליש היום, ויוצאים לשרדה¹⁰¹ לשמוח עם הילדים בעניני הרשות לכאורה. ומכיון שמדובר אודות תינוקות של בית רבן שנתחנכו כדבעי, עושים זאת בתמימותם בתור "מנהג ישראל תורה היא". ועד שעל ידי זה ניתוסף בתשוקתם ללימוד התורה, לאחרי ל"ג בעומר, ובתור הכנה – גם לפניו, ביודעם שענינו של רשב"י – "תורתו אומנתו"¹⁰².

99 שיחת כ"ג אייר תשמ"ט לנשי חב"ד - התועדויות ע' 7-206.

להמשך ההוראות בנושא זה ראה לעיל "המחנך" אותיות לג-לה.

100 תשמ"ט שם: "לדוגמה: אף שלמדה המחנכת עם התלמידות דיני כשרות, הדלקת נרות שבת קודש או י"ט או טהרת המשפחה, הרי בשעה שנוסף בהבנת דברי אלו, או בחשיבותם של דברי אלו - צריכה וחייבת היא לספר לתלמידותי (אפי' אם יש כבר לתלמידות כתות של מחונכות בפנ"ע, כנ"ל) על מה שנוסף אצלה בהסברת הענין, ועד כמה הענין טוב, הן בגשמיות והן ברוחניות, ועד כמה הענין עיקרי שעל ידו מתקשרים עם הקב"ה מקור כל הברכות וכו'".

101 ש"פ אחו"ק תש"נ - התועדויות ע' 148: "כידוע המנהג לצאת לשדה בל"ג בעומר, וכי"ב".

102 משיחות בה"ב - ח' י"א ט"ו אייר משמ"ח - התועדויות ע' 269.

חינוך למעשה

סו. הדגשה מיוחדת בנוגע לילדים, [ובפרט] בל"ג בעומר, על ידי תהלוכות, הדגשת והכרות יחד כל ילדי ישראל. ובאופן שגם המבוגרים, ההורים והזקנים כו' מצטרפים אליהם, על דרך מה שכתוב והשיב לב אבות על בנים – על ידי בנים¹⁰³.

סז. בכדי שהתהלוכות יהיו בהצלחה רבה ומופלגה¹⁰⁴, דרושים לכך גם ההכנות המתאימות, מתוך פרסום ושטורעם גדול, למשוך כמה שיותר ילדים שישתתפו בזה¹⁰⁵.

סח. בטח יעשה בזה כל אחד ואחת כל התלוי בו, אנשים נשים וטף כל חד וחד לפום שיעורא דילי¹⁰⁶. וכמו כן להשפיע על אחרים שישתתפו בזה, מתחיל מהוראת דוגמא חי' אישית איך שהוא משתתף בזה בחיות ובשמחה¹⁰⁷.

---

103) משיחות ש"פ בהר תשמ"ט - התועדויות ע' 160. ולהעיר מש"פ אחו"ק תש"נ - התועדויות ע' 148: "יחד שבטי ישראל", "יחד ילדי ישראל", "שבת אחים גם יחד". וראה משיחת (ליל ומוצאי) ל"ג בעומר תשמ"ח - התועדויות ע' 311: "וכלשון הכתוב הנהגה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", כידוע הקשר והשייכות דפסוק זה לרשב"י".

104) ש"פ אחו"ק תש"נ - התועדויות ע' 149: "...צריכים לראות שהפרסום והשטרעם של תהלוכות שנה זו יהי... יותר מאשר בכל השנים שעברו (שגם אז הי' בהצלחה בלתי-משוערת)". וראה שיחת ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 199: "יבודאי תהי' התהלוכה בהצלחה רבה, וברוב פאר והדר, כולל גם שאין לחשוש מגשם, כיון שיהי' מוג אויר (וכל הענינים הקשורים לתהלוכה באופן טוב ונעים)".

105) ש"פ אחו"ק תש"נ - התועדויות ע' 149: "כיון שנשארו כמה ימים עד ל"ג בעומר (ביום ראשון הבעל"ט), צריכים לדאוג שיעשו את כל ההכנות הראויות לכך, כמו בכל דבר שבקדושה, כיון שזה בעל חשיבות חייבת להיות לזה הכנה, עד "הכנה דרבה". מתחיל עם החלטות טובות בזה בשבת, ואח"כ הפעולות בזה במשך השבוע הבא, ביום א', ב', ג', ד', ה', ו', ויום השבת וכו'".

106) ש"פ אחו"ק תשמ"ח - התועדויות ע' 297: "יש להזכיר עזה"פ אודות ההכנות לל"ג בעומר ב"שטרעם" המתאים, בכל מקום ומקום, ועי' כל אחד ואחת וכו'".

107) ש"פ אחו"ק תש"נ - התועדויות ע' 149: "ובפרט בהתחשב בכך שהתהלוכות מוסיפות באחדות כל ישראל, "שבת אחים גם יחד", ובחינוך ילדי ישראל, "חנך לנער ע"פ דרכו גוי". . ועיי' - בודאי יהיו התהלוכות דל"ג בעומר קידוש השם גדול לבני ישראל ולכל העולם כולו, ויחזקו עוד יותר את האחדות דבני ישראל בכל מקום שהם".

לדבר בתהלוכה אודות רשב"י והוספה בתורה ומצוות
 סט. במהלך התהלוכות ידברו עם הילדים והמבוגרים, ויספרו להם
 אודות רשב"י וכו' וכו', ויעוררום להוסיף בכל עניני יהדות, תורה
 ומצוותיה. ובמיוחד, ללמוד מהנהגותיו של רשב"י, ומהם¹⁰⁸ – להלן.

ע. א) לימוד באופן ד"תורתו אומנתו" – שהנהגה מעין ודוגמת זה
 שייכת אצל כל אחד ואחד מישראל, שבזמנים הקבועים ללימוד
 התורה יכול וצריך להיות במעמד ומצב ד"תורתו אומנתו¹⁰⁹.

עא. ב) עבודה באופן ד"בהד קמירא . . . בי' אחידא כו", שכתוצאה
 מזה נעשית העבודה גם בעניני הרשות באופן דבכל דרכיך דעהו",
 היינו שב"דרכיך", דרכים שלך בעניני הרשות גופא, נעשה "דעהו"¹¹⁰.

עב. נקודה זו יכולים וצריכים להסביר אפילו ל'הטף' עד לקמן
 שבקטנים, שגם אצלו יהיה הענין ד"בכל דרכיך דעהו". אשר, עם
 היותם דרכי קטנות, "הנוך לנער על פי דרכו", מכל מקום, נעשה
 בהם ועל ידם הענין ד"דעהו"¹¹¹.

דברים היוצאים מן הלב ובשם אומרם

עג. בקשה נפשית – להשתדל גם להוסיף בהסברת הדברים
 באותיות ובסגנון המתאים, החל מהמסביר עצמו, שיונה אצלו,
 ובמילא, יהיו הדברים יוצאים מן הלב, שאז נכנסים ללב השומע.
 נוסף לכך שאומר הדברים בשם אומרם – אם משער שעל ידי זה
 יתוסף בקיום הענין, כראות עינו ולפי הבנתו, לתועלת הצלחת

108) משיחות בה"ב - ח' י"א ט"ז אייר תשמ"ח - התועדויות ע' 270.

109) שם ע' 270: "דאף שהנהגה ד"תורתו אומנתו" כפשוטה ממש שייכת רק ל'רשב"י
 וחבריו" (כמובא גם בשו"ע), מ"מ, מעין ודוגמת זה וכו'". ראה בארוכה בשיחת ל"ג
 בעומר תשמ"ח - התועדויות ע' 313.

110) שם ע' 270-1. ראה בארוכה בשיחת ל"ג בעומר תשמ"ח - התועדויות ע' 305.

111) שם ע' 271: "...באמיתיות, עד להשלימות ד"ידעתי הייתי", - וארבה, אצל
 הקטנים נתקבל הדבר יותר, כידוע בענין "אני מתפלל לדעת זה התינוק" שאינו יודע
 אודות עניני ספירות, סדר השתלשלות וכו', כי אם, מהותו ועצמותו ית', ע"ד לשון רבינו
 הזקן בעת דביקותו: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", "איך וייל מערניט דיך
 אליין".

חינוך למעשה

הפעולה במעשה שהוא העיקר. וכל זה – לאחרי הקדמת הפעולה בענינים אלו בנוגע לעצמו¹¹².

קיצור וזריזות בהכנות לתהלוכה

עד. יש לסיים ולהתכונן בזריזות לעריכת התהלוכה עצמה. ובפרט שאין לעכב הילדים זמן ארוך יותר מדאי, כיון שביום ל"ג בעומר אינם הולכים ל"חדר" ול"שיבה", ולכן יש לקצר בכמות הדברים הנאמרים, ענינים מתורה שבכתב ותורה שבעל פה – שלומדים גם ב"חדר" וב"שיבה"¹¹³.

ילדים בעלי חב"ד די בפסוקים להתבוננות ועליה בקודש עה. מה גם שכיון שמדובר אודות ילדים שהם בעלי חכמה בינה ודעת, הרי, מהענינים שנאמרו לפני זה, החל מ"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל, יש מספיק לחשוב ולהתבונן, להוסיף ולהעלות בקודש"¹¹⁴.

ראש חודש סיון

לימוד הדרוש "בחודש השלישי" בתורה אור

עו. כדאי ונכון שילמדו בהוספה על כללות ההכנה למתן תורה, על ידי לימוד התורה, ובפרט בחלק התורה שבו מדובר אודות הענין דמתן תורה, הן כנגלה והן בפנימיות התורה, גם הדרוש בחודש השלישי בתורה אור (ריש פרשת יתרו)¹¹⁵, ולהתחיל בזריזות –

(112) שם ע' 2-271.

(113) שיחת ל"ג בעומר תש"נ - התועדויות ע' 199.

(114) תש"נ שם.

(115) שיחות ר"ח סיון, ליל ומצאי ג' סיון תשמ"ח - התועדויות ע' 380. ושם ע' 379-80: "עיקר ההכנה למ"ת התחילה בראש חודש סיון ר"ח סיון - כמפורש בקרא: "בחודש השלישי גו' ביום הזה (ר"ח) באו מדבר סיני גו' ויחן שם ישראל גו'", שאז התחילה עיקר ההכנה למ"ת, כמסופר בפרטיות בהמשך הפרשה, כולל גם ימי ההגבלה כו', עד ל"ידיה ביום השלישי גו'" שבו נתנה התורה.

ובפרט ע"פ המבואר בתושבע"פ - הדיוק בתיבת "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד", שאז "אמר הקב"ה . . . הרי השעה שאתן להם את תורתך".

ובתוספת ביאור בפנימיות התורה - כמבואר בתו"א ד"ה בחודש השלישי גו', שמכיון שההכנה למ"ת היא ע"י העבודה דספירת העומר, "שבעה שבועות תספר לך", הרי, "בשבוע הזו' ביום ג' בו (ר"ח סיון) הוא כאילו כבר נכנסה כל השבוע, ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל כו'". . . ועד"ז בר"ח סיון בכל שנה ושנה - "הימים האלה נזכרים ונעשים": "בשבוע הזו' ביום הג' לספרה"ע, בסמיכות לגמר וסיום בעבודה דספירת העומר

בראש חודש עצמו, ובאופן דמוסיף והולך בימים שלאחרי זה. ובודאי יפרסמו זאת על מנת שיעשו כן בכל מקום ומקום, ולהדגיש שענין זה שייך לכל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים והמף, שיכולים ללמדו ולהסבירו כו' לכל אחד ואחת מישראל, כל חד לפום שיעורא דילי¹¹⁶.

שבועות

אף תינוקות שבעריסה לעשרת הדברות

עז. לעורר ולזרו בכל מקום ומקום¹¹⁷, להשתדל להביא כל ילדי ישראל, ילד או ילדה¹¹⁸ גם הקטנים ביותר עד לתינוקות שבעריסה¹¹⁹, לבית-הכנסת, לכל הפחות לשמיעת עשרת הדיברות¹²⁰.

עת. להסביר לילדים גודל הענין דקבלת התורה, והצורך להתכונן לקבלת התורה באופן המתאים. שכן, רצונו של הקב"ה שתהיה גם

(בכל פרטי, כולל גם הפעולה ד"ישפע שפע רב בכל העולמות") - הרי מצדם של בני ישראל נעשו כבר כלי מוכן, טהור וקדוש וכו', לקבלת התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, כפי שנמשכת ומתגלית בכל הפרטים ופרטי פרטים עד לדיו על הקלף וכו' . . ומובן, שכלל שמוסיפים להתבונן בתוכן ומעלת ר"ח סיון – ניתוסף יותר בכל עניני העבודה דהכנה למתן תורה. לכן כדאי ונכון וכו'.

(116) תשמ"ח שם ע' 380: "כשם שכללות הענין דמ"ת שייך לכל ישראל, וגם לקטנים מצד חינוך, ואדרבה - נתינת התורה לכל בני ישראל היתה ע"י ה"ערבות" של הקטנים שלא נתחייבו עדיין בתורה ומצוות "בנינו עורבים אותנו" . . ומזה מובן גם בנוגע ללימוד הדרוש הנ"ל וכו'.

(117) משיחות ש"פ בהר-בחוקותי תנש"א - התועדויות ע' 241.

(118) ש"פ בהו"ב תש"נ - התועדויות ע' 216.

(119) ש"פ בהר-בחוקותי תנש"א שם: "שהם ה"ערבים" לקבלת התורה, "בנינו עורבים אותנו" . . וראה משיחות ש"פ במדבר תש"נ - התועדויות ע' 252: "כולל גם הילדים הקטנים, ועד לקטני קטנים - כיון ש"מזליהו חזי", ונוסף לזה, ישנו הענין ד"ליתן שכר למביאייהם", כפי שמצינו בנוגע ל"הקהל" (ועד"ז בעלי לרגל בכל יו"ט).

וכדי להקל על הטירחא להביא לבית-הכנסת כל בני המשפחה בבת אחת, ובפרט כשיש צורך שמישהו מבני המשפחה ישאר בבית - יכולים לחלק ההליכה לבית-הכנסת לשמוע עשה"ד בזמנים שונים, בשני בתי-כנסיות שקורין בזמנים שונים, או בשני מנינים באותו בית-כנסת, כנהוג בכמה בתי כנסיות".

(120) ש"פ בהר-בחוקותי תשמ"ח - התועדויות ע' 353. ראה מאמר אנכי ה' אלקיך, תשמ"ט - התועדויות ע' 254: "דוה שבכל שנה בחה"ש ניתנה התורה מחדש ע"ד כמו שהי' בפעם הראשונה מתגלה בעיקר בהקריאה דעשרת הדיברות . . שלכן צריך לשמוע פרשה זו באימה ובריאה וכו' כאילו עומדים לפני הר סיני". ועוד.

חינוך למעשה

ההכנה לקבלת התורה מצדם של בני ישראל, שעל ידי זה תהיה קבלת התורה בשלימות¹²¹.

ברכה לקבלת התורה

עט. לעורר שיהודים יברכו איש את רעהו, ואשה את רעותה וכן המה¹²², בלשון הרב, לשון הברכה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו וכהוראתו ולשונו בדיוק (לא יותר ועל אחת כמה וכמה לא פחות) – "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"¹²³.

חודש תמוז

ניצול ימי הגאולה החל מג' תמוז

פ. בימי הגאולה, החל מג' תמוז, הרי בודאי ובודאי שיש לנצל ימים אלו להתעוררות וחיווק כו', כולל גם – התוועדויות דכמה וכמה מישראל אנשים נשים ומפ"ה¹²⁴.

תשעת הימים

לשתף קטנים בה"סיומים" דתשעת הימים

פא. לשתף בה"סיומים" גם הקטנים, לא רק קטנים בידעות אלא גם קטנים בשנים, שעדיין אינם שייכים להכנה והשגה¹²⁵.

121) משיחות ש"פ במדבר - תשי"ג - התוועדויות ע' 252.

122) משיחת כ"ד אייר - לנשי חב"ד תשי"ג - התוועדויות ע' 229.

123) משיחות ש"פ במדבר, ה' סיון תשמ"ח - התוועדויות ע' 410: "אשר, עי"ז שמברך את רעהו ניתוסף גם אצלו, כהבטחת הקב"ה "ואברכה מברכך". . ואני המתחיל - לברך את כל בני ישראל בלשון הרב וכו'". וראה גם משיחות ש"פ במדבר תשמ"ט - התוועדויות ע' 227: "ונסיים בנוסח המקובל מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות". וראה תשי"ג שם ע' 229 ועוד.

124) תשמ"ח שם ע' 554. להעיר משיחת ג' תמוז תשמ"ט - התוועדויות ע' 401: "אע"פ שההתוועדות העיקרית דחג הגאולה נערכת בימים י"ב-י"ג תמוז, שבהם היתה הגאולה בפועל (גם מעיר מקלטו), הרי, ההתחלה והפתיחה היא, כאמור, בג' תמוז וכו'".

125) ש"פ מטות-מסעי תנש"א - סה"ש ע' 719: "ע"ד ובדוגמת הסיום דערב פסח שמנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים. ולהעיר שהסיום דערב פסח אינו דוגמא בעלמא, אלא שייך גם להסיומים דתשעת הימים - כי, הסיום דערב פסח הוא הכנה להגאולה דפסח, והסיומים דתשעת הימים הם הכנה להגאולה העתידה שהיא "כימי צאתך מארץ מצרים (אראנו נפלאות)", ובהדגשה יתירה בשנה זו . . שעומדים על סף הגאולה".

חמשה עשר באב

החלטות טובות בכל עניני תורה ומצוות

פב. לקבץ יהודים, אנשים נשים ומן, ולדבר דברי תורה, ומה טוב – לעשות "סיום" מסכת, ולתת נתינה לצדקה, ולקבל החלטות טובות להוסיף בכל עניני תורה ומצוות ובכל ענינים טובים¹²⁶.

חופש – קיץ

ניצול החופש ללימוד יהדות

פג. לדאבוננו, ישנם כמה וכמה – שנמצאים לעת עתה ב"פאבליק סקולס" (בתי ספר ממלכתיים), נתונים להשפעת הסביבה הלא – יהודית. צריך לנצל את החופש שיש לילדים מבתי ספר אלו, כדי להכניסם בסביבה ובית-ספר יהודי, וללמוד איתם תורה ויהדות בכלל, הינוך הכשר ועל טהרת הקודש¹²⁷.

פד. להשתדל להשפיע גם על ההורים שהם יכניסו את ילדיהם תיכף, למוסד הינוך הכשר על טהרת הקודש¹²⁸.

לא לגרוע מלימוד התורה בתקופת הקיץ

פה. להשתדל שאצל כל ילד וילדה מישראל לא יגרע מאומה ח"ו, בלימוד התורה שלהם גם בתקופת הקיץ, אלא אדרבה להוסיף בזה. ועל אחת כמה וכמה בנוגע להילדים אשר בכל השנה כולה אינם מקבלים הינוך על טהרת הקודש¹²⁹.

פו. ההוספה בתורה בענין שהזמן גרמא – הלכות בית הבחירה, צריכה להיות גם אצל הילדים הנמצאים במחנות-קיץ¹³⁰.

(126) ש"פ דברים שבת חזון, י"ד אב, ו"א אב תשנ"א - התועדויות ע' 733.

(127) ש"פ וישב תש"נ - התועדויות ח"ב ע' 51-52.

(128) תש"נ שם ע' 52.

(129) ש"פ במדבר, מבה"ח וער"ח סיון תשמ"ט - התועדויות ע' 226: "לנצל חופשת הקיץ להחדיר בהם תורה ויהדות וחינוך על טהרת הקודש, ובאופן ד"פעולה נמשכת" בכל הימים שלאח"ז".

(130) שיחת תענית שבעה עשר בתמוז - נדחה - תשמ"ח - התועדויות ע' 50.

חינוך למעשה

השתדלות ברישום ילדים למחנות קיץ מבעוד מועד
פז. כלל¹³³ אחד ואחת יעשה כל התלוי בו, להשתדל ביותר וביותר¹³¹
ככל האפשרי¹³², לעורר את שכנו הקרוב או אפילו שאינו קרוב, עד
כל יהודי שיכול להגיע אליו, שהורים יהודים ידאגו לשלוח את
ילדיהם ל"קעמפ" - מחנה קיץ הקשור עם חינוך הכשר, ועד - על
טהרת הקודש¹³³.

פח. במחנות קיץ גופא יש מחנות-קיץ שמקומם בעיר, ויש מחנות-
קיץ שמקומם בשדה, ויש עילוי במחנות קיץ שבשדה לגבי מחנות
קיץ שבעיר¹³⁴.

---

131) משיחות ש"פ בלק, י"ז תמוז (נרחה) תשמ"ח - התועודיות ע' 35: "בתקופת תמוז
מתגבר אור וחום השמש, תקופת הקיץ, אשר ענין זה "נשתלשל" מהתגברות תוקף
הגילוי ד"שמש הוי".

ומכיון שבתקופה זו נהוג (במדינה זו וכיו"ב) לשלוח את הילדים והילדות ל"מחנה קיץ"
- יש להשתדל ביותר וביותר שכל ילדי ישראל יהיו ב"מחנה קיץ" שבהם מאיר הגילוי
ד"שמש הוי", כלומר, מחנות קיץ הכשרים, עד לטהרת הקודש".

132) ש"פ אמור תשמ"ח - התועודיות ע' 7-336: "בעמדנו שבועות אחדות לפני זמן
(שנקרא בשם) ה"חופש" דימי הקיץ, כאשר רבים מילדי ישראל אינם נמצאים במסגרת
הלימודים הרגילה - יש להשתדל ככל האפשרי שיהי' זה "חופש" מענינים חילוניים, כדי
להוסיף עוד יותר בעניני קדושה, תורה ומצוותי, כולל בפרט הענין ד"בכל דרכיך דעהוי",
ע"ז שיפעלו על ההורים לשלוח את הילדים למחנות-קיץ דחינוך הכשר, עד לחינוך על
טהרת הקודש".

133) ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תש"נ - התועודיות ע' 91: "כיון שילד לא נמצא בבית
ספר, הרי הוא ניתן להשפעה יתירה מסביבתו וחבריו, ולפעמים - השפעה שאינה
מתאימה לילד יהודי לכן זהו הזמן המתאים שכל אחד . . . שבו יהי' הילד מוקף וחדור
ברוח של תורה ומצוות".

וראה ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תש"נ - התועודיות ע' 157: "ההדגשה יתירה בנוגע ללימוד
התורה עם הטף, תינוקות של בית רבן - בימי הקיץ, שבהם שוהים הילדים תקופה
ממושכת במחנות-קיץ דחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש, ובפרט בהמחנות-
קיץ שנתייסדו ומתנהלים ברוחו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כמו מחנה "גן
ישראל" לילדים . . . ומחנה "אמונה" לילדות - הרי בודאי שצריכים לנצל הימים
שמחמשה עשר באב ואילך כדי להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה עם הטף,
ובאופן של פעולה נמשכת על כל הימים שלאח"ז".

134) תש"נ שם ע' 152. וראה שם ע' 153: "...שבחודש אב . . . מתחילה ההכנה לחודש
אלול . . . חודש התשובה והרחמים, שבו יוצא המלך מהעיר לשדה, ואנשי השדה מקבלין
פניו בשדה, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקת לכולם, וממלא
בקשותיהם כו', שבוה מודגשת מעלת העבודה דבירור והעלאת המטה (שדה) דוקא".

פמ. הפעולה בזה צריכה להיות בהקדם האפשרי, כשהורים מתחילים לחשוב היכן יהיו – יבלו ילדיהם בזמן הקיץ¹³⁵, עוד לפני בוא הזמן שההורים רושמים את ילדיהם למתנות-קיץ. שכן לאחרי הרישום כו' קשה יותר לשנות את הנעשה כבר, ומה גם שהשינוי כרוך עם מירחא והוצאה יתירה כמובן ופשוט¹³⁶.

צ. גודל ההשפעה דמחנות קיץ אלו הוא, הן בנוגע לילדים שבמשך השנה אינם מקבלים לדאבוננו חינוך הכשר, שזוהי ההזדמנות הטובה ביותר, להחזיר בהם תורה ויהדות. ולאחרי שמתרגלים בזה במשך זמן, הרי "הרגל נעשה טבע" שהולך ונמשך בכל הזמן שלאחרי זה¹³⁷.

צב. והקשר¹³⁸ בנוגע לילדים שגם במשך השנה זוכים לקבל חינוך על טהרת הקודש, שגם אצלם ניתוסף בתורה ויהדות, על ידי זה שנמצאים במשך תקופה ארוכה (לפי ערך) ב"מחנה קיץ". אשר במשך כל המעת-לעת, ביום ובלילה מנותקים הם מ"המונה של רומי", ואינם צריכים להשתדל בעצמם ד"לא יתבייש מפני בני אדם

135) ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תש"נ - התועדויות ע' 91.

136) ש"פ אמור תשמ"ח - התועדויות ע' 7-336.

וראה משיחת אחרון של פסח תשמ"ח - התועדויות ע' 174: "כאן המקום להזכיר כמה ענינים השייכים לאחרון של פסח, סיום החג - שלאחריו מתחילים ימי הקיץ... להשתדל שגם בימי הקיץ יקבלו ילדי ישראל חינוך על טהרת הקודש, ועכ"פ חינוך הכשר, במחנות-קיץ הכשרים, עד לטהרת הקודש, לרשמם בעוד מועד וכו'".

137) משיחות ש"פ בלק, י"ז תמוז (נרחה) תשמ"ח - התועדויות ע' 6-35.

138) ראה ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תש"נ - התועדויות ע' 2-91: "...ואדרבה: כמדובר פעמים רבות, שזוהי הזדמנות מיוחדת בחינוך ילדים, ובכמה ענינים - יש בזה מעלה אפילו לגבי בית ספר: בבית ספר נמצא הילד רק חלק מהיום, ובשאר חלקי היום לא תמיד בטוחים איוו השפעה הוא מקבל; משא"כ ב"קעמפ" (שבו הוא שוהה בכל משך המעת-לעת), הרי הוא בכל היום והלילה באותה סביבה, ברוח התורה ומצוותי, במילא יש לזה עליו השפעה חזקה ביותר, גם כאשר הוא חוזר אחרי הקיץ, וכפי שרואים בפועל. ובהתחשב בכך שזה נוגע לחינוך הילד, היסוד של כל חייו, כמ"ש חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יוקין לא יסור ממנה, וגם השנים שבין נערות חקנות, הרי זה נוגע לחיי הנישואין שלו, להקים בית בישראל עם בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות, עד סוף כל הדורות - מובן גודל האחריות והזכות וגודל ההשתדלות שצריכה להיות בזה, ב"העמידו תלמידים הרבה", באופן שהתלמידים יעמידו עוד תלמידים וכו', כולל ע"י ההשפעה והחינוך דמחנה קיץ".

המלעינים" – שפונשים בהם כמשך השנה בהיותם בעיר, ועל דרך זה בשאר ענינים דוגמתם¹³⁹.

השליחות של המדריכים והמדריכות

צג. שליחות המדריכים והמדריכות של מחנה-הקיץ היא, שילמדו עם הילדים ויסבירו להם את המשמעות שבאמירת ברכה – בנוגע לדברים המתרחשים במחנה וקשורים עם אכילה ושתייה, וכן בנוגע לקריאת שמע על המיטה לפני שהולכים לישון¹⁴⁰.

139) תשמ"ח שם ע' 36. וראה שיחת תענית שבעה עשר בתמוז - נדחה - תשמ"ח - התוועדות ע' 49-50: "...יש צורך בהשתדלות יתירה לחנך הילדים והילדות ע"פ תורה. אמנם במשך השנה קשה ביותר לפעול שבמשך כל היום כולו, בכל שעות המעת-לעת, יהיו הילדים בדי' אמות (לא רק כשרים, אלא גם) על טהרת הקודש, שהרי, מומן לומן יוצאים גם ל"רשות-הרבים" (בגלל שנמצאים בגלות כו'), ששם מנשבות רוחות מצויות, ולפעמים, גם רוחות בלתי-מצויות ובלתי-רגילות...

ולכן, ההזדמנות הטובה ביותר לכך היא - בזמן הקיץ, כשמכניסים את הילדים במחנות קיץ על טהרות הקודש, אשר, במשך כל היום כולו, כל שעות המעת-לעת, ללא הפסק כלל, נמצאים בדי' אמות על טהרת הקודש, ולאחרי שנמצאים במצב זה **במשך זמן**, כמה ימים ושבעות כו', אזי, "הרגל נעשה טבע" (החל מטבע שני, ועד לטבע סתם), שפועל על כללות הנהגתם במשך כל השנה כולה, שתהי' על טהרת הקודש".

וראה ש"פ שלח, כ"ח סיון מבה"ח תמוז תשמ"ט - התוועדות ע' 394: "והדגשה מיוחדת בענין שהזמן גרמא במיוחד בימי הקיץ לנצל את תקופת החופש שקיימת בפועל בכו"כ מוסדות חינוך ל"חופש" מעניני חול, ע"י ההוספה עוד יותר בכל עניני קודש, אע"פ שמצד הנהלת המוסד חינוך אין חיוב וציווי דשמירת סדרי הלימוד, ע"ד "אני איני מצה לך", כי אם, "לדעתך" - לשלוח כל בני ובנות ישראל למחנות קיץ הכשרים, ועד לחינוך על טהרת הקודש, שבהם יהיו כל שעות היום והלילה (ללא הפסק של השפעה אחרת, אפילו שהיא כשרה, כבעניני הרשות בפשטות) באווירה של תורה ויהדות, ובאופן ד"פעולה נמשכת" על כל הימים שלאח"ז".

140) ראשי דברים משיחת יום ה' בדר"ח תמוז תנש"א - לתלמידות המסיימות ד"בית רבקה" ולמדריכות דמחנות-קיץ תחינה, ושם: "...ועד"ז בנוגע לברקים ורעמים, שהיו בימים ובשבועות האחרונים פעמים רבות בעיר ובשכונה זו וברחובות אלו - הרי ניתוספו הברכה הקשורה ברעם - "שכחו וגבורתו מלא עולם", ובברק - "עושה מעשה בראשית". ובודאי לא היה צורך להזכיר זאת לילדים שנמצאים שם, אלא הם ברכו בעצמם. ובודאי שהילדים זוכרים זאת, והדבר נחקק בזכרונם עד שאפי' כשיעבור משך זמן ללא רעם וברק, ואח"כ הם יתרחשו שוב - יודע כבר הילד איזו ברכה לעשות, ועושה זאת עם כל החיות והתמימות, בהתאם להנהגה של ילד (ובמיוחד ילד יהודי) שהוא חדור בתמימות וחיות וחוקק בכל עניניו. והילד גם עושה זאת בהתלהבות והתפעלות מיוחדת, (כי כשילד יהודי שומע רעם וברק הוא מתפעל יותר מאשר אביו או אמו, ואף מאחיו הגדול או אחותו הגדולה)].

ניצול כל רגע בקיץ

צד. העיקר הכי גדול הוא, שאפילו כשהקיץ הוא ארוך, וממילא לכאורה מדוע עליו (או עליה) למהר? – בכל זה אין לאבד רגע, ועל אחת כמה וכמה לא לאבד יום שלם או יותר, אלא צריך לנצל את הזמן באופן מהיר¹⁴¹.

צה. שכל רגע מהקיץ ינוצל לרוז עוד יותר את הנאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקני¹⁴².

מסיבת סיום לסיכום הפעולות הטובות ב'מחנה', ולפעולה נמשכת ביראת שמים

צו. נכון ביותר, שלפני שנוסעים מהמחנות, יעשו בכל מחנה מסיבת סיום עבור כל הילדים, המדריכים (או מדריכות) והנהלות, בכדי לעשות סך-הכל וסיכום מכל הפעולות הטובות שנוספו במשך שהייתם במחנה. וכן לחזק יותר היהדות ויראת שמים אצל הילדים, על מנת לעורר את כל אחד ואחת, שיקחו אתם ויהיה פעולה נמשכת, בשעה שהוא (היא) חוזר הביתה וילך לחדר או תלמוד תורה וכיוצא בזה¹⁴³.

צז. נוסף להשפעה שתהיה על הילד עצמו, יהיה גם 'נר להאיר' – להשפיע על חבריו (וילדות על חברותיהן), וגם על הוריהם – בכבוד ודרך ארץ, שיכולים לפעול ברוב הפעמים על ההורים יותר מאחרים מבוגרים¹⁴⁴.

חודש אלול

ברכת השנה על ידי ילדים

צה. מנהג ישראל, שגם ילדים שקודם בר-מצוה או בת-מצוה יברכו בכתובה וחתימה טובה, שגם להם ניתן הכה להמשיך ברכת ה'. אף שאין זה דרך ארץ וכבוד שילד קמן יברך אדם מבוגר, ואדרבה

(141) ראשי דברים תנש"א שם.

(142) שם: "נכ"ק אדמו"ר שליט"א נתן חבילות של שטרות להנהלה ע"מ לחלקן לתלמידות. ואח"כ אמר: קיץ בריא וקיץ שמח, ועוד ועיקר וכו'".

(143) ש"פ שופטים תשמ"ח – התוועדיות ע' 252.

(144) תשמ"ח שם: "כמ"ש והשיב לב אבות על בנים - על ידי בנים".

חינוך למעשה

הילד מבקש מהמבוגר שיברכהו, מכל מקום, מכיון שבזמנינו ישנם ילדים שאינם מתנהגים בכבוד הראוי כו', הרי טוב שינצלו זאת לענינים חיוביים וטובים, ברכות כו', ובפרט בימי סגולה¹⁴⁵.

ערב ראש השנה

יום הולדת ה'צמח צדק'

צמ. אנשים נשים ומן¹⁴⁶, ינצלו יום זה להוסיף לזכותו של הצמח צדק בהענינים שבהם התבטא עיקר עבודתו של בעל יום ההולדת שמוזלו גובר ביום זה¹⁴⁷.

---

(145) שיחת ג' דסליחות, כ"ד אלול תשמ"ח - התועדויות ע' 339.

(146) ערב ראש השנה תשמ"ט - התועדויות ע' 8-387: ובפרט שבערב ראש השנה, היום האחרון של השנה, הוא גם יום ההולדת של אדמו"ר הצמח-צדק, שאז "מזלו גובר", ובפרט בשנה זו שנשלם שנת המאתיים להולדתו (כמדובר כמה פעמים) - שהשמות "צמח צדק" הם שמותיו של משיח צדקנו - הרי זה מוסיף עוד יותר כח שביום זה תהי' הצמיחה (צמח דמשיח צדקנו (צדק), באופן דמראה באצבעו ואומר זה. ובוזא אפשר להוסיף עוד יותר - עי"ז שכאר"א, אנשים וכ"ו".

(147) ערב ראש השנה תשמ"ט - התועדויות ע' 388: "ובכללות - ענינו הי': - הפצת התורה, ובפרט - פנימיות התורה, הפצת עבודת התפלה ועבודת כל המצות כולם בהידור, כולל ובמיוחד - מצות הצדקה.

היות שהצמח צדק הי' הנשיא של הדור שלו, והנשיא הוא הכל - נמשל מענינו זה של הצ"צ לבני ישראל בדורות שלאחרי זה ש"שייכים" אליו. ובפרט שבזה התבטא גם העבודה ותפקיד ושליחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - כפי שהסביר כמ"פ, שתפקידו של הדור הוא - הפצת התורה והתפילה והמצוות, ובפרט - הפצת פנימיות התורה".

חלק חמישי: הוספות – שיחות

תפקיד הילד להלחם ביצר הרע

מכיון שהיו כבר כינוסים רבים של "צבאות ה'", ובכל כנס חזרו ודברו שתפקידם של החיילים הוא ללחום ביצר הרע, ולבטלו ולגרשו לגמרי, ולהשפיע זאת גם על החברים. הרי מדובר בילדים של "עם חכם ונבון", הרי בודאי שהם הקשיבו והבינו היטב את הדברים (עם התרגום לאנגלית).

מיד מתעוררת השאלה: איך יכול להיות שאחרי כל הכינוסים, נכנע הילד שוב ליצר הרע, ועושה כרצון היצר?

ואין צורך בראייה טובה יותר מההנהגה בשעת הכנס עצמו:

יושבים בכנס זה ילדים רבים חיילי "צבאות ה'", ובמקום קדוש בית הכנסת "בית מקדש מעט", שעליו אמר הקב"ה ביתי בית תפלה. ובשנה קדושה – שנת הקהל. וביום קדוש – יום טוב של חג הסוכות. וביום אשר ה"אושפיזא" והאורה של כל אחד ואחת הוא יוסף הצדיק, והוא נמצא עם כל אחד ואחת. ומדברים בכנס אודות "פקודת היום", הכתובה בתורה במיוחד ליום זה ולשנה זו – "הקהל את העם האנשים הנשים והטף", במטרה ללמוד על הקב"ה.

למרות הכל, יושב ילד ומשחק במצלמה, שעון, או צעצוע אחר המתאים לילד בן שנה עד שלש, ובזה הוא מראה מהי רמת ה"חכמה" והפיקחות שלו...

ולא עוד אלא שאינו עושה זאת בהחבא, אלא בגלוי לעין כל, כאשר הילדים שיושבים סביבו מסתכלים עליו כדי ללמוד ממנו 'דוגמא חייה' כיצד יושבים בכנס "צבאות ה'" ואיך מנצחים את היצר הרע, והוא תמורת זה מדגים להם איך מתנהג חייל בצבא היצר הרע!

במקום שהוא ילחם ביצר הרע שלו המנסה להכשילו בכל מיני תחבולות, ולסלק את היצר הרע ממנו, משאיר הוא את היצר הרע אצלו בתוכו, וסוחב אותו לכנס "צבאות ה'", ואזי במקום לשבת

בכנוס ולהקשיב ל"פקודת היום" של מפקד "צבאות ה'", שומע הוא להוראות המפקד שלו, היצר הרע.

איזה מקום יש ליצר הרע בכנס "צבאות ה'" בבית הכנסת ובשנת הקהל?!

ולכאורה – איך הוא מגיע למצב כזה, הרי הוא יושב בכנס "צבאות ה'" ב"הקהל" ביום טוב של חג הסוכות, ולפני זמן קצר הוא אמר "והנה ה' ניצב עליו וכו' ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי" – שהקב"ה ניצב ליד כל אחד ועושה לו מבחן כליות ולב, אם הוא מקיים את רצונו, והוא, למרות הכל, שומע בקול היצר הרע?

אלא, כאן רואים את חכמת היצר, שכאשר עומד בפניו ילד שהושב עצמו ל'חכם', מיד הוא מכניס את הילד (ואת הבריו השומעים בקולו) ל'בוץ' הכי גדול, ומושך אותם להיות חיילים אצלו, והתוצאה בפועל היא – שבכנס "הקהל", של "צבאות ה'", בחג הסוכות, ביומו של יוסף הצדיק, במקום קדוש בבית הכנסת – במקום לשמוח עם שמחת ה', הוא שמה עם המשחקים שלו... ובמקום להיות חייל ב'צבאות ה'', נהיה הוא חייל ב'צבא היצר הרע'...

ובפרט שנמצאים אנו בזמן שמתכוננים ללכת לקבלת פני משיח צדקנו בנאולה האמיתית והשלימה – עם מה ילך ילד כזה לקבל את פני המשיח? – עם המשחקים שלו.. עם היצר הרע' שהוא חייל בצבאו...

הוראה באחריות המדריכים

ויש להוסיף גם בנוגע למדריכים:

תפקידו של מדריך הוא לעשות סדר, כדי שהילדים יקשיבו למה שמדברים בכנס.

אך לפועל המצב הוא בדיוק הפוך: המדריך מסתובב בין הילדים, וכתוצאה מזה, לא רק שהוא אינו מקשיב אלא גם הילדים לא מקשיבים. ועד שבראותו ילד שיושב רגוע ומקשיב – מיד הוא דואג להראות לילד שהוא המדריך... ומסתובב לידו ומבלבל אותו, והילד לא יכול להקשיב.

חינוך למעשה

והתוצאה היא – שבמקום שישבו בכנס צבאות השם ויקשיבו וילמדו מה זה "הקהל", ומי הייה יוסף הצדיק, ומה אפשר ללמוד ממנו – הושבים הם איך אפשר ללמוד דוגמא חייה מהתנהגות המדריך!

ובנוגע לפועל:

מכאן ולהבא יש לשפר ולתקן את המצב, ולסלק את יצר הרע מכל וכל, והוא על ידי שיתבונן וילמד שהסיבה שהתורה למדה אותו שיש לו יצר הרע, היא לא כדי שישמע בקול היצר הרע, ואפילו לא כדי לצער אותו ואת הוריו ומדריכיו הנמצאים בסביבתו ומפריעים לו להקשיב.. אלא – כדי שהוא ינצל את החכמה האמיתית שלו, ואז יוכל להתגבר על היצר הרע, "מלך זקן וכסיל", ולגרש אותו.

...וחלוקת (המטבעות) תהיה על ידי המדריכים – אשר במקום שהם יעשו דברים שאינם שייכים למדריך, ויבלבלו את הילדים, הנה במקום זה, יחנכו את הילדים להתנהג בדרך הטוב והישר. ועד שהוא מסביר לילדים שצריך להתנהג טוב מאוד וכמה פעמים ככה, שאז באם הילדים לא ישמעו לגמרי בקולו, הרי אפילו כשיקיימו חצי מדבריו, הם יהיו ילדים מחונכים השייכים באמת ל"צבאות ה'", ול"עמך כולם צדיקים".

ונתנית הצדקה, בצירוף עם ההחלטה הגמורה של כל אחד להוסיף בפעולות של הקהל, ולחזק את "צבאות השם", יטילו אימה ופחד על היצר הרע, ועד שיפחד לגשת לילד יהודי. וכולנו נרקוד ביחד עם משיח צדקינו...

(ו' דחגה"ס התשמ"ח ל"צבאות ה'". התוועדות ע' 80-277)

חרטה על התנהגות שאינה מתאימה לחייל בצבא ה'
..ולהעיר, שגם אלו שמסתובבים ומחפשים 'עבודה', כדי לבלבל את עצמם וגם לא להרשות לילדים אחרים להקשיב למה שמדברים.. – גם הם נזכרים שהם שייכים לצבאות ה', מאחר ש"מלא כל הארץ כבודו" – הרי הם נמצאים ביחד אם 'הרמטכ"ל' שלהם – הקב"ה!

שאף על פי שנדמה לו שהוא מאן-דאמר ובעל דעה חשובה ("א גאנצער יא טיבע דאס"), והוא יעשה סדרים ויחליף מקומות..

לילד זה הוא יצווה ללכת למקום פלוני ולילד אחר ללכת למקום אחר.. אפילו כשתוצאה מכך הוא מבלבל את כל הענין ומבלבל חיילים מהתנהגות באופן שחיילים יהודיים צריכים להתנהג...

הנה מאחר שהם מתחרטים על כך בכנות – הרי גם הם נכנסים, ובתכלית השלימות, לצבא היהודי, ועל ידי זה מתבטלת המניעה האחרונה לגאולה האמיתית והשלימה, שבאה תיכף ומיד כאן לבית המדרש.

(ב' דחוה"מ סוכות תש"נ ל"צבאות ה". התוועדויות ע' 171)

דרישת הילדים לשמוע על צדיקים אבות העולם ונסיונותיהם!
ועוד וגם זה עיקר – שהקב"ה מצליח ומוכה לרוות מהם נחת אמיתי, נחת יהודי והסידותי, על ידי זה שנותנים להם את החינוך המתאים. ובאופן ש"לכתחילה אריבער" – שעוד לפני התחלת הדיבור עמם, פונים הילדים מצד עצמם להורים, בתפסם בשולי בגדיהם, ואומרים להם: היתכן, עדיין לא סיפרתם לנו היום אודות אבותינו ואבות אבותינו, תנאים אמוראים צדיקי עולם, החל באברהם יצחק ויעקב (כולל ובמיוחד בנוגע להאושפיון דיום זה, יוסף הצדיק ואדמו"ר מהר"ש), ומהי התועלת בנתינת מזון (מאכל ומשקה) גשמי אם עדיין לא ספרתם לנו אודות אבות העולם!...

ובדרכם של ילדים – שלא נותנים מנוחה (ובלשון חז"ל "אין להם מנוחה") עד שימלאו רצונם וחפצם לספר להם אודות הסבא של הסבא כו', ואין מסתפקים בכך שיפטרם במענה קצר כלאחר-יד, אלא דורשים לדעת בכל הפרטים ופרטי פרטים.

ולדוגמא: בנוגע לאברהם יצחק ויעקב – רצונם לדעת מי הם ומה הם, האם היו להם נסיונות, האם העמידה בנסיונות היתה בקלות אם לאו, והאם הי' בדעתם ומחשבתם אודות בניהם ובני בניהם, נכדיהם וניניהם כו' עד לילדים אלה.

(משיחת ליל ו' דחג הסוכות תשמ"ח - התוועדויות ע' 265)